

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI ZA
MITAA (LAAC)**

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU RIPOTI YA MDHIBITI NA MKAGUZI
MKUU WA HESABU ZA SERIKALI KWA HESABU ZILIZOKAGULIWA
ZA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA
ULIOISHIA TAREHE 30 JUNI, 2022**

*(Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (16) ya Kanuni za Kudumu za Bunge,
Toleo la Februari, 2023)*

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941

DODOMA

NOVEMBA, 2023

IKISIRI

Ibara ya 96 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 imeipa mamlaka Bunge ya kuunda Kamati za Bunge za namna mbalimbali kadiri litakavyoona inafaa kwa ajili ya utekelezaji wa madaraka yake. Kwa muktadha huo, Jicho la Bunge katika kushughulikia matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za Umma ni Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC). LAAC inatekeleza jukumu hilo kwa kupitia na kuchambua Taarifa za Ukaguzi za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Katika Taarifa hii, Kamati imechambua maeneo kadhaa yenye changamoto ya matumizi mabaya ya fedha za umma yaliyobainishwa katika Taarifa ya CAG ambayo ni pamoja na ununuzi uliofanywa na halmashauri wa jumla ya **Shilingi 106,799,578,781** uliokiuka matakwa ya Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na kanuni zake.

Kwa upande wa ukusanyaji wa mapato yatokanayo na vyanzo vya ndani, Kamati imefanya uchambuzi wa kina na kujiridhisha kutokuwepo kwa ufanisi wa utendaji wa Wakurugenzi, kukosekana kwa uthubutu wa kubuni vyanzo vipya vya mapato na kushindwa kuzuia mianya ya upotevu wa mapato ya ndani hali inayosababisha Halmashauri nyingi kushindwa kufikia lengo la ukusanyaji wa mapato.

Kamati pia imebainisha kutokuwepo kwa mifumo thabiti ya udhibiti wa ndani, udhaifu wa mifumo ya uwajibikaji, ukiukwaji wa Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa Sura 290, pamoja na ukiukwaji wa Kanuni, na Miongozo mbalimbali inayotolewa na Serikali. Aidha, ukiukwaji wa Kanuni za utoaji na usimamizi wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana, na watu wenye ulemavu ya mwaka 2019 pamoja na marekebisho yake ya mwaka 2021 ulisababisha Halmashauri kushindwa kukusanya kiasi cha **Shilingi Bilioni 88.42**.

Kutokuwepo kwa mipango thabiti ya ulipaji wa madeni kumesababisha Halmashauri pamoja na Serikali Kuu kuwa na mzigo wa madeni ya watumishi na wazabuni. Taarifa ya Kamati imefafanua kwa kina juu ya mchanganuo wa madeni mbalimbali ambayo hayajalipwa kwa muda mrefu ambapo, malimbikizo ya mishahara pamoja na madai ya watumishi yanafikia jumla ya **Shilingi Bilioni 119.94**.

YALIYOMO

.....	Ukurasa
BUNGE LA TANZANIA	1
IKISIRI	i
YALIYOMO	iii

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA	1
1.1. Utangulizi	1
1.2. Muundo wa Taarifa	2
1.3. Majukumu ya Kamati	2
1.4. Njia Zilizotumika Katika Utekelezaji wa Kazi za Kamati	3
1.5. Muhtasari wa Matokeo ya Utekelezaji wa majukumu ya Kamati	5
1.6. Ufuatiliaji wa Maazimio ya Bunge na Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati	6

SEHEMU YA PILI	7
2.0 UCHAMBUZI WA RIPOTI KUU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI YA UKAGUZI WA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2021/2022	7
2.1 Maelezo ya jumla	7
2.2 Vigezo vya Uchambuzi	8
2.3 Matokeo ya Uchambuzi	9
2.4 Mifumo dhaifu ya ukusanyaji wa Mapato ya ndani pamoja na kushindwa kukusanya Madai (Receivables)	10
2.4.1 Ukosefu wa Ubunifu wa vyanzo vipya vya Mapato ya Ndani	10
2.4.2 Upotevu wa mapato ya Shilingi Bilioni 11.07 yaliyokusanywa kupitia Mashine za kukusanya mapato (POS) ambayo hayakuwasilishwa Benki	13
2.4.3 Mawakala wa Ukusanyaji wa Mapato kutowasilisha kiasi cha Shilingi Bilioni 4.94	15
2.4.4 Halmashauri kushindwa kukusanya Shilingi Bilioni 37.34 kutoka katika Vyanzo muhimu vya Mapato	16
2.4.5 Ushuru wa Huduma usiokusanywa Shilingi Bilioni 36.22	18
2.4.6 Mashine za kukusanyia mapato (POS) kuzimwa kwa muda mrefu	19
2.4.7 Udhaifu katika ukusanyaji wa mapato ya maduka na vibanda	19
2.5 Matumizi yasiyofaa ya Fedha za umma	21
2.5.1 Kufanya Malipo kwa Fedha Taslimu Shilingi Bilioni 1.51	21
2.5.2 Halmashauri kufanya malipo bila ya viambatisho Shilingi Bilioni 11.78	22
2.5.3 Matumizi ya Fedha za Akaunti ya Amana kinyume na malengo yaliyokusudiwa Shilingi Bilioni 7.7	24

2.5.4	Halmashauri kufanya matumizi yasiyo na tija ya Shilingi Milioni 898.85	25
2.6	Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na Mapungufu katika usimamizi wa Mikataba Shilingi 106,799,578,781	27
2.6.1	Ununuzi uliofanyika bila kuidhinishwa na Bodi za Zabuni Shilingi Bilioni 5.7	28
2.6.2	Ununuzi uliofanyika nje ya Mpango wa ununuzi wa Halmashauri Shilingi Bilioni 14.02.....	29
2.6.3	Baadhi ya Halmashauri Kufanya malipo kabla ya kupokelewa kwa bidhaa nunuliwa Shilingi Bilioni 3.29.....	29
2.6.4	Mikataba ambayo Haikuhakikiwa na Mwanasheria Shilingi Bilioni 6.68	30
2.6.5	Ununuzi uliofanyika bila Ushindanishi wa bei Shilingi Bilioni 7.45	32
2.6.6	Malipo ya awali kwa mkandarasi yenye mapungufu Shilingi Bilioni 4.13	33
2.6.7	Ununuzi kufanyika nje ya Mfumo wa TANePS	33
2.6.8	Mapungufu katika Mchakato wa Zabuni, taratibu za Ununuzi na usimamizi wa Mikataba	34
2.6.9	Matumizi yasiyo sahihi ya nguvu kazi (<i>force account</i>).....	38
2.7	Kushindwa kulipa Madeni (Payables) ya Halmashauri.....	39
2.7.1	Kutolipwa kwa malimbikizo ya Mishahara na Madai ya Wafanyakazi Shilingi Bilioni 119.94.....	40
2.7.2	Makato ya Posho za Wah. Madiwani kutopelekwa Benki ya CRDB PLC Shilingi Milioni 327.98.....	41
2.7.3	Kutopeleka makato ya Watumishi kwenye Mifuko ya Hifadhi ya Jamii na Taasisi nyingine husika Shilingi Bilioni 260.07	42
2.7.4	Ucheleweshwaji wa Malipo kwa Wazabuni na Wakandarasi.....	44
2.8	Uendeshaji usiofaa wa Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu.....	46
2.8.1	Kushindwa kuchangia Bilioni 5.06 kwenye Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu Wenye Ulemavu	47
2.8.2	Kutorejeshwa kwa fedha zilizotolewa kama Mkopo kwenye Vikundi Shilingi Bilioni 88.42.....	49
2.8.3	Utoaji wa mikopo bila kuzingatia uwiano Shilingi Bilioni 20.79.....	51
2.8.4	Vikundi vilivyositisha shughuli za Biashara kushindwa kurejesha Shilingi Bilioni 2.25	52
2.8.5	Uwepo wa Vikundi Hewa vilivyopewa mikopo ya Shilingi Milioni 895.94	52
2.8.6	Fedha za Mikopo ya Vikundi kugawanywa miongoni mwa wanavikundi Shilingi Milioni 774.66.....	53
2.9	Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya Maendeleo	54
2.9.1	Wizara ya Fedha kutopeleka Fedha za Miradi	55
2.9.2	Halmashauri kutochangia mapato yake ya Ndani katika Miradi ya Maendeleo.....	56
2.9.3	kutokamilika kwa miradi ya maendeleo kwa wakati Shilingi Bilioni 112.24.....	58

2.9.4	Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizobadilishiwa matumizi Billioni 1.60.....	59
2.9.5	Kutotekelezwa kwa Mipango ya Miradi ya Wajibu kwa Jamii (CSR)	60
2.9.6	Utekelezaji wa Miradi ambayo haina Tija kwa Serikali.....	62
2.9.7	Pangea Mineral Limited kugoma kutoa fedha kwa ajili ya mradi wa Hospitali ya Manispaa ya Kahama.....	62
2.10	Utendaji usioridhisha wa baadhi ya Halmashauri	63
2.10.1	Halmashauri ya Wilaya ya Nkasi.....	64
2.10.2	Halmashauri ya Wilaya ya Kibaha.....	67
2.10.3	Halmashauri ya Wilaya ya Kigoma.....	71
2.11	Changamoto za kiutendaji katika Sekta ya Afya	72
2.11.1	Bohari Kuu ya Dawa (MSD) kutopeleka Dawa na Vifaa Tiba Shilingi Bilioni 8.16	73
2.11.2	Ujenzi wa Hospitali, Vituo vya Afya na Zahanati kutokamilika kwa wakati vyenye thamani ya Shilingi Bilioni 85.59	73
2.11.3	Madai kutoka Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF) Shilingi Bilioni 1.77	74
2.11.4	Kutoteketezwa kwa dawa zilizokwisha muda wake Shilingi Milioni 976.58	75
2.11.5	Fedha Kwa Ajili ya Ununuzi wa Dawa na Vifaa Tiba Zilizobadilishwa Matumizi Shilingi Milioni 455.72	76
2.11.6	Kutokufungwa kwa Mfumo wa ukusanyaji wa mapato wa Kielektroniki (GoT-HOMIS) katika Vituo vya Afya.....	77
2.12	Changamoto za Kiutendaji katika Sekta ya Elimu	78
2.12.1	Upungufu wa Walimu katika Shule za Msingi na Sekondari	78
2.12.2	Wanafunzi kukatisha masomo kabla ya kuhitimu.....	79
2.12.3	Upungufu wa Miundombinu katika Shule za Awali, Msingi na Sekondari.....	81
2.13	Utekelezaji wa Bajeti ya Ruzuku ya Matumizi ya kawaida (OC)	83
2.14	Mapungufu katika shughuli za ufuatiliaji katika Sekretarieti za Mikoa	84

SEHEMU YA TATU 87

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO 87

3.1	Melezo ya Jumla	87
3.2	Maoni 87	
3.3	Mapendekezo	88
3.3.1	Mifumo dhaifu ya ukusanyaji wa Mapato pamoja na kushindwa kukusanya Madai (Receivables)	88
3.3.2	Matumizi yasiyofaa ya Fedha za umma.....	89
3.3.3	Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na Mapungufu katika usimamizi wa Mikataba.....	90
3.3.4	Kushindwa kulipa Madeni (Payables) ya Halmashauri	92

3.3.5	Uendeshaji usiofaa wa Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu	93
3.3.6	Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya Maendeleo	94
3.3.7	Kutotekelezwa kwa Mipango ya Miradi ya kurudisha kwa jamii (CSR)	95
3.3.8	Utendaji usioridhisha wa baadhi ya Halmashauri	96
3.3.9	Changamoto za kiutendaji katika Sekta ya Afya	100
3.3.10	Changamoto za Kiutendaji katika Sekta ya Elimu.....	101
3.3.11	Utekelezaji wa Bajeti ya Ruzuku ya Matumizi ya kawaida (OC	101
3.3.12	Mapungufu katika shughuli za ufuatiliaji katika Sekretarieti za Mikoa	102
3.3.13	Utekelezaji wa mapendekezo yote yaliyotolewa katika taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Serikali za Mitaa	102
SEHEMU YA NNE.....		104
4.0	HITIMISHO	104
4.1	Hitimisho	104
4.2	Hoja	105

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU RIPOTI YA MDHIBITI NA MKAGUZI
MKUU WA HESABU ZA SERIKALI KWA HESABU ZILIZOKAGULIWA
ZA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA
ULIOISHIA TAREHE 30 JUNI, 2022**

*(Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (16) ya Kanuni za Kudumu za
Bunge, Toleo la Februari, 2023)*

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1. Utangulizi

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati kuhusu Hesabu za Serikali kwa Hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022 na kuliomba Bunge lipokee na kuijadili. Madhumuni ya Taarifa hii ni kulijulisha Bunge lako tukufu, iwapo fedha za umma zimetumika kwa mujibu wa Sheria na taratibu zilizowekwa kwa ajili ya ustawi wa wananchi.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inafafanua Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa fedha unaoishia Tarehe 30 Juni, 2022 zilizokaguliwa na Mdhiliti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Uchambuzi umejikita katika kuangalia mifumo ya uwajibikaji na kuhakikisha viongozi waliopewa dhamana wanatumia rasilimali za nchi kwa mujibu wa Sheria na taratibu zilizowekwa pamoja na kuhakikisha dosari katika matumizi ya fedha za umma zinafanyiwa kazi na kuondolewa.

1.2. Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, kwa muktadha wa ufuatiliaji wa taarifa hii, Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 imeweka sharti la muundo wa Taarifa ya Kamati inayowasilishwa Bungeni. Kwa mantiki hiyo, naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuhusu sehemu kuu tatu zikihitimishwa na sehemu ya nne yenye shukrani na utoaji wa hoja. Sehemu ya kwanza ni maelezo ya jumla ikijumuisha muundo wa Taarifa, majukumu ya Kamati, msingi wa kazi za Kamati, muhtasari wa matokeo ya Uchambuzi wa Ripoti ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali na ufuatiliaji wa mapendekezo yaliyotolewa na Kamati.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili inahusu uchambuzi wa Ripoti za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa. Katika sehemu hii, Taarifa inabainisha mambo muhimu kuhusu uchambuzi pamoja na matokeo ya uchambuzi huo, lengo ikiwa ni kuonesha maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2021/2022. Aidha, sehemu hii inajenga msingi wa sehemu ya Tatu inayohusu Maoni na Mapendekezo.

1.3. Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa majukumu ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa ni kwa mujibu ya Kifungu cha 14 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023. Kwa mujibu wa Kifungu hicho, majukumu ya Kamati ni yafuatayo: -

- a) Kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za Serikali za Mitaa yaliyoainishwa katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali;

- b) Kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwishatolewa na Kamati ili kuondoa matatizo hayo; na
- c) Kutoa mapendekezo na ushauri kwa Serikali za Mitaa kuhusu matumizi mazuri ya fedha ili kuhakikisha kwamba, tatizo la matumizi mabaya ya fedha za Umma linapungua.

Mheshimiwa Spika, Msingi wa majukumu hayo unatokana na Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 15 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023.

1.4. Njia Zilizotumika Katika Utekelezaji wa Kazi za Kamati

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mambo mengine yaliyoainishwa katika Kanuni ya 142 (a) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023, Taarifa inatakiwa kubainisha njia au mbinu zilizotumika na Kamati katika kutekeleza majukumu yake. Kwa msingi huo, naomba kuzitaja njia na mbinu zilizotumika katika kutekeleza majukumu ya Kamati na kukamilisha Taarifa hii kama ifuatavyo: -

- a) Mapitio ya jumla ya Ripoti Kuu ya Mwaka ya CAG kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Lengo lilikuwa ni kubaini maeneo yenye matatizo katika mapato na matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha husika;
- b) Kupokea Taarifa fupi za CAG (*Briefs*) ambazo zinaonesha utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati, Hoja za ukaguzi na Mapendekezo ya CAG kuhusu Hesabu za Halmashauri husika. Taarifa hizi huwaweka Wajumbe katika nafasi nzuri ya kuzielewa hoja kwa undani wake na kubaini maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma;

- c) Mahojiano na Wakurugenzi kuhusu hoja zilizobainishwa katika Ripoti ya CAG ili kubaini chimbuko la dosari pamoja na athari iliyotokana na matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma; na
- d) Uchambuzi wa kina wa Taarifa za wakaguzi, majibu ya Wakurugenzi wa Halmashauri iliyokaguliwa pamoja na mashauriano na Wadau wengine kuhusu hoja za Ukaguzi zilizojitokeza. Lengo ni kuelewa kwa kina msingi wa hoja na namna ya kupunguza matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za Umma.

Mheshimiwa Spika, njia na mbinu hizo ziliwezesha Kamati kufanya uchambuzi wa kina wa Taarifa ya Hesabu za Halmashauri zilizokaguliwa na CAG kwa lengo la kulishauri Bunge juu ya hatua za kuchukua. Ili kuhakikisha kunakuwa na usimamizi mzuri wa matumizi ya fedha za umma, Kamati ilifanya rejea ya Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali kama ifuatavyo: -

- a) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977;
- b) Sheria ya Ukaguzi wa Umma (Sura ya 418) na kanuni zake za Mwaka 2009;
- c) Sheria ya Fedha za Halmashauri (Sura ya 290) na Mwongozo wa Matumizi ya fedha katika Serikali za Mitaa (*the Local Government Financial Memoranda*);
- d) Sheria ya Ununuzi wa Umma (Sura ya 410) na kanuni zake, (kama zilivyo boreshwa mwaka 2016);
- e) Sheria ya Bajeti (Sura ya 439) na kanuni zake, 2015;
- f) Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki ya Bunge, Sura 296;
- g) Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023; na
- h) Kanuni za Kudumu za Utumishi wa Umma, 2009.

1.5. Muhtasari wa Matokeo ya Utekelezaji wa majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 imeelezea Mamlaka, Majukumu na Wajibu wa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika kuhakikisha kunakuwa na uwajibikaji na uadilifu katika usimamizi wa rasilimali za Umma. Kwa muktadha huo, kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alifanya ukaguzi na kutoa ripoti katika jumla ya Mamlaka 184 za Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Spika, tarehe 06 Aprili, 2023, Serikali iliweka mezani Ripoti mbalimbali za CAG. Miongoni mwa Ripoti hizo ilikuwa ni Ripoti Kuu ya Mwaka ya Ukaguzi wa Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Kwa mujibu wa Kanuni ya 43 (1) & (8) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, Ripoti hiyo hujadiliwa na kuwasilishwa Bungeni na Kamati ya Hesabu za Serikali za Mitaa (LAAC).

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza wajibu wa Bunge wa kikatiba wa kufuatilia nidhamu ya mapato na matumizi katika Halmashauri na kwa kuzingatia Kifungu cha 14 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa ilifanikiwa kuchambua na kujadili Taarifa za Hesabu zilizokaguliwa na kufanya mahojiano na Wakurugenzi wa jumla ya **Halmashauri 74** ambazo ni sawa na **Asilimia 40.2** ya Halmashauri zote 184.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa kina wa hoja zilizofanyiwa kazi na Kamati umefafanuliwa katika sehemu ya pili ya taarifa hii.

1.6. Ufuatiliaji wa Maazimio ya Bunge na Mapendekezo yaliyotolewa na Kamati

Mheshimiwa Spika, Mwezi Juni 2023, Kamati ilipata fursa ya kipekee ya kufuatilia utekelezaji wa Maazimio Kumi na Mbili (yenye vipengele Kumi na Tatu) ya Bunge yaliyotokana na Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa ukaguzi wa Hesabu za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2020/2021. Katika kutekeleza jukumu hilo, Kamati haikuridhishwa na namna Serikali imetekeleza Maazimio yaliyotolewa na Bunge kwa kutotekeleza Maazimio yote kikamilifu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mambo mengine, Kifungu cha 14 (b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 kimeipa LAAC jukumu la kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwishatolewa na Kamati ili kuondoa matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, jukumu hili hutekelezwa kwa CAG kufanya uhakiki wa maoni na mapendekezo yaliyotolewa na Kamati kwa Halmashauri husika. Aidha, Kamati hupata nafasi ya kupitia taarifa ya utekelezaji wa maoni na mapendekezo yaliyotolewa kila inapokutana na Halmashauri husika kupitia '*briefs*' za CAG.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA RIPOTI KUU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI YA UKAGUZI WA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2021/2022

2.1 Maelezo ya jumla

Mheshimiwa Spika, Madaraka na majukumu ya Bunge katika kusimamia matumizi ya fedha za umma yapo kwa mujibu wa Katiba, Sheria na Kanuni mbalimbali za Nchi. Katika kuhakikisha utekelezaji wa madaraka na majukumu hayo na kuliwezesha Bunge kufuatilia matumizi ya rasilimali za umma pamoja na kukamilisha mnyororo wa uwajibikaji, Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 imempa CAG Mamlaka ya kuwasilisha ripoti yake Bungeni ili iweze kufanyiwa kazi na kupata Maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha mapendekezo yanayotolewa na CAG yanashughulikiwa kikamilifu ili kuondoa matatizo yaliyobainika na kujiridhisha juu ya ufanisi wa mamlaka hizo katika kukusanya na kutumia fedha za umma, Kamati ilichambua Ripoti Kuu ya Mwaka ya CAG kuhusu Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Baada ya uchambuzi huo na kwa kutumia Kanuni ya 109 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023 ukaelekeza Taarifa hii ipangwe kwenye Orodha ya Shughuli za leo.

Mheshimiwa Spika, naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuhusu uchambuzi wa Ripoti ya CAG ambao ndio msingi wa mapendekezo ya Kamati yanayowasilishwa kwa njia ya Hoja

kama ilivyoelekezwa na Kanuni ya 61 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari, 2023.

2.2 **Vigezo vya Uchambuzi**

Mheshimiwa Spika, ili kufikia malengo ya Bunge katika kusimamia eneo la matumizi ya fedha za umma katika Mamlaka ya Serikali za Mitaa, uchambuzi wa Ripoti ya CAG ulifanyika kwa kuzingatia vigezo muhimu vilivyowekwa na Kamati ili kubaini maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma. Vigezo hivyo vilitumika katika kutoa mwelekeo na mwongozo wa Halmashauri ambazo zilipewa kipaumbele katika uchambuzi wa Taarifa za Hesabu zilizokaguliwa (*individual financial statements*) pamoja na kufanya mahojiano na Wakurugenzi wa Halmashauri.

Mheshimiwa Spika, vigezo vilivyozingatiwa wakati wa uchambuzi wa Ripoti ya CAG pamoja na kuchagua vipaumbele katika utekelezaji wa shughuli za Kamati vilikuwa kama ifuatavyo: -

- a) Uzito wa hoja ya ukaguzi kama ilivyoibuliwa na CAG;
- b) Maslahi ya Umma kuhusu hoja za Halmashauri husika;
- c) Hali ya hati ya ukaguzi iliyotolewa kwa Halmashauri husika;
- d) Kujirudia mara kwa mara kwa hoja husika katika Halmashauri au Mradi wa Maendeleo uliokaguliwa;
- e) Kiwango cha fedha kinachohusika katika hoja za ukaguzi wa Halmashauri husika; na
- f) Kuleta uendelevu wa ufuatiliaji wa ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati kwa Halmashauri husika kwa siku za nyuma.

Mheshimiwa Spika, uwepo wa vigezo hivyo umerahisisha mchakato wa Kamati wa kufuatilia matumizi ya fedha za umma katika Halmashauri. Kukosekana kwa vigezo hivyo

kusingeiwezesha Kamati kufikia malengo yake ya kubainisha maeneo ya matumizi mabaya ya fedha za umma.

2.3 Matokeo ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022, CAG alikagua jumla ya Halmashauri 184. Kati ya Hizo, Halmashauri 170 sawa na 92.39% zilipata Hati zinazoridhisha za ukaguzi, Halmashauri 13 sawa na 7.06% zilipata Hati zenye Shaka za ukaguzi, Halmashauri 1 sawa na 0.54% ilipata Hati Mbaya ya ukaguzi. Orodha ya Hati hizo ni **kiambatisho namba 1** cha Taarifa hii.

Uchambuzi wa jumla wa Kamati umebaini kuwa, Idadi ya Halmashauri zilizopata Hati zinazoridhisha zimepungua kutoka Halmashauri 176 zilizotolewa katika mwaka wa fedha 2020/2021 hadi kufikia Halmashauri 170. Kwa upande wa Hati zenye shaka, idadi ya Halmashauri imeongezeka kutoka Halmashauri 8 kwa mwaka 2020/2021 hadi Halmashauri 13 kwa mwaka 2021/2022.

Mheshimiwa Spika, kwa muktadha ya uwasilishaji wa taarifa hii, uchambuzi wa Hesabu za Halmashauri kwa Mwaka wa Fedha ulioishia Tarehe 30 Juni, 2022, Kamati ilibaini maeneo Kumi muhimu yenye changamoto za matumizi mabaya ya fedha za umma ikiwa ni pamoja na kutokuwepo kwa mifumo thabiti ya udhibiti wa ndani, udhaifu wa mifumo ya uwajibikaji, ukiukwaji wa Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa Sura 290, ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410, ukiukwaji wa Kanuni za utoaji na usimamizi wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana, na watu wenye ulemavu ya mwaka 2019 pamoja na marekebisho yake ya mwaka 2021 pamoja na ukiukwaji wa Kanuni, na Miongozo mbalimbali inayotolewa na Serikali.

Mheshimiwa Spika, baada ya utangulizi huo wa sehemu hii ya pili, mambo yafuatayo kuhusu matumizi na usimamizi wa fedha za umma katika Halmashauri yalibainika: -

2.4 Mifumo dhaifu ya ukusanyaji wa Mapato ya ndani pamoja na kushindwa kukusanya Madai (Receivables)

Mheshimiwa Spika, licha ya kwamba, mtazamo wa ujumla ni kuangalia namna Halmashauri zinavyotumia fedha za Umma, Kamati imejikita pia katika kuchambua ufanisi katika ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa kuwa, matumizi hayawezi kufanyika kama yalivyopangwa ikiwa hakuna fedha zilizokusanywa.

Ili kujiridhisha iwapo Halmashauri zinatekeleza wajibu wake kikamilifu katika eneo hili, Kamati imefanya uchambuzi katika maeneo makuu mawili ya mtiririko wa mapato pamoja na Mifumo ya ukusanyaji wa mapato ili kujihakikishia iwapo shughuli zilizopangwa kufanyika katika Bajeti za Halmashauri zote nchini zinaweza kukamilika ikilinganishwa na mapato ya Halmashauri hizo. Mapungufu yaliyoibuliwa na Kamati katika eneo hili ni kama ifuatavyo: -

2.4.1 Ukosefu wa Ubunifu wa vyanzo vipya vya Mapato ya Ndani

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikizitaka Halmashauri zote zinazofika kuhojiwa kuachana na fikra za kutegemea Ruzuku toka Serikali Kuu kwa kiasi kikubwa na badala yake wataalamu waliopewa madaraka watafakari na kuibua vyanzo vipya vya mapato ya ndani kulingana na fursa zinazopatikana katika maeneo yao ili kuipunguzia mzigo Serikali. Suala hili limetokana na ukweli kwamba, Halmashauri nyingi nchini zimeshindwa kufikia malengo ya ukusanyaji wa mapato ya kila mwaka.

Aidha, baadhi ya Halmashauri zina uwezo wa kukusanya zaidi mapato ya ndani lakini hazifanyi hivyo kutokana na Wizara ya Fedha kushusha ukomo wa bajeti (*ceiling*) kwa Halmashauri zote nchini ambapo, suala hilo linafanyika kwa mujibu wa Sera, Miongozo na Taratibu za bajeti zilizowekwa na IMF Kimataifa zinazoelekeza ongezeko la bajeti kwenda kidogo kidogo. Hali hii inatengeneza uzembe wa ukusanyaji wa mapato na kutoa mianya ya upotevu wa mapato hayo. Ni maoni ya Kamati kuwa, Serikali ifanye tathimini ya uwezo wa kila Halmashauri wa kukusanya mapato ili iweze kuweka ukomo (*ceiling*) wa ukusanyaji kulingana na uwezo wa Halmashauri husika.

Mfano wa Halmashauri ambazo zimekusanya zaidi ya bajeti ilioidhinishwa na Bunge kwa mwaka wa fedha 2021/2022 ni kama inavyooneka katika Jedwali namba 1

Jedwali Na. 1: Halmashauri zilizokusanya mapato ya ndani zaidi ya bajeti

S/N	Jina la Halmashauri	Makadirio yaliyopitishwa (Sh.)	Makusanyo halisi (Sh.)	Ziada (Sh.)	Asilimia
1.	H/Mbozi	3,189,570,028	4,120,553,434	930,983,406	29
2.	H/W Ileje	1,402,601,000	1,787,698,108	385,097,108	27
3.	H/W Bukoba	1,863,000,000	2,206,317,104	343,317,104	18
4.	H/W Kyerwa	2,653,439,360	3,057,241,900	403,802,540	15
5.	H/W Mbinga	4,691,336,000	5,334,702,413	643,166,413	14
6.	H/W Geita	4,639,333,853	5,213,864,682	574,530,828.76	12

Licha ya Kwamba, ukusanyaji wa mapato ya vyanzo vya ndani katika Halmashauri umeongezeka na kufikia **Shilingi Bilioni 891.84** katika mwaka wa fedha 2021/2022 ikilinganishwa na **Shilingi Bilioni 760.95** katika mwaka wa fedha 2020/2021,

Kamati haijaridhishwa na mtiririko huo wa mapato kwa kuwa bado utegemezi wa ruzuku kutoka Serikali ni mkubwa sana.

Kwa mujibu wa taarifa ya OR – TAMISEMI iliyowasilishwa mbele ya Kamati, katika mwaka wa fedha unaojadiliwa 2021/2022, Halmashauri 184 zilipokea ruzuku kutoka Serikali kuu zenye jumla ya **Shilingi Trilioni 5.99**. Kati ya hizo **Trilioni 4.11** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi Trilioni 1.88** zilikuwa ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, hali hii lazima ibadilike kwa kuwa, Kamati inaamini kwamba, iwapo Wataalamu waliopewa Mamlaka wataamua kutumia taaluma zao ipasavyo na kuwa wabunifu, kutakuwa na mabadiliko makubwa katika utendaji wa Halmashauri. Hali itakayoweza mapato ya Halmashauri kuongezeka.

Jedwali Na. 2: Mwenendo wa Mapato ya Ndani kwa kipindi cha miaka mitatu (2019/2020 – 2021/2022)

Mwaka wa Fedha	Bajeti iliyoidhinishwa (Sh.)	Makusanyo halisi (Sh.)	Makusanyo Pungufu/Ziada (Sh.)	% (Tofauti/Bajeti)
2019/20	759,907,423,938	709,573,567,541	(50,333,856,397)	(7)
2020/21	822,375,950,562	769,422,329,061	(52,953,621,501)	(6)
2021/22	873,898,493,691	891,836,133,308	17,937,639,617	2

*Chanzo: Uk: 18 wa Ripoti Kuu ya Ukaguzi wa Serikali za Mitaa
Mwaka 2021-22*

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Taarifa za Halmashauri kuhusu mwenendo wa ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa baadhi ya Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati ambazo zilikusanya pungufu ya bajeti iliyoidhinishwa ni kama inavyoonekana katika Jedwali namba 3.

Jedwali Na. 3: Halmashauri zilizokusanya mapato ya ndani
pungufu ya bajeti kwa mwaka wa fedha 2021/2022

S/N	Jina la Halmashauri	Makadirio yaliyopitishwa (Sh.)	Makusanyo halisi (Sh.)	Upungufu (Sh.)	Asili mia
1.	H/W Kilindi	2,434,000,000	1,744,272,330	689,727,670	28
2.	H/Mji Handeni	1,718,393,733	964,106,813	754,286,920	44
3.	H/W Kishapu	4,538,685,148	3,062,855,274	1,475,829,874	33
4.	H/W Gairo	1,420,310,000	1,097,425,192	322,884,808	23
5.	H/W Korogwe	2,118,730,000	1,397,085,810	721,644,190	34
6.	H/W Bunda	1,776,485,000	1,235,914,898	540,570,102	30
7.	H/W Itigi	1,903,990,833	1,443,714,014	460,276,819	24

Mheshimiwa Spika, kutofikiwa kwa makusanyo ya mapato ya ndani katika Halmashauri hizo kunatokana na watendaji kukosa ubunifu katika kuhakikisha wanakusanya mapato ya ndani ya kutosha kwa ajili ya uendeshaji wa shughuli za Halmashauri pamoja na miradi ya maendeleo.

2.4.2 Upotevu wa mapato ya Shilingi Bilioni 11.07 yaliyokusanywa kupitia Mashine za kukusanya mapato (POS) ambayo hayakuwasilishwa Benki

Mheshimiwa Spika, imekuwa ni desturi ya Halmashauri nyingi nchini kutumia fedha mbichi ambapo, jumla ya Halmashauri 98 ambazo ni sawa na **Asilimia 53.2** hazikuwasilisha Benki fedha zilizokusanywa kupitia mashine za POS. Hii inatokana na uzembe wa Wakurugenzi wa Halmashauri kushindwa kufanya ufuatiliaji wa mara kwa mara kwa waliopewa jukumu la kukusanya mapato na kusababisha ubadhirifu wa fedha za umma.

Kutowasilishwa kwa fedha hizo ni ukiukwaji wa Kifungu cha 42 (2) cha Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura 290 ikiwa ni pamoja na kwenda kinyume na Aya ya 3.4 (v) ya Mwongozo wa

Usimamizi wa Mapato ya Halmashauri wa Mwaka 2019, ambapo, Halmashauri zinapaswa kuchukua hatua stahiki za udhibiti, ikijumuisha uwekaji wa mapato yanayokusanywa benki kwa haraka ili kuimarisha mfumo wa ukusanyaji wa mapato.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini uwepo wa Halmashauri nyingi kwa upande mmoja kushindwa kutekeleza shughuli zake kikamilifu kutokana na kukosekana kwa fedha na upande mwingine kukusanya fedha bila ya kuziwasilisha benki kama Sheria inavyohitaji. Licha ya kuwa tatizo hili limepungua kutoka **Shilingi Bilioni 17** zilizoripotiwa katika ripoti ya CAG inayoishia tarehe 30 Juni, 2021, jambo hili haliwezi kuendelea kuvumiliwa kwa kuwa kunatia shaka juu ya usalama wa fedha hizo na kunasababisha upotevu wa fedha za Umma. Mfano wa Halmashauri ambazo hazikuwasilisha benki fedha zilizokusanywa kwa POS ni kama zinavyoonekana katika Jedwali Na. 4.

Jedwali Na. 4: Halmashauri zilizokusanya mapato kupitia POS bila ya kuziwasilisha Benki

Na	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	H/Jiji Dar es Salaam	1,047,974,053
2.	H/W Uvinza	569,733,796
3.	H/W Ushetu	399,898,950
4.	H/M Kinondoni	335,077,075
5.	H/W Bunda	264,315,158
6.	H/W Kilindi	250,049,535
7.	H/M Iringa	217,739,927
8.	H/W Musoma	194,692,833
9.	H/W Itigi	176,512,104
10.	H/W Mbozi	135,719,340

Mheshimiwa Spika, Kamati imewaelekeza Wakurugenzi wote kuzingatia taratibu za fedha na kuacha matumizi ya fedha mbichi kwa kuongeza udhibiti katika ukusanyaji wa mapato ya ndani na kuchukua hatua stahiki kwa watakaohusika na ukiukwaji wa sheria na taratibu hizo.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia haijaridhishwa na hali iliyopo hivi sasa ambapo Wakurugenzi wengi wa Halmashauri wamekuwa wakieleza kuwa, wengi waliohusika kesi zao zipo TAKUKURU. Hata hivyo hakuna hatua zinazochukuliwa kutokana na TAKUKURU kuchukua muda mrefu kutoa maamuzi ya kiuchunguzi. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, Wakurugenzi wamekuwa wakitumia TAKUKURU kama kichaka cha kutochukua hatua dhidi ya wakusanya mapato ambao wamekusanya pesa na kuzitumia katika matumizi mengineyo badala ya kuziwasilisha benki.

2.4.3 Mawakala wa Ukusanyaji wa Mapato kutowasilisha kiasi cha Shilingi Bilioni 4.94

Mheshimiwa Spika, Kamati inapata mashaka na namna Mawakala wa ukusanyaji wa mapato katika Halmashauri wanapatikana na wanasimamiwa na Wakurugenzi kutokana na fedha nyingi kupotea katika mikono ya mawakala hao bila ya kuchukuliwa hatua kwa muda mrefu. Aidha, Kamati imebaini Wakurugenzi kushindwa kufanya upembuzi yakinifu juu ya hali halisi ya vyanzo vya mapato kabla ya kuingia mikataba na wakusanya mapato. Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura ya 290 katika Kifungu cha 26 (a) na (b) kinamtaka mtu anayestahili kuteuliwa na Halmashauri, kukusanya na kupokea kiasi stahiki kutoka kwa kila mlipakodi katika eneo ambalo amepangiwa na kuhakikisha kiasi chote kilichokusanywa kinalipwa kwa Halmashauri inayohusika.

Kutozingatiwa kwa Kifungu hicho kunasababisha Halmashauri kutofikia malengo ya ukusanyaji wa mapato ya ndani na fedha hizo kuwanufaisha watu wachache. Katika Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati, mawakala walioingia mkataba na Halmashauri ya Wilaya ya Muheza pamoja na Halmashauri ya Jiji la Dar es Salaam hawakuwasilisha kiasi cha **Shilingi 177,862,460** na **Shilingi 470,754,116** mtawalia kinyume na masharti ya mkataba.

Mheshimiwa Spika, ili kurudisha nidhamu katika ukusanyaji wa mapato ya ndani, Kamati imezielekeza Halmashauri zote kuhakikisha kunakuwa na ufuatiliaji na utekelezaji wa mikataba yote ya mawakala wa kukusanya mapato.

2.4.4 Halmashauri kushindwa kukusanya Shilingi Bilioni 37.34 kutoka katika Vyanzo muhimu vya Mapato

Mheshimiwa Spika, mifumo imara ya udhibiti wa ndani ni pamoja na ufanisi katika makisio na makusanyo ya mapato ya ndani. Kila Mkurugenzi anatakiwa kuwa na taarifa sahihi za walipa kodi wanaopatikana katika eneo lake la usimamizi. Hata hivyo, katika hali isiyo ya kawaida, kuna baadhi ya Halmashauri ambazo hazina takwimu sahihi za walipa kodi waliopo katika kila chanzo cha mapato kinachotakiwa kukusanywa katika Halmashauri zao. Hii inatokana na Wakurugenzi kutohuisha kanzidata ya walipa kodi na kuzikosesha Halmashauri zao mapato na kuiongezea mzigo Serikali.

Uchambuzi wa Kamati kutokana na Taarifa ya CAG umebaini maeneo Saba muhimu ambayo Halmashauri 146 zimeshindwa kukusanya mapato ikiwa ni pamoja na Leseni za biashara **Shilingi 13,940,477,444**, Mauzo ya viwanja **Shilingi 12,292,508,723**, Kodi za pango **Shilingi 5,642,483,546**, Ushuru wa Taka Shilingi **3,016,026,871**, Leseni za vileo Shilingi

1,712,215,056, Fukwe/Maeneo ya wazi **Shilingi 292,613,800** na Ushuru wa huduma za uwindaji Shilingi **439,606,284**.

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikifuatilia uthabiti wa mifumo ya ukusanyaji wa mapato kwa miaka mitatu mfululizo. Ufuatiliaji huo umebaini kuongezeka kwa udhaifu katika eneo la ukusanyaji wa mapato ya ndani kutokana na kuongezeka kwa mapato yasiyokusanywa kutoka **Shilingi 14,296,172,065** mwaka wa fedha 2020/2021 hadi kufikia **Shilingi 37,335,931,724** kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Ongezeko hili ni sawa na **Asilimia 61.7**. Pamoja na jitihada zinazofanywa za kutafuta fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo, baadhi ya Halmashauri hazioni umuhimu wa jitihada hizo za Serikali kwa kuacha kukusanya fedha katika vyanzo ambavyo tayari vinafahamika.

Hadi kuwasilishwa kwa taarifa hii, Halmashauri ambazo hazikukusanya kiasi kikubwa cha fedha zinaonekana katika Jedwali Na 5.

Jedwali Na. 5: Halmashauri ambazo hazikukusanya mapato kutoka vyanzo mbalimbali

Na	Jina la Halmashauri	Chanzo cha Mapato	Kiasi
1.	H/W Mbinga	madai ya kibiashara (Receivables)	2,541,335,901
2.	H/M Kinondoni	madai ya kibiashara (Receivables)	2,297,602,105
3.	H/Jiji Arusha	Kodi ya pango	1,594,180,885
4.	H/W Muheza	Mapato ya vizimba	246,240,000
5.	H/W Meru	Leseni za Biashara	245,497,983
6.	H/W Geita	Leseni za biashara pamoja na ushuru wa nyumba za wageni	235,734,644
7.	H/W Manyoni	Mauzo ya viwanja	212,199,778
8.	H/W Rungwe	Ada za leseni na pango	163,172,200
9.	H/W Muleba	Leseni za Biashara na vileo	113,878,000

Mheshimiwa Spika, Hali hii inatokana na uzembe wa Wakurugenzi wa Halmashauri katika usimamizi wa ukusanyaji wa mapato ya Halmashauri.

2.4.5 Ushuru wa Huduma usiokusanywa Shilingi Bilioni 36.22

Mheshimiwa Spika, utozaji wa ushuru wa huduma wa kiwango kisichozidi Asilimia 0.3 umefafanuliwa katika Vifungu vya 6(1) (u) na 7(1) (y) vya Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura ya 290 kama iliyorekebisha na Kifungu cha 44 na 45 cha Sheria ya Fedha, 2020. Ushuru wa huduma ni chanzo cha mapato katika Halmashauri zetu. Hata hivyo, Kamati haijaridhishwa na hali iliyopo katika Halmashauri 40 ambazo zimeshindwa kukusanya ushuru huo kutokana na kukosa taarifa sahihi za mauzo ghafi ya wafanyabiashara wenye leseni halali waliopo katika maeneo yao.

Mfano wa Halmashauri chache ambazo zimeshindwa kukusanya ushuru wa huduma katika mwaka wa fedha 2021/2022 ni kama zinavyoonekana katika Jedwali Namba 6 la Taarifa hii.

Jedwali Na 6: Halmashauri ambazo hazikukusanya ushuru wa huduma kutokana na kutokuwa na kukosa taarifa sahihi za mauzo ghafi

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/Jiji Dar es Salaam	25,961,761,567
2.	H/Jiji Arusha	4,550,087,824
3.	H/M Iringa	508,857,386
4.	H/W Mbinga	162,321,204

Mheshimiwa Spika, Juhudi za makusudi zinatakiwa ili kuokoa fedha zilizopotea kwa kutokusanywa ambazo zingetumika kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo kwa kuwa, kushindwa kukusanya ushuru wa huduma kunaathiri utekelezaji wa shughuli zilizokusudiwa katika mwaka husika. Kupitia OR – TAMISEMI,

Kamati imezielekeza Halmashauri zote nchini kuhakikisha zinakuwa na taarifa sahihi za mauzo ghafi ya wafanyabiashara kutoka TRA pamoja na taarifa za walipa kodi ya huduma na kuhakikisha fedha hizo zinakusanywa.

2.4.6 Mashine za kukusanyia mapato (POS) kuzimwa kwa muda mrefu

Mheshimiwa Spika, usimamizi usio imara wa mifumo ya ukusanyaji wa mapato umesababisha kukosekana kwa mapato ya Halmashauri kutokana na Mashine za kukusanyia mapato (POS) kuzimwa kwa muda mrefu kama inavyoonekana katika Jedwali Namba 7.

Jedwali Na 7: Halmashauri ambazo Mashine za POS zimezimwa kwa muda mrefu

Na.	Jina la Halmashauri	Idadi ya Siku
1.	H/W Chamwino	Siku 4 hadi siku 1,905
2.	H/ W Uvinza	Siku 1133
3.	H/ W Ushetu	Siku 70 hadi 397
4.	H/W Sengerema	Siku 185

Mheshimiwa Spika, ni maoni ya Kamati kwamba, uzimaji wa mashine hizi za POS ni hujuma za makusudi zinazofanywa na baadhi ya watu waliopewa dhamana ya kukusanya mapato ili kuzikosesha Halmashauri hizo mapato. Changamoto hii imekuwa ikijirudia katika kila Ripoti ya CAG na tafsiri yake ni kutochukuliwa kwa hatua stahiki na madhubuti dhidi ya wahusika.

2.4.7 Udhaifu katika ukusanyaji wa mapato ya maduka na vibanda

Mheshimiwa Spika, imebainika kuwa, Mikataba ya upangishaji wa vibanda na fremu za biashara katika maeneo ya masoko na stendi iliyoingwiwa kati ya Halmashauri nyingi na wafanyabiashara katika maeneo ya Halmashauri hizo, hailindi maslahi ya

Halmashauri kutokana na mikataba hiyo aidha kuisha muda wake na kutohuishwa au kuwa na masharti ambayo inazinyima Halmashauri nguvu ya kukusanya mapato kama inavyotakiwa.

Kamati imechambua utendaji wa Halmashauri katika eneo la uwekezaji wa vibanda na maduka na kubaini uwepo wa mapungufu ya mikataba kama vile kutokuwa na mikataba iliyohuishwa, mikataba kutokuwa na masharti ya muda, Halmashauri kutokuwa na idadi kamili ya vibanda na maduka yaliyopangishwa, kukosekana kwa taarifa sahihi za wapangaji wa maeneo hayo, kutofahamika kwa gharama sahihi za ujenzi na taratibu za uendeshaji wa vibanda na maduka hayo na kutokuwa na takwimu sahihi za makadirio ya mapato yanayotakiwa kukusanywa na Halmashauri.

Mheshimiwa Spika, hali hii inasababisha Halmashauri kushindwa kufikia malengo ya makusanyo ya mapato na kutofikiwa kwa lengo lilikosudiwa la utoaji wa huduma kwa jamii pamoja na kusababisha migogoro kati ya Halmashauri na wafanyabiashara hao. Kwa muktadha huo, Kamati imezielekeza Halmashauri zenye changamoto hiyo zihakikishe mikataba inayoingwiwa na wafanyabiashara inalinda maslahi ya pande zote, Halmashauri zitengeneze Sheria Ndogo ambazo zitasimamia ukusanyaji wa mapato katika maeneo yao na kuhakikisha kuwa wapangishwaji hao wana mikataba halali iliyohuishwa yenye masharti yote muhimu katika utekelezaji wa mikataba hiyo.

Kamati imebaini kuwa, Maafisa manunuzi na wanasheria wa Halmashauri waliopewa dhamana ya kuzisaidia Halmashauri hizo katika uingiaji wa mikataba kutotekeleza wajibu wao kikamilifu. Aidha, Kamati inasisitiza kitengo cha Sheria katika Halmashauri zote kishirikishwe kikamilifu katika hatua zote kuanzia hatua za awali za uandaaji mpaka utekelezaji wa mikataba hiyo.

2.5 Matumizi yasiyofaa ya Fedha za umma

Mheshimiwa Spika, jukumu kubwa la Kamati hii pamoja na mambo mengine ni kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za Serikali za Mitaa. Katika eneo hili, Kamati ilichambua kwa kina taarifa zilizowasilishwa na CAG ili kuhakikisha matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma yanaondolewa kwa kutoa mapendekezo stahiki.

Kazi iliyofanywa na Kamati ni kuhakikisha rasilimali za Umma zinasimamiwa vema na kutumika kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na taratibu ili kuwanufaisha wananchi wote. Sheria mbalimbali zimewekwa ili kuhakikisha kunakuwa na uwazi na uwajibikaji katika kusimamia matumizi ya fedha za umma pamoja na kuhakikisha malipo yote yanafanyika kwa uhalali, wakati na utimilifu. Licha ya kuwepo kwa Sheria na Kanuni mbalimbali, bado kumekuwa na baadhi ya Wakurugenzi ambao waliamua kuanzisha taratibu zao za matumizi ya fedha za umma ambazo zinakinzana na Sheria ya Nchi. Changamoto zilizobainika ni kama ifuatavyo:-

2.5.1 Kufanya Malipo kwa Fedha Taslimu Shilingi Bilioni 1.51

Mheshimiwa Spika, kwa kiasi kikubwa nchi yetu imehamishia shughuli zake katika mifumo ya kielektroniki ili kupunguza urasimu na kuongeza ufanisi katika utendaji. Sababu moja wapo ya matumizi mabaya ya fedha za umma ni kufanya malipo ya fedha taslimu kwa wazabuni.

Ili kuzuia tatizo hilo, Aya ya 6.8.3 ya Mwongozo wa Uhasibu wa Halmashauri wa Mwaka 2021 inazitaka Halmashauri kufanya malipo yote kwa njia ya kielekitroniki katika akaunti ya benki ya mlipwaji, na kwa hali yoyote ile Mamlaka isilipe kwa hundi au fedha taslimu. Pamoja na katazo hilo, bado kuna Wakurugenzi wa

Halmashauri 14 ambao hawakuona umuhimu wa kutumia mifumo ya kielektroniki katika kufanya malipo. Mfano wa Halmashauri hizo ni kama zilizyo katika Jedwali Na. 8.

Jedwali Na.8: Halmashauri ambazo zilifanya malipo kwa fedha taslimu

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/Jiji Arusha	309,160,000
2.	H/M Iringa	264,433,520
3.	H/W Urambo	55,216,500

Mheshimiwa Spika, Iwapo tatizo hilo litaendelea katika Halmashauri bila ya wahusika kuchuliwa hatua stahiki, hakutakuwa na sababu ya Serikali kutumia nguvu kubwa kuwekeza katika mifumo ya kielektroniki.

2.5.2 Halmashauri kufanya malipo bila ya viambatisho Shilingi Bilioni 11.78

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikitumia nguvu kubwa katika kutoa elimu kwa umma juu ya kutoa na kupokea risiti za kielektroniki ili mapato stahiki ya Serikali yaweze kupatikana na kuwezesha utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo. Muitikio wa kudai risiti umekuwa ni mkubwa katika jamii, hata hivyo, katika hali isiyotarajiwa, baadhi ya wataalamu katika Halmashauri 71 wamelipa jumla ya **Shilingi Bilioni 10.08** kwa wazabuni mbalimbali bila kudai risiti za kielektroniki. Vile vile Wakurugenzi wa Halmashauri 40 walilipa **Shilingi Bilioni 1.70** bila viambatisho timilifu.

Mheshimiwa Spika, Sheria na Kanuni zilizowekwa zimeweka utaratibu mzuri ambao ukifuatwa hakutakuwa na hoja za ukaguzi kwa kiasi kikubwa. Hata hivyo, Wataalamu na Wakurugenzi

waliopewa dhamana ya kusimamia matumizi ya fedha za umma wamekuwa wakiiikosesha Serikali mapato kwa kukiuka Kifungu cha 36 (1) cha Sheria ya Utozaji wa Kodi, Sura ya 438 ambacho kinamtaka mtu ambaye anasambaza bidhaa, anatoa huduma au anayepokea malipo kuhusiana na usambazaji wa bidhaa au huduma aliyotoa, kutoa risiti au ankara kwa kutumia mashine za kielektroniki. Kifungu hiki kimewekwa ili kuzuia mianya ya ukwepaji wa kodi kwa wazabuni inayosababisha ukusanyaji mdogo wa mapato ya Serikali.

Aidha Agizo la 34(1) na 104(2) la Randama ya Fedha ya Serikali za Mitaa ya Mwaka 2009 linamtaka Mwekahazina kuweka mfumo mzuri wa uhasibu na utunzaji wa nyaraka zote muhimu, kwa muda usiopungua miaka mitano. Pamoja na agizo hilo katika randama, hoja hiyo imeongezeka kwa **Asilimia 67.15** ambapo, katika mwaka wa fedha 2020/2021, yalifanyika matumizi yasiyo na viambatisho ya **Shilingi Bilioni 3.87** ikilinganishwa na **Shilingi Bilioni 11.78** za mwaka wa fedha 2021/2022 kinyume na matarajio ya Kamati ya kutaka kupungua kwa hoja hii. Mfano wa Halmashauri hizo ni Jedwali namba 9 la taarifa hii.

Jedwali Na. 9: Halmashauri ambazo zilifanya malipo bila ya viambatisho

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/W Ileje	248,760,648
2.	H/W Bahi	238,341,535
3.	H/W Iramba	140,731,303
4.	H/W Meru	127,536,474
5.	H/W Uvinza	106,718,435
6.	H/W Mbozi	101,814,620

Mheshimiwa Spika, kutokuwepo kwa viambatisho timilifu kunatia mashaka ya uhalali wa kufanyika kwa malipo hayo na kukosekana kwa thamani ya fedha.

2.5.3 Matumizi ya Fedha za Akaunti ya Amana kinyume na malengo yaliyokusudiwa Shilingi Bilioni 7.7

Mheshimiwa Spika, Halmashauri zimepewa dhamana ya kutunza fedha kutoka kwa waweka amana mbalimbali kwa shughuli maalumu ambapo shughuli hizo huainishwa wakati wa uwekaji wa fedha hizo katika Akaunti ya Amana zinazosimamiwa na Halmashauri. Utaratibu wa utoaji wa fedha hizo katika Akaunti unahitaji uthibitisho wa matumizi sawa na lengo kuu la amana hizo.

Kwa ujumla Wakurugenzi wote wa Halmashauri wanafahamu misingi ya uwekaji na utolewaji wa fedha hizo. Hata hivyo, wasimamizi hao wameamua kuvunja taratibu kwa kutumia fedha hizo kinyume na malengo yaliyokusudiwa hali inayovunja uaminifu kwa waweka amana pamoja na kuiweka Serikali katika madeni makubwa ambayo yanaepukika.

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikiripoti suala hili katika Taarifa zinazowasilishwa Bungeni. Kujirudia rudia kwa hoja hii inatoa tafsiri kwamba, baadhi ya wakurugenzi wa Halmashauri wameamua kuacha kufuata Sheria, kanuni na Taratibu za nchi na kuleta athari kwa wananchi wote kwa kuwa, kutumia fedha kinyume na lengo kunakwamisha utekelezaji wa shughuli zilizopangwa. Ripoti ya CAG ya hesabu za Halmashauri inayoishia mwezi Juni, 2022 imeripoti kiasi cha **Shilingi 3,153,314,281** kilichotumiwa na Halmashauri 31 kwa matumizi yasiyopangwa.

Vile vile, Halmashauri 27 zilifanya malipo kutoka katika akaunti ya amana **Shilingi 3,268,872,285** bila ya uthibitisho wa amana hizo kupokelewa. Kwa tafsiri ya haraka, Wakurugenzi wa Halmashauri hizo waliamua kukwamisha utekelezaji wa shughuli zilizopangwa kufanyika kwa kutumia fedha hizo kwa matumizi ambayo hayakuwepo licha ya ukweli kwamba, hapakutakiwa kufanyika kwa malipo hayo.

Jedwali Na 10: Halmashauri zilizotumia fedha kutoka Akaunti ya Amana kinyume na taratibu

Na	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	H/W Tarime	186,474,143
2.	H/W Iramba	129,743,686
3.	H/W Bariadi	94,471,475
4.	H/W Bahi	53,623,715
5.	H/W Kondoa	25,720,673

Mheshimiwa Spika, Kamati imekuwa ikisisitiza juu ya uzingatiaji wa taratibu za uendeshaji wa Akauti ya Amana ili kuwe na matumizi sahihi ya fedha zinazohifadhiwa katika akaunti hiyo.

2.5.4 Halmashauri kufanya matumizi yasiyo na tija ya Shilingi Milioni 898.85

Mheshimiwa Spika, lengo la Kamati kama jicho la Bunge ni kuhakikisha kunakuwa na ustawi wa wananchi katika Halmashauri kwa kufanya matumizi yenye faida kiuchumi kwa wananchi. Kinyume na lengo hilo, Halmashauri 9 zilifanya matumizi ambayo hayakuwa na manufaa kwa wananchi.

Tathmini ya Kamati juu ya tija ya matumizi ya fedha za umma imebaini kuongezeka kwa tatizo hilo kwa kiasi cha **Shilingi Milioni 234.85** ambapo katika mwaka wa fedha 2020/2021 Halmashauri zilifanya matumizi yasiyo na tija ya **Shilingi 664**

ikiwa ni ongezeko la **Asilimia 26.1**. Katika mwaka wa fedha 2021/2022, Halmashauri zilizofika mbele ya kamati zilizofanya matumizi yasiyo na tija zimetajwa katika Jedwali namba 11.

Jedwali Na 11: Halmashauri zilizofanya matumizi ambayo hayana tija

Na	Jina la Halmashauri	Kiasi	Sababu
1.	H/Jiji Arusha	322,295,500	Kutokuwa na taarifa ya kuthibitisha matumizi yaliyofanyika katika ukarabati wa barabara na kukosekana kwa uthibitisho wa kufanyika kwa kazi hiyo
2.	H/M Temeke	111,815,294	Ulipaji wa faini uliosababishwa na kuchelewa kulipa mkopo wa CRDB
3.	H/W Hanang'	34,420,000	kufanya upembuzi yakinifu kwa ajili uanzishwaji wa vyuo vya kati (<i>tertiary training institute</i>) katika eneo ambalo si mali ya Halmashauri na kutokuwa na nyaraka zozote zinazothibitisha kufanyika kwa upembuzi yakinifu
4.	H/Mji Bunda	26,709,540	Ufyatuuaji wa tofali kwa ajili ya ujenzi wa majengo ya Hospitali ya Wilaya ambazo hazikuwa na ubora hivyo kusababisha msingi ulioanza kujengwa kwa kutumia tofali hizo kulivunjwa
5.	H/W Bariadi	7,265,000	Fedha kutumika kwa ajili ya maandalizi ya shamba darasa la miwa ambalo CAG hakukuta mazao yoyote katika eneo hilo

Mheshimiwa Spika, matumizi yasiyo na tija ni hasara kwa Halmashauri hizo kwa kuwa fedha hizo zingeweza kutumika katika shughuli nyingine ambazo zina manufaa kwa maendeleo ya wananchi.

2.6 Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na Mapungufu katika usimamizi wa Mikataba Shilingi 106,799,578,781

Mheshimiwa Spika, Ununuzi wa Umma ni shughuli muhimu ya kiuchumi inayohusisha sehemu kubwa ya Pato la Taifa (GDP). Takribani **Asilimia 70** ya Bajeti ya Serikali na Taasisi zake hutumika kwenye ununuzi wa umma.

uchambuzi uliofanywa na Kamati umebaini uwepo wa dosari nyingi za matumizi ya fedha za umma katika eneo la ununuzi ambapo, Serikali imepoteza na inaendelea kupoteza kiasi kikubwa cha fedha. Tatizo hili limesababishwa na Wakurugenzi na Maafisa Manunuzi waliopewa jukumu la kusimamia rasilimali za Taifa na kuhakikisha rasilimali hizo zinakusanywa na kutumiwa kwa namna ambayo ina manufaa makubwa zaidi kwa wananchi wote kwa ujumla kwa kuzingatia Katiba, Sheria, Kanuni na Miongozo mbalimbali ya Nchi kukiuka Sheria zilizotungwa na Bunge lako Tukufu.

Azma ya Kamati ni kuhakikisha matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika eneo la ununuzi yanaondolewa. Katika kutekeleza azma hiyo, Kifungu cha 48(3) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma Na. 7 ya Mwaka 2011 kinamtaka CAG katika ripoti yake atoe maoni kama Taasisi husika zimefata taratibu za Ununuzi kama zilivyoainishwa katika Sheria husika na Kanuni zake ili kujiridhisha iwapo kuna uzingatiaji wa matakwa ya Sheria hiyo.

Mheshimiwa Spika, katika eneo la uzingatiaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma pamoja na Kanuni zake, Kamati imechambua kwa kina Ripoti ya CAG kwa Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa zinazoishia tarehe 30 Juni, 2022 kama ifuatavyo:-

2.6.1 Ununuzi uliofanyika bila kuidhinishwa na Bodi za Zabuni Shilingi Bilioni 5.7

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 55 (2), 163 (4) na 185 (1) za Kanuni za Ununuzi wa umma za Mwaka, 2013 zinazuia Halmashauri kutoa zabuni isipokuwa kama zabuni hiyo imeidhinishwa na bodi husika ya zabuni. Ukiukwaji wa Kanuni hizo, unaondoa mamlaka ya Bodi ya zabuni kutekeleza majukumu yake ya uangalizi na hivyo kuhatarisha ubora wa bidhaa zitakazonunuliwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi na kubaini uwepo wa **Halmashauri 23** zilizohusika katika hoja hii ambazo ni sawa na **Asilimia 12.5** ya Halmashauri zote 184 zilizopo Nchini. Katika mahojiano ambayo Kamati imefanya na baadhi ya Wakurugenzi waliofika mbele ya Kamati, Halmashauri zilizofanya ununuzi bila ya kuidhinishwa na Bodi ya zabuni ni kama inavyoonekana katika Jedwali namba 12.

Jedwali Na. 12: Halmashauri zilizofanya ununuzi bila ya kuidhinishwa na Bodi ya Zabuni

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/W Ileje	348,161,496
2.	H/ Mji Makambako	222,383,031
3.	H/W Tarime	176,674,700
4.	H/W Mbozi	85,900,460
5.	H/W Bunda	26,527,704.033

Mheshimiwa Spika, ili kupata thamani ya fedha katika ununuzi wa umma, Halmashauri zote zinatakiwa kuzitumia Bodi za zabuni kwa ukamilifu wake. Aidha, Bodi hizo zinatakiwa kufanya kazi yake kwa ufanisi na weledi wa hali ya juu.

2.6.2 Ununuzi uliofanyika nje ya Mpango wa ununuzi wa Halmashauri Shilingi Bilioni 14.02

Mheshimiwa Spika, kufanya Ununuzi nje ya mpango wa ununuzi wa mwaka kunaweza kuisababisha Halmashauri kushindwa kufikia malengo yake ya mwaka kutokana na kufanyika kwa matumizi yasiyopangwa. Aidha, jambo hilo ni kinyume na Kanuni ya 69(3) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za Mwaka 2013 na marekebisho yake ya mwaka 2016 ambayo inaitaka taasisi ununuzi kufanya makisio ya mahitaji yake ya bidhaa, huduma, na ujenzi kwa usahihi kadiri iwezekanavyo kwa kuzingatia huduma au shughuli ambazo zipo katika mpango kazi na kujumuishwa katika makadirio ya kila mwaka.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati katika eneo hili umebaini uwepo wa Halmashauri 19 zilizokiuka matakwa ya Kanuni tajwa hapo juu ambazo ni sawa na **Asilimia 10.3** ya Halmashauri zote.

2.6.3 Baadhi ya Halmashauri Kufanya malipo kabla ya kupokelewa kwa bidhaa nunuliwa Shilingi Bilioni 3.29

Mheshimiwa Spika, taratibu za malipo kwa bidhaa nunuliwa zimewekwa kisheria ili kuziepusha Halmashauri kuingia katika hasara ya kupokea bidhaa ambazo hazikutakiwa au hazikidhi viwango. Taratibu hizo zimefafanuliwa kwa kina katika Kanuni ya 242 (1) na 248 ya Kanuni za Ununuzi wa Umma, 2013.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya Wakurugenzi katika Halmashauri zetu wamekuwa wakikiuka Sheria, Kanuni na Taratibu zilizowekwa kwa makusudi na kuiingiza Serikali katika hasara. Wakurugenzi wa Halmashauri 26 ambazo ni sawa na **Asilimia**

14.1 ya Halmashauri zote waliziweka Halmashauri zao katika hatari ya kupata hasara kwa kukiuka matakwa ya Kanuni. Mfano wa Halmashauri hizo ni jedwali namba 13.

Jedwali Na. 13: Halmashauri zilizofanya malipo kabla ya kupokea bidhaa nunuliwa

Na	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	H/W Korogwe	93,782,000
2.	H/W Kilindi	67,663,500

Mheshimiwa Spika, Kufanya malipo kwa wazabuni kabla ya kupokelewa kwa bidhaa nunuliwa ni matumizi yasiyofaa ya fedha za umma iwapo wazabuni hao watashindwa kabisa kuwasilisha bidhaa hizo au watawasilisha bidhaa ambazo hazikidhi viwango vya ubora unaohitajika au wakiwasilisha bidhaa ambazo hazikutakiwa.

2.6.4 Mikataba ambayo Haikuhakikiwa na Mwanasheria Shilingi Bilioni 6.68

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikipoteza fedha kutokana na kushindwa kesi katika mashauri mbalimbali. Aidha, kesi nyingi zimekuwa zikisababishwa na uzembe wa baadhi ya wataalamu wetu kushindwa kutekeleza majukumu yao kikamilifu. Pamoja na mambo mengine, ofisi ya Mwanasheria ipo katika kuhakikisha Serikali inaingia katika mikataba ambayo haitaleta madhara kwa Taifa na haitasababisha upotevu wa rasilimali za Umma.

Hata hivyo, Kamati imefahamishwa kuhusu uwepo wa Wakurugenzi wa Halmashauri 20 kuingia katika mikataba yenye thamani ya zaidi ya **Shilingi Bilioni 6** bila ya mikataba hiyo kuhakikiwa na Mwanasheria.

Mheshimiwa Spika, waliopewa dhamana ya kusaini mikataba kabla ya kuhakikiwa na kujumuisha maoni ya Mwanasheria wanaziweka Halmashauri husika katika hatari za kisheria. Halmashauri zilizokiuka matakwa ya Kanuni ya 59 na 60 ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za mwaka 2013 (na marekebisho yake ya mwaka 2016) ni kama ifuatavyo.

Jedwali Na. 14: Halmashauri zilizolingia mikataba bila ya kupitiwa na Mwanasheria

Na.	Jina la Halmashauri	Thamani ya Mkataba (Sh.)
1.	H/Jiji Dar es Salaam	2,930,234,090
2.	H/W Sengerema	549,440,000
3.	H/W Kyerwa	320,265,950
4.	H/W Bariadi	207,733,500
5.	H/Jiji Arusha	80,420,000

Mheshimiwa Spika, Kamati inazielekeza Halmashauri zote kutumia wanasheria wenye utaalamu na uadilifu ili kuzisaidia Halmashauri hizo kabla ya kuingia mikataba na kuiondolea mzigo Serikali wa gharama za uendeshaji wa kesi nyingi zinazotokana na uzembe wakati wa uingiaji wa mikataba mbalimbali.

2.6.5 Ununuzi uliofanyika bila Ushindanishi wa bei Shilingi Bilioni 7.45

Mheshimiwa Spika, Asilimia 24.5 ya Halmashauri zote 184 zimekosa haki ya kupata bei shindani zaidi na thamani ya fedha katika ununuzi uliofanywa na Halmashauri hizo kutokana na Wakurugenzi wao kukataa kukidhi matakwa ya Kanuni ya 164(1) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma za Mwaka 2013 ambayo inazitaka taasisi nunuzi kupata nukuu ya bei kutoka kwa wazabuni wasiopungua watatu. Mfano wa Halmashauri zilizokiuka kanuni hizo zimetajwa katika jedwali namba 15.

Jedwali Na. 15: Halmashauri zilizofanya ununuzi bila ya ushindanishi wa bei

S/N	Jina la Halmashauri	Kiasi (sh)
1.	H/W Karagwe	800,000,000
2.	H/W Bunda	576,039,073
3.	H/W Ileje	283,356,469
4.	H/Mji Tunduma	257,829,333
5.	H/W Uvinza	173,320,675
6.	H/Mji Bunda	140,900,000
7.	H/W Mbozi	24,500,000

Mheshimiwa Spika, Kamati imechambua kwa kina taarifa zote zilizowasilishwa mbele ya Kamati na kusikitishwa na baadhi ya Wakurugenzi na Maafisa Manunuzi kutengeneza taratibu zao na kufanya kazi kwa mazoea kinyume na Sheria iliyotungwa na Bunge kwa kutotumia njia ya ushindanishi wa bei kama ilivyofafanuliwa katika Sheria na kusababisha hasara pamoja na kukosekana kwa thamani ya fedha. Hayo ni matumizi mabaya ya fedha za umma.

2.6.6 Malipo ya awali kwa mkandarasi yenye mapungufu Shilingi Bilioni 4.13

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 54.2 cha Masharti ya jumla ya mkataba (GCC) kimeelezea namna malipo ya awali kwa wakandarasi yanavyopaswa kufanyika. Pamoja na ufafanuzi uliotolewa, bado kuna Halmashauri ambazo zimekwenda kinyume na taratibu na kuashiria upotevu wa fedha za Umma. Halmashauri ambazo zimefanya malipo ya awali yenye mapungufu kwa wakandarasi ni **kiambatisho Namba 2** cha Taarifa hii.

2.6.7 Ununuzi kufanyika nje ya Mfumo wa TANePS

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi wa hesabu zilizoishia mwezi Juni, 2022, Halmashauri kadhaa zimefanya ununuzi nje ya mfumo wa TANePS kinyume na Sheria ya Ununuzi wa Umma. Katika Halmashauri chache zilizofika mbele ya Kamati, Halmashauri zifuatazo zilifanya ununuzi nje ya mfumo wa TANePS.

Jedwali Na. 16: Halmashauri zilizofanya ununuzi nje wa Mfumo wa TANePS

S/N	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	H/W Maswa	6,992,078,511
2.	H/M Temeke	2,001,515,101
3.	H/Mji Tarime	1,348,161,411
4.	H/W Musoma	897,214,610
5.	H/W Bariadi	407,018,048

Mheshimiwa Spika, Halmashauri kufanya ununuzi nje ya mfumo kunapelekea uwepo wa urasimu na mazingira ya rushwa, upendeleo na ukiukwaji wa sheria.

2.6.8 Mapungufu katika Mchakato wa Zabuni, taratibu za Ununuzi na usimamizi wa Mikataba

Mheshimiwa Spika, ukaguzi wa CAG katika eneo la ununuzi uliangalia pia mchakato wa zabuni, taratibu za ununuzi pamoja na utoaji wa mikataba ya miradi. Kwa muktadha huo, Ukaguzi ulibaini mapungufu katika mikataba ya miradi yenye thamani ya **Shilingi 3,000,001,000** inayotekelezwa na H/W Karagwe ambapo, Halmashauri ilisaini mkataba na mkandarasi Sure Civil and Building akiungana na Lucas Construction Company Ltd (JV). Katika mkataba huo, mapungufu kadhaa yalibainika ikiwa ni pamoja na zabuni kupewa mkandarasi asiyekidhi vigezo vilivyowekwa na Bodi ya usajili ya Wakandarasi, Mkataba kusainiwa na Kampuni ya ukandarasi ambayo haikuwepo wakati wa mchakato wa ununuzi wala kupitishiwa na Bodi ya zabuni na njia ya ushindani wa bei kutumika kinyume na taratibu za ununuzi wa umma.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Jiji la Arusha ilitoa zabuni ya **Shilingi 3,915,527,364** kwa ajili ya ujenzi wa jengo la OPD katika Hospitali ya Jiji la Arusha kwa mzabuni asiyekidhi vigezo. Uchambuzi umebaini mapungufu katika utoaji wa zabuni hiyo kwa kuwa, tathmini ya zabuni hiyo ilifanyika mara sita na kutolewa maoni tofauti tofauti ambapo, mara tano zilifanywa na kamati moja ya tathmini na mara moja ilifanywa na kamati ya tathmini nyingine iliyoteuliwa bila ya uwepo wa sababu za msingi za kufanya hivyo. Aidha, Menejimenti ya Halmashauri ya Jiji la Arusha kupitia Ajenda ya Na. 4 BZ 4/2022/22 ya kikao cha Bodi ya zabuni cha Tarehe 30 Novemba, 2021, kilimzawadia zabuni M/s B.H.Ladwa Ltd ambaye hakushinda zabuni hiyo (*unsuccessful bidder*).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa taratibu zilizofanywa na Halmashauri ya Wilaya ya Ushetu katika mapokezi ya bidhaa yaliyofanywa kinyume na taratibu za zabuni. Halmashauri ilimpa mzabuni Sango Investment and General Supplies Ltd **Shilingi 40,572,000** kwa ajili ya ununuzi wa vishikwambi 30 aina ya “Model A 10.1 size Samsung; RAM 3GB, internal storage 64GB network supported by both WIFI and WAN”. Hata hivyo Halmashauri ilikubali kupokea vishikwambi vya aina ya “Model 10.4 size Samsung, RAM 2GB, internal storage 32 GB, supported by both Brand band and WIFI”. Vishikwambi vilivyowasilishwa vina uwezo wa chini ikilinganishwa na vilivyoagizwa. Hali hii inatia mashaka ya weledi wa watumishi waliokubali kupokea vishikwambi hivyo hali ya kuwa wanafahamu kuwa ni tofauti na vile vilivyoagizwa.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Mbarali ilifanya malipo ya **Shilingi 181,483,925** kwa ajili ya ujenzi wa vyumba vya upasuaji vya wodi za wanaume, wanawake, chumba cha kuhifadha maiti katika Hospitali ya Wilaya ya Mbarali ambapo, Halmashauri haikushindanisha zabuni, bidhaa hizo hazikuingizwa katika daftari la kupokelea vifaa na hapakuwa na hati ya kupokelea na kutoa vifaa stoo.

Pamoja na hayo, Halmashauri ya Wilaya ya Mbarali ililipa **Shilingi 61,104,082** kwa mzabuni M/s Mbeya Cement Co. Ltd kwa ununuzi wa **mifuko 4,272** ya saruji badala ya **mifuko 3,282** iliyohitajika kwa majengo manne husika kulingana na makadirio ya gharama za ujenzi (BOQ). Mifuko ya ziada ya saruji iliyonunuliwa ilikuwa ni zaidi ya **mifuko 616** yenye thamani ya **Shilingi 8,800,000**. Katika ujenzi wa majengo hayo, Halmashauri ililipa Kampuni ya Ando Roofing Product Ltd na ALAF Ltd kiasi cha **Shilingi 102,956,004** kwa ununuzi wa bati ambacho ni zaidi ya **Shilingi 58,094,004** ikilinganishwa na kiasi

cha **Shilingi 44,862,000** kilichopo katika hati ya gharama za ujenzi kwa majengo yote manne. Pamoja na matatizo yote hayo, Mkurugenzi alishindwa kuwasilisha nyaraka za manunuzi ya **Shilingi 171,260,182** kwa ajili ya uhakiki.

Mheshimiwa Spika, kwa tafsiri ya haraka, Halmashauri ya Wilaya ya Mbarali imetumia vibaya fedha za umma kwa kuisababishia hasara Serikali ya jumla ya **Shilingi 66,894,004** kwa kununua mifuko ya saruji na bati za ziada na kushindwa kuthibitisha matumizi ya vifaa hivyo.

Mheshimiwa Spika, mapungufu katika mchakato wa zabuni yamesababisha kuondolewa kwa wazabuni wenye bei ya chini bila ya sababu za msingi na kusababisha kuongezeka kwa gharama katika Halmashauri ya Wilaya ya Mbozi. Katika mchakato wa ununuzi wa mashine ya uchimbaji (excavator), Halmashauri ya Wilaya ya Mbozi iliwaita wazabuni wawili M/S Achelis Tanganyika ambaye alikuwa na bei ya **Shilingi 321,750,000** na M/S Mantrac Tanzania Ltd ambaye alikuwa na bei ya **Shilingi 526,870,000** kwa ajili ya kufanya majadiliano kwa madhumuni ya kupunguza bei.

Baada ya majadiliano baina ya Halmashauri na wazabuni hao, M/S Achelis Tanganyika Ltd alipunguza bei hadi kufikia **Shilingi 313,000,000** na M/S Mantrac Tanzania Ltd alipunguza bei hadi kufikia **Shilingi 500,910,000**. Timu ya tathmini pamoja na Kamati ya Fedha walipitisha zabuni hiyo kwa kumpatia M/S Mantrac Tanzania Ltd kwa bei ya mkataba wa **Shilingi 500,910,000** na kumuacha M/S Achelis Tanganyika mwenye bei ndogo ya **Shilingi 313,000,000** kwa sababu kwamba, M/S Achelis Tanganyika hakuwa na ofisi katika Mkoa wa Mbeya na mtambo wake ni mdogo na haupatikani katika soko la ndani.

Mheshimiwa Spika, kutokuwa na watu wenye ujuzi wa kufanya tathimini (evaluation) na majadiliano (negotiation) katika Halmashauri ya Wilaya ya Mbozi, kumeisababishia Halmashauri kuwa na ongezeko la gharama za mradi kwa kiasi cha **Shilingi 187,910,000** fedha ambayo ingetumika katika utekelezaji wa miradi mingine.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Mji Mbinga ilibainika kuwa na mapungufu katika ufanyaji wa tathmini ya fundi ujenzi kwa ajili ya ujenzi wa maabara na kichomea taka katika kituo cha Afya cha Myangayanga. Mapungufu yaliyobainika ni pamoja na mzabuni mmoja kuondolewa katika mchakato wa kufanyiwa tathimini pamoja na kutofautiana kwa bei za wazabuni katika mchakato wa tathimini ambapo, Mzabuni John Mbilinyi aliwasilisha zabuni ya **Shilingi 1,500,000** wakati muhtasari wa kikao cha ufunguzi wa zabuni inasoma **Shilingi 1,150,000**. Vile vile, mzabuni Daud Amon aliwasilisha zabuni ya **Shilingi 1,200,000** wakati muhtasari wa kikao cha ufunguzi wa zabuni inasomeka **Shilingi 1,500,000**. Kwa muktadha huo, Mkataba wa zabuni alipatiwa John Mbilinyi mwenye bei kubwa.

Mheshimiwa Spika, tathimini ya haraka ya Kamati kutokana na mchakato huo imebaini kuwa, mabadiliko ya bei katika muhtasari ya kikao cha ufunguzi wa zabuni yalifanywa kwa dhamira ya kumpatia zabuni hiyo mtu ambaye wanamtaka licha ya bei yake kuwa kubwa ikilinganishwa na mzabuni mwingine. Suala hili ni kinyume na Sheria, Kanuni na taratibu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Halmashauri ya wilaya ya Maswa na kubaini uvunjwaji wa mkataba (MOU) baina yake na Ng'hami Industries Company Limited ambaye ni mmiliki na mwendeshaji wa Duka la Dawa la Maswa lililopo katika Hospitali ya Wilaya Maswa. Lengo la kusaini makubaliano hayo kwa pande zote mbili ni kwa ajili ya uendeshaji wa biashara ya madawa

ambapo Kampuni ya Ng'hami itakuwa ndiyo muendesha mkuu na msimamizi wa mradi huo na itatakiwa kutoa gawio kwa Halmashauri.

Kipengele C cha makubaliano hayo kinaeleza kuwa, Kampuni ya Ng'hami itawajibika kuzalisha mapato na kutoa gawio kwa Halmashauri ya Wilaya ya Maswa mara mbili kwa mwaka. Gawio hilo litatokana na Asilimia 50 ya mapato yatakayopatikana. Ukaguzi uliofanywa na CAG umefafanua kuwa, katika mwaka uliokaguliwa, hakuna gawio lolote lililotolewa kwa Halmashauri kinyume na Kipengele C cha makubaliano hayo. Aidha, hapakuwa na nyaraka zozote zinazoonesha kukusanywa kwa mapato kutoka katika mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri kushindwa kukusanya mapato yake kutoka katika kampuni ya Ng'hami kunakwamisha utekelezaji wa shughuli za Halmashauri zilizopangwa katika bajeti ya mwaka husika.

2.6.9 Matumizi yasiyo sahihi ya nguvu kazi (*force account*)

Mheshimiwa Spika, Masharti ya Kifungu cha 64(5) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma ya Mwaka 2011 na Kanuni ya 167 (1) ya Kanuni za Ununuzi wa Umma, 2013 kama ilivyorekebisha inaainisha masharti yanayoweza kuhalalisha matumizi ya *force account*.

Aidha, Kipengele cha 11.1 cha Mwongozo wa nguvu kazi '*force account*' kwa taasisi nunuzi nchini uliotolewa na Mamlaka ya Udhhibiti wa Ununuzi wa Umma, kinaitaka idara inayofanya matumizi au idara ya ufundi kuainisha kazi za ujenzi au matengenezo yanayohitajika kutekelezwa.

Sheria inaitaka taasisi nunuzi kutekeleza mradi kwa utaratibu wa kutumia rasilimali za ndani (*force account*) iwapo kuna watumishi wa umma wenye sifa za kusimamia ujenzi husika na thamani ya ujenzi iliyokadiriwa haivuki ukomo wa thamani kwa kazi za ujenzi itakayoainishwa katika kanuni.

Mheshimiwa Spika, kutokana na Sheria ya ununuzi (kwa mwaka wa fedha 2021/2022) kutokuwa na masharti ya ukomo wa thamani ya miradi, kutokuwepo kwa uandaaji wa taarifa ya ukaguzi wa kazi zilizofanyika, kutokuwa na udhibiti wa ubora wa kazi iliyotekelezwa, kutokuwa na viwango vya weledi na uzoefu wa watekelezaji wa miradi ya ujenzi kwa utaratibu wa *force account* kulisababisha matumizi mabaya ya *force account* na kukosekana kwa ubora wa miradi iliyotekelezwa kwa *force account* ikiwa ni pamoja na baadhi ya Halmashauri kufanya ununuzi wa vifaa vya ujenzi zaidi ya mahitaji halisi vya **Shilingi Milioni 435.02**.

Mheshimiwa Spika, Kamati imeielekeza OR – TAMISEMI kufanya uchambuzi wa kina wa miradi yote iliyotekelezwa kwa kutumia *force account* ili kufahamu iwapo kuna thamani ya fedha ya miradi hiyo na kiasi cha ukiukwaji wa Sheria na Kanuni za ununuzi wa Umma.

2.7 Kushindwa kulipa Madeni (Payables) ya Halmashauri

Mheshimiwa Spika, Halmashauri kama zilivyo Taasisi nyingine zimekuwa zikidaiwa madeni mbalimbali ikiwa ni pamoja na madeni ya watumishi, wazabuni, kodi ya zuio, makato ya mikopo, michango ya mifuko ya hifadhi ya Jamii pamoja na madeni ya taasisi mbalimbali. Pamoja na mambo mengine, kutolipwa kwa madeni hayo kwa wakati kunaziweka Halmashauri katika hatari ya kufunguliwa mashitaka, kuchelewesha ukamilishaji wa miradi ya maendeleo, kuongezeka kwa gharama

za miradi kutokana na riba na kuwanyima watumishi haki zao za msingi.

Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa Ripoti ya CAG ya hesabu zilizokaguliwa za Mamlaka za Serikali za Mitaa zinazoishia tarehe 30 Juni, 2022 na kubaini ongezeko la madeni katika Halmashauri mbalimbali. Mambo yaliyojadiliwa kwa kina na Kamati ni kama ifuatavyo:-

2.7.1 Kutolipwa kwa malimbikizo ya Mishahara na Madai ya Wafanyakazi Shilingi Bilioni 119.94

Mheshimiwa Spika, pamoja na vigezo vingine, ufanisi wa watumishi katika Halmashauri unatokana na kulipwa kwa madai yao kwa ukamilifu na kwa wakati. Hamasa na morali ya watumishi katika kutekeleza majukumu yao inapungua kadiri ambavyo Serikali inashindwa kukidhi mahitaji yao. Madeni ambayo hayajalipwa kwa muda mrefu ni pamoja na Malimbikizo ya mishahara **Shilingi 42,257,173,197**, Posho za likizo **Shilingi 12,122,259,653**, Gharama za uhamisho **Shilingi 22,961,738,620**, Posho ya kujikimu **Shilingi 4,871,678,948**, Posho ya Samani **Shilingi 4,444,427,298**, Posho ya Makazi **Shilingi 2,008,781,240**, Posho ya Matibabu **Shilingi 2,089,341,915**, Mafunzo **Shilingi 1,276,597,652** na Malimbikizo mengine **Shilingi 27,912,232,383**.

Mheshimiwa Spika, malimbikizo ya mishahara yamegawanyika katika maeneo makuu mawili ambayo ni madeni yanayotakiwa kulipwa na Serikali Kuu na madeni ambayo yanatakiwa kulipwa na Halmashauri kutokana na mapato ya ndani. Licha ya juhudi zilizofanywa na Serikali katika kupunguza deni la watumishi kutoka **Shilingi Bilioni 160** iliyoripotiwa katika mwaka wa

fedha 2020/2021 hadi kufikia **Shilingi Bilioni 119.94** bado kuna mzigo mkubwa wa madeni hayo.

Wakati Kamati inafanya uchambuzi wa Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati ilibainika kuwepo kwa madeni makubwa ambayo Serikali haikulipa kwa watumishi wa Halmashauri kama inavyoonekana katika Jedwali Namba 17.

Jedwali Na. 17: Halmashauri ambazo zinadai malimbikizo ya mshahara kutoka Serikali Kuu

S/N	Jina la Halmashauri	Kiasi (sh)
1.	H/W Rungwe	2,549,451,950.81
2.	H/W Bahi	2,109,925,941
3.	H/W Busega	1,091,254,903
4.	H/W Geita	1,053,980,488
5.	H/W Muheza	1,052,567,417
6.	H/W Ludewa	1,045,992,171
7.	H/W Korogwe	864,535,789
8.	H/W Iramba	577,592,240

Mheshimiwa Spika, Serikali na Halmashauri kutolipa malimbikizo ya mishahara na madai ya wafanyakazi kwa wakati kunawakatisha tamaa watumishi na matokeo yake inaleta athari kwa Serikali kutofikia malengo yake ya kutoa huduma bora kwa umma.

2.7.2 Makato ya Posho za Wah. Madiwani kutopelekwa Benki ya CRDB PLC Shilingi Milioni 327.98

Mheshimiwa Spika, ili kuboresha maslahi ya wawakilishi wa wananchi katika ngazi ya kata, Benki ya CRDB ilitoa mikopo kwa Wah. Madiwani kwa kusaini hati ya makubaliano na Halmashauri husika kwamba, Halmashauri hizo zitakuwa zinawakata madiwani

katika posho zao za kila mwezi na kuwasilisha fedha hizo Benki kwa ajili ya ulipaji wa madeni hayo.

Katika hali ya kushangaza, Halmashauri tatu zimekuwa zikiwakata madiwani fedha za marejesho ya mkopo na kuzitumia fedha hizo kwa matumizi mengineyo badala ya kuziwasilisha fedha hizo benki ya CRDB kama ilivyoainishwa katika mkataba ambao benki imeingia na Halmashauri hizo. Hali hiyo inaziweka Halmashauri hizo katika hatari ya kufunguliwa kesi ya madai.

Katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati ilikutana na Halmashauri ya Wiaya ya Maswa ambayo haikuwasilisha marejesho yake CRDB ya kiasi cha **Shilingi 148,198,689.85** kilichokatwa kutoka katika posho za wah. Madiwani kinyume na makubaliano ya kimkataba. Aidha, Mkurugenzi wa Halmashauri ya Wilaya ya Busega alikiuka makubaliano kwa kutorejesha CRDB kiasi cha **Shilingi 131,223,821.91** kilichokatwa katika posho za Wah. Madiwani na badala yake kutumia fedha hizo kwa matumizi mengineyo.

2.7.3 Kutopeleka makato ya Watumishi kwenye Mifuko ya Hifadhi ya Jamii na Taasisi nyingine husika Shilingi Bilioni 260.07

Mheshimiwa Spika, utaratibu wa kuchangia katika mifuko ya Hifadhi ya Jamii uliwekwa ili kumsaidia mtumishi wa umma kuweza kukidhi mahitaji yake ya msingi pindi atakapo staafu. Utaratibu huo upo kwa mujibu wa Kifungu cha 18 (1) cha Sheria ya Mfuko wa Hifadhi ya Jamii ya Watumishi wa Umma, 2018 ambacho kinamtaka mwajiri kuchangia katika Mifuko hiyo Asilimia Ishirini ya mshahara wa mfanyakazi.

Pamoja na matakwa hayo ya kisheria, bado kuna baadhi ya Wakurugenzi ambao hawapeleki kabisa michango hiyo na wengine kupeleka kwa kuchelewa hali inayozalisha deni kwa

Halmashauri husika linalotokana na adhabu ya kulipa faini kama ilivyoelekezwa katika Kifungu cha 19 (1) na (2) cha Sheria ya Mfuko wa Hifadhi ya Jamii ya Watumishi wa Umma ya Mwaka 2018.

Mheshimiwa Spika, athari ya michango ya watumishi kutopelekwa katika mifuko ya hifadhi ya Jamii inashuka moja kwa moja kwa watumishi ambao hushindwa kupata mafao yao kwa wakati pindi wanapostaafu. Mfano, Katika Halmashauri ya Jiji la Tanga, watumishi waliostaafu walishindwa kulipwa mafao yao kutoka PSSSF kutokana na Mkurugenzi kushindwa kupeleka michango yao yenye jumla ya **Shilingi 8,606,998**. Ili waweze kupata mafao yao, watumishi hao waliamua kuilipa pesa hiyo PSSSF kwa niaba ya Halmashauri kwa utaratibu kwamba, Halmashauri itawarejeshea fedha zao. Hadi Kamati inajadili Taarifa ya Hesabu za Halmashauri, kiasi cha **Shilingi 7,899,063** kilikuwa hakijalipwa kwa wastaafu hao. Kitendo hiki kinarudisha nyuma ustawi wa wastaafu hao.

Ukiukwaji wa Kifungu cha 19 (1) na (2) cha Sheria ya Mfuko wa Hifadhi ya Jamii ya Watumishi wa Umma ya Mwaka 2018 umeisababishia Halmashauri ya Wilaya ya Mbinga kutakiwa kulipa adhabu ya **Shilingi 3,137,762,978** inayotokana na kuchelewa kuwasilisha michango ya watumishi kwenye mfuko wa PSSSF.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Bunda imekuwa ikiwakata watumishi wake 8 wanaolipwa kutoka katika mapato ya ndani kati ya mwaka 2006 hadi 2022. Aidha, Mkurugenzi ameshindwa kuwasilisha PSSSF kiasi cha **Shilingi 56,254,839** kwa kipindi cha **miezi 27 hadi 133** na kusababisha kutakiwa kulipa faini ya **Shilingi 114,475,055**. Vile vile, Halmashauri haikupeleka makato ya Waheshimiwa Madiwani katika Mfuko wa

Taifa wa Bima ya Afya (NHIF) ya kiasi cha **Shilingi 10,305,000**.

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Ushetu iliingia gharama ambazo hazina manufaa kutokana na Mkurugenzi kutopeleka michango ya watumishi wake kwa wakati baada ya kuwakata katika mishahara yao. Hadi mwezi Agosti, 2023, Mkurugenzi alishindwa kupeleka PSSSF michango ya watumishi ya **Shilingi 41,856,602** kwa muda uliotakiwa na kupelekea Halmashauri kutakiwa kulipa **Shilingi 149,793,808,361** kama adhabu ya kutowasilisha michango hiyo kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, wastaafu wengi wamekuwa wakikumbwa na usumbufu mkubwa wakati wa kufuatilia mafao yao kutokana na michango yao kutowasilishwa katika mifuko husika. Jambo hili halileti taswira nzuri kwa watumishi ambao walitumia sehemu kubwa ya maisha yao katika kuitumikia Serikali.

2.7.4 Ucheleweshwaji wa Malipo kwa Wazabuni na Wakandarasi

Mheshimiwa Spika, kwa muda mrefu, Serikali imekuwa ikitozwa riba kutokana na kuchelewesha malipo kwa kazi zilizokwisha fanyika au kwa huduma ambayo imekwishatolewa. Kiasi kikubwa chafedha hizo kinacholipwa kama riba kingeweza kutumika katika kutekeleza miradi ya maendeleo kwa maslahi mapana ya Taifa.

Nia njema ya Serikali ya kuwezesha ukuaji wa makampuni ya ndani inakuwa haiakisi kile kinachofanyika katika Halmashauri zetu nchini ambapo, baadhi ya Wakurugenzi hawaoni umuhimu wa kuwalipa wazabuni na wakandarasi baada ya kupokea huduma. Inafahamika kwamba, ununuzi wowote unaofanyika

unatokana na bajeti iliyoidhinishwa na Bunge. Hata hivyo, Wakurugenzi kwa bahati mbaya au kwa kukusudia wameshindwa kuweka kipaumbele katika ulipaji wa madeni yao na kusababisha athari katika utoaji wa huduma, pamoja na kuchelewa kwa muda wa utekelezaji wa miradi.

Mheshimiwa Spika, imekuwa ni desturi kwa Halmashauri nyingi nchini kuua biashara za wazabuni wazawa kwa kutowalipa madeni yao kwa wakati licha ya kwamba Halmashauri hizo zinakuwa zimekwishapokea huduma kutoka kwa wazabuni hao. Kwa Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati, zimebainika kuwa na madeni mengi na ya muda mrefu ambapo, Wakurugenzi hawakuonesha nia ya kulipa madeni hayo kutokana na kutokuwa na mpango wa kuingiza madeni hayo katika bajeti zinazofuata. Hali hii inaondoa uwezo wa wafanyabiashara wa ndani kushiriki katika kukuza biashara zao pamoja na uchumi wa taifa kwa kuwa wengi wao wanategemea kulipwa fedha hizo ili waweze kufanya marejesho ya mikopo iliyochukuliwa katika benki za kibiashara.

Jedwali Na. 18: Halmashauri zinazoongoza kudaiwa na Wazabuni/Wakandarasi

S/N	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	H/M Iringa	2,867,302,995
2.	H/W Chamwino	2,847,179,787
3.	H/Mji Tarime	1,734,453,472
4.	H/M Kinondoni	1,732,121,841
5.	H/W Karagwe	1,594,640,649
6.	H/W Hanang'	968,598,826
7.	H/W Kwimba	952,139,921
8.	H/W Maswa	858,886,687
9.	H/Mji Kondoa	851,653,384

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na namna Halmashauri zinavyoshindwa kuthamini biashara za wazawa na hii ni mifano michache ya Halmashauri tulizokutana nazo ambazo zinadaiwa na wazabuni kwa kuwa, karibu Halmashauri zote nchini zinadaiwa na wazabuni na hazioneshi jitihada ya kulipa madeni hayo. Hali hii inasababisha wafanyabiashara kukosa imani na Serikali yao ikiwa ni pamoja na kuua mitaji yao.

Mheshimiwa Spika, Kamati imezielekeza Halmashauri zote kuweka katika bajeti zao madeni ya wazabuni ili madeni hayo yaweze kulipwa kwa wakati. Hali kadhalika, Kamati iliweka makubaliano na Wakurugenzi waliofika mbele ya Kamati na kuwekeana mpango wa ulipaji na muda wa utekelezaji wa madeni ya wazabuni. Aidha, Kamati inatumia nafasi hii kuzitaka Halmashauri zote nchini kulipa madeni yote ya wazabuni.

2.8 Uendeshaji usiofaa wa Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia azimio la Bunge la mwaka 1993 ilianzisha mikopo ya uwezesaji kwa Vikundi vya Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu inayotokana na Asilimia 10 ya mapato ya ndani ya Halmashauri lengo likiwa ni kuwezesha Makundi ya Wanawake na Vijana kuanzisha na kuendeleza shughuli za ujasiliamali, kujiongezea kipato, kukuza uchumi na kupunguza umaskini kwa kuwapa mikopo yenye masharti nafuu.

Changamoto mbalimbali zilizosababisha kushindwa kufikia kwa lengo la kutolewa kwa mikopo hiyo, zilipelekea Mwaka 2018 Bunge kufanya marekebisho ya Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa Sura 290 kwa kuongeza kifungu cha 37A ambacho kimeweka masharti ya utengaji na utoaji wa Mikopo kwa vikundi

vya Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu. Ili kuhakikisha kunakuwa na utekelezaji mzuri wa Sheria hiyo, Mwaka 2019, OR-TAMISEMI iliandaa Kanuni za Usimamizi na Utoaji wa Mikopo kwa Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu zilizofanyiwa marekebisho mwaka 2021.

Mheshimiwa Spika, Kanuni za Usimamizi na Utoaji wa Mikopo kwa Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu zimefafanua kwa kina wajibu wa kutenga fedha na kutoa mikopo, sifa na utaratibu wa kupata mkopo, taratibu za uombaji wa mkopo, taratibu za kutoa mkopo, matumizi ya fedha za mkopo, mafunzo kwa vikundi, hatua za kuchukua pindi kikundi kikishindwa kurejesha mkopo, majukumu ya Afisa Maendeleo ya Jamii, majukumu ya Kamati ya huduma za mikopo, majukumu ya timu ya Menejimenti ya Halmashauri, majukumu ya Kamati ya kudumu ya fedha, uongozi na mipango, majukumu ya ofisi za wakuu wa Mikoa na majukumu ya Ofisi ya Rais – TAMISEMI.

Licha ya kuwepo kwa ufafanuzi huo, Kamati imesikitishwa na kitendo cha Wakurugenzi wengi kukiuka taratibu zilizowekwa kisheria. Uchambuzi wa Kamati katika eneo hili ni kama ifuatavyo:-

2.8.1 Kushindwa kuchangia Bilioni 5.06 kwenye Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu Wenye Ulemavu

Mheshimiwa Spika, kufanikiwa kwa lengo la utoaji wa mikopo ya Asilimia 10 kutaiwezesha jamii kujikwamua kiuchumi. Hata hivyo, baadhi ya Halmashauri zimekuwa zikikwamisha azma ya Serikali kwa kutopeleka kikamilifu fedha hizo licha ya kwamba, Kifungu cha 37(A) cha Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura ya 290 (iliyorekebisha mwaka 2019) kinazitaka Halmashauri

kuchangia Asilimia 10 ya mapato yake ya ndani kwenye Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye ulemavu kwa madhumuni ya kufadhili vikundi vilivyosajiliwa vya wanawake, vijana, na watu wenye ulemavu.

CAG ameripoti jumla ya Halmashauri 53 ambazo ni sawa na **Asilimia 28.8** ya Halmashauri zote zilizoshindwa kukamilisha michango yake katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Uchambuzi wa Kamati kwa Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati umeona ukubwa wa changamoto hiyo kwa Halmashauri nyingi kutokamilisha michango yake katika mfuko huo ambapo, Jumla ya **Shilingi 1,766,710,647** hazikupelekwa katika mfuko huo. Mfano wa Halmashauri ambazo hazikukamilisha michango yake zimetajwa katika jedwali namba. 19.

Jedwali Na. 19: Halmashauri ambazo hazikukamilisha michango katika Mfuko wa Wanawake, Vijana na watu wenye ulemavu

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/W Hanang'	164,492,228
2.	H/W Mufindi	126,218,663
3.	H/W Geita	93,151,682.53
4.	H/W Sengerema	87,173,586
5.	H/W Manyoni	72,621,194
6.	H/W Igunga	65,620,434

Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto ya kutopeleka fedha katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu, kuna Halmashauri chache ambazo zilizingatia Kanuni hiyo na kupeleka kiasi chote cha fedha katika mfuko huo. Kamati inawapongezwa Wakurugenzi ambao, katika mwaka wa fedha

2021/2022 walizingatia matakwa ya Kanuni hiyo kwa kupeleka fedha zote kama inavyohitajika. Halmashauri zilizopeleka fedha zote za Asilimia 10 kutoka katika mapato ya ndani ni pamoja na H/W Itigi, H/W Mbogwe, H/Mji Mafinga, H/M Kahama, H/M Kinondoni, H/W Bukombe, H/Jiji Tanga, H/M Moshi, H/Mji Tunduma na H/W Muheza.

2.8.2 Kutorejeshwa kwa fedha zilizotolewa kama Mkopo kwenye Vikundi Shilingi Bilioni 88.42

Mheshimiwa Spika, uwajibikaji katika eneo la usimamizi wa mikopo inayotolewa katika vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu ni jukumu la kila mdau anayehusika katika zoezi hilo. Kutokuwepo kwa usimamizi mzuri wa mikopo hiyo kunaziweka Halmashauri katika hatari ya kupoteza fedha hizo na kutofikia malengo ya kuwainua wananchi kiuchumi. Aidha, Afisa maendeleo ya jamii wa Halmashauri husika anatakiwa kufuatilia marejesho ya mikopo hiyo.

Ili kuhakikisha kuna ufanisi katika urejeshaji wa mikopo, Kanuni imeelekeza sehemu ya fedha ya marejesho kutumikia kwa ajili ya usimamizi wa mikopo. Pamoja na uwepo wa fursa hiyo, Maafisa maendeleo ya jamii wameshindwa kutekeleza majukumu yao kikamilifu kwa kutofuatilia urejeshaji wa fedha zilizokopeshwa kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya CAG imebainisha uwepo wa **Halmashauri 180** ambazo ni sawa na **Asilimia 97.8** kushindwa kusimamia na kuhakikisha fedha ya Serikali iliyokopeshwa inarejeshwa kwa mujibu wa mikataba iliyoingwiwa kati ya Halmashauri na vikundi hivyo ili iweze kuwanufaisha watu wengine wenye uhitaji. Kamati imesikitishwa na hali hiyo kwa kuwa, wakati wa mahojiano na Wakurugenzi waliofika mbele ya

Kamati, hapakutolewa sababu za msingi za kushindwa kukusanya fedha hizo licha ya muda wa marejesho ya mikopo hiyo kumalizika.

Kanuni ya usimamizi na utoaji wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu imefafanua hatua zinazotakiwa kuchukuliwa kwa kikundi kitakachoshindwa kurejesha mkopo kwa mujibu wa mkataba. Hata hivyo, hakuna hatua zozote zinazochukuliwa na Wakurugenzi kwa vikundi hivyo na kuacha kiasi kikubwa cha fedha katika mikono ya watu wachache. Katika uchambuzi wa Kamati, zipo baadhi ya Halmashauri ambazo hazijakusanya mikopo yake kufikia hadi kiasi cha **Shilingi Bilioni Moja**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Kamati kushauri mara kwa mara juu ya ukusanyaji wa mikopo, deni hilo limeongezeka kutoka **Shilingi Bilioni 47.01** iliyoripotiwa katika mwaka wa fedha ulioishia Juni, 2021 hadi **Shilingi Bilioni 88.42**. Ongezeko hili ni sawa na **Asilimia 47**. Tafsiri ya ongezeko hili ni uzembe wa Wakurugenzi pamoja na Maafisa Maendeleo ya jamii kuamua kukopesha fedha za umma bila ya kuzingatia Kanuni na miongozo ya utoaji wa mikopo hiyo.

Jedwali Na. 20: Halmashauri ambazo hazikukusanya fedha zilizokopeshwa kwa Vikundi vya Wanawake, Vijana na watu wenye ulemavu

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi (Sh.)
1.	H/M Kinondoni	7,862,496,312
2.	H/Jiji Dar es Salaam	5,562,659,779.92
3.	H/M Temeke	2,894,366,125
4.	H/Jiji Arusha	2,716,923,000
5.	H/Jiji Tanga	1,317,500,900
6.	H/W Mbarali	1,160,090,116

7.	H/W Mbinga	669,922,371
8.	H/Mji Kasulu	659,570,543
9.	H/W Igunga	550,613,078
10.	H/W Urambo	489,603,728
11.	H/Wilaya Musoma	293,755,597

Mheshimiwa Spika, Kamati ilizielekeza Halmashauri zote ilizokutana nazo kuhakikisha fedha zote zinakusanywa na kuwekeana mpango thabiti wenye muda wa utekelezaji wa ukusanyaji wa fedha hizo. Aidha, kupitia taarifa hii inayosomwa katika Bunge lako Tukufu tunazielekeza Halmashauri zote kuhakikisha kiasi chote kilichohojiwa na CAG kinakusanywa hadi kufikia mwezi Juni, 2024.

2.8.3 Utoaji wa mikopo bila kuzingatia uwiano Shilingi Bilioni 20.79

Mheshimiwa Spika, dhamira ya Serikali ya kupanga uwiano wa ugawaji wa mikopo ni kuhakikisha makundi yote muhimu yanapata haki sawa. Kifungu cha 37A (1-2) cha Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura ya 290 (iliyorekebisha mwaka 2019) kinataka fedha zilizotengwa kutolewa kama mikopo kwa vikundi vilivyosajiliwa vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kwa uwiano wa 40% kwa wanawake, 40% kwa vijana na 20% kwa watu wenye ulemavu.

Kwa mujibu wa Taarifa ya CAG, Halmashauri 45 zilitoa mikopo bila ya kuzingatia uwiano na kuvinyima vikundi vingine fursa ya kupata mkopo. Hali hii isipodhibitiwa italeta malalamiko miongoni mwa wananchi na kuona makundi mengine kuwa yametengwa.

2.8.4 Vikundi vilivyositisha shughuli za Biashara kushindwa kurejesha Shilingi Bilioni 2.25

Mheshimiwa Spika, ni wajibu wa Halmashauri kutoa mafunzo kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu juu ya masuala ya uongozi, usimamizi wa fedha, uendeshaji wa miradi na utoaji wa taarifa hususan zinazohusu mkopo husika ili kuongeza tija ya matumizi ya mikopo itakayotolewa. Kanuni za utoaji na usimamizi wa mikopo inavitaka vikundi vyote kutumia fedha zinazopatikana kutekeleza miradi iliyoidhinishwa wakati wa kupata mkopo. Aidha, Kanuni inamtaka Afisa Maendeleo ya Jamii wa Halmashauri, kufuatilia uendeshaji na uwepo wa vikundi, urejeshaji wa mikopo iliyotolewa na ufuatiliaji wa mikopo iliyotolewa ili kuhakikisha kuwa inatumika kama ilivyokusudiwa.

Kamati imebaini uzembe wa baadhi ya Maafisa Maendeleo ya Jamii kutotekeleza takwa la kikanuni la kufuatilia na kuhakikisha fedha zote zilizokopeshwa zinarejeshwa ndani ya muda kwakuwa kutorejeshwa kwa fedha hizo ni upotevu wa fedha za umma. Katika Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati, tatizo hilo lilibainika katika H/W Busega ambayo imeshindwa kukusanya kiasi cha **Shilingi 32,920,000** kilichotolewa kama mkopo katika vikundi vya vijana kutokana na vikundi hivyo kusitisha shughuli zake.

2.8.5 Uwepo wa Vikundi Hewa vilivyopewa mikopo ya Shilingi Milioni 895.94

Mheshimiwa Spika, utaratibu unahitaji kikundi kinachotarajia kuomba mkopo kuwa na nyaraka muhimu kama Katiba ya kikundi, barua ya utambulisho kutoka kwa Mtendaji wa Mtaa/Kijiji, Namba ya NIDA ya kila mwanakikundi na taarifa ya kina ya kikundi na shughuli wanazozifanya. Taarifa hizo

zinaiwezesha Halmashauri kufahamu kwa undani aina ya watu ambao wanapatiwa mikopo hiyo.

Katika kufanya uhakiki wa vikundi vilivyopewa mikopo, CAG alishindwa kukutana na vikundi vilivyopewa mikopo ya **Shilingi Milioni 895.94**. Katika hali isiyotarajiwa, hata Maafisa Maendeleo ya Jamii wa Kata husika hawana taarifa za vikundi hivyo hali inayodhihirisha upotevu wa fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, wakati wa majadiliano na Halmashauri mbalimbali, CAG aliifahamisha Kamati kuwa, baadhi ya Halmashauri zilishindwa kuthibitisha uwepo wa baadhi ya vikundi. Mfano wa Halmashauri hizo ni H/M Kahama ambayo ilishindwa kukusanya mkopo wa **Shilingi 133,752,600** kwa vikundi ambavyo havijulikani vilipo.

Kwa upande wa H/Jiji Dar es Salaam, CAG alipohitaji kufanya uhakiki wa vikundi vilivyopewa mikopo, hakufanikiwa kukutana na vikundi 34 vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu vilivyopewa mikopo ya jumla ya **Shilingi 698,700,000** kutokana na kutokuwepo kwa vikundi hivyo.

2.8.6 Fedha za Mikopo ya Vikundi kugawanywa miongoni mwa wanavikundi Shilingi Milioni 774.66

Mheshimiwa Spika, ili kuwe na uhakika na urejeshwaji wa fedha zilizokopwa, Afisa Maendeleo ya Jamii anatakiwa Kusimamia uendeshaji na uhai wa vikundi. Aidha, mikopo iliyotolewa inatakiwa kutekeleza miradi iliyoidhinishwa na Kamati ya Fedha, Mipango na Usimamizi. Katika kufuatilia matumizi ya fedha zilizotolewa kwa vikundi, Kamati imebaini udhaifu katika usimamizi wa mikopo inayotolewa katika vikundi mbalimbali kwa

wana kikundi kugawana fedha za mkopo na hatimaye kushindwa kurejesha mkopo huo.

Katika H/Jiji Arusha, **Shilingi 84,000,000** zilizotolewa kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu ziligawanywa miongoni mwa wana vikundi badala ya kutekeleza shughuli iliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa, kutowajibika kwa Wakurugenzi, Kamati ya Mikopo na Maafisa Maendeleo ya Jamii, kumesababisha hasara kubwa kwa taifa kama ambavyo tumeainisha hapo juu.

2.9 Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 145 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imetamka uwepo wa Halmashauri. Aidha madhumuni ya kuwepo kwa Serikali za Mitaa ambayo ni pamoja na kutekeleza miradi ya maendeleo yametajwa katika Ibara ya 146 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

Katika kuhakikisha utekelezaji wa miradi ya maendeleo unafanyika kwa ufanisi na kuleta tija kwa wananchi, Kamati imeangalia maeneo mbalimbali yenye mapungufu katika miradi inayotekelezwa katika Halmashauri Nchini ikiwa ni pamoja na miradi iliyotelekezwa. Kutotumika kwa miradi ambayo imetumia fedha za umma kunaondoa thamani ya fedha ya miradi hiyo kama ambavyo Halmashauri ya Jiji la Tanga ilivyotumia **Shilingi Milioni 90** kujenga Masoko ya Mchukuuni na Tongoni ambayo mpaka sasa soko la Tongoni halitumiki licha ya kukamilika kwake mwaka 2020.

Mheshimiwa Spika, Mapungufu mengine yaliyobainika katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo ni kama ifuatavyo:-

2.9.1 **Wizara ya Fedha kutopeleka Fedha za Miradi**

Mheshimiwa Spika, kutokana na ukusanyaji finyu wa mapato ya Halmashauri, miradi mingi ya maendeleo inategemea ruzuku kutoka Serikali Kuu. Kamati imekutana na changamoto ya kusimama kwa miradi mingi ya maendeleo inayotekelezwa katika Halmashauri kutokana na Wizara ya Fedha kutopeleka fedha kwa wakati kwa ajili ya ununuzi wa vifaa na malipo ya wakandarasi. Kuchelewa kupeleka fedha hizo kwa kiasi kikubwa kumesababisha kuongezeka kwa gharama za miradi kutokana na kupanda bei kwa bidhaa pamoja na riba kwa wakandarasi hali inayopelekea miradi hiyo kukosa tija iliyokusudiwa. Jedwali la 21 la taarifa hii linaonesha mifano ya Halmashauri zilizopokea ruzuku ya maendeleo pungufu ya bajeti.

Jedwali Na. 21: Halmashauri zilizopokea ruzuku ya maendeleo pungufu ya bajeti kutoka Serikali Kuu

Jina la Halmashauri	Bajeti ya Maendeleo	Kiasi Kilichopokelewa	Pungufu	Asili mia
H/W Ileje	6,929,636,350	2,596,663,801	4,332,972,549	63
H/W Hanang'	11,603,408,500	4,852,538,327	6,750,870,173	58
H/Jiji Dar es Salaam	25,440,770,900	11,911,797,740	13,528,973,160	53
H/W Tarime	17,727,292,209	10,866,886,373	6,860,405,836	39
H/M Iringa	9,265,196,965	6,172,434,719	3,092,762,246	33
H/W Muleba	19,013,674,866	12,713,980,617	6,299,694,249	33

H/Mji Bunda	8,325,104,651	5,886,095,004	2,439,009,646	29
H/W Mbogwe	15,718,750,850	11,290,665,093	4,428,085,757	28
H/W Misungwi	17,917,346,534	12,996,636,867	4,920,709,667	28
H/W Ushetu	7,860,633,000	5,664,785,483	2,195,847,517	28

Mheshimiwa Spika, dhamira ya kuwepo kwa Serikali za Mitaa ni kupeleka maendeleo kwa wananchi, Serikali kutopeleka fedha za maendeleo katika baadhi ya Halmashauri kunakwamisha ukamilishaji wa miradi iliyopangwa kutekelezwa katika mwaka husika. Kamati inaendelea kuisisitiza Serikali kuhakikisha inawajibika ipasavyo katika utekelezaji wa bajeti za maendeleo kwa kuhakikisha kiasi kilichotengwa kinapelekwa kwa ukamilifu wake.

2.9.2 Halmashauri kutochangia mapato yake ya Ndani katika Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Rais - TAMISEMI ilitoa barua yenye kumbukumbu Na.CBD.421/422/01/43 ya tarehe 3 Januari, 2018 ambapo Halmashauri ziligawanywa katika makundi mawili "A" na "B" na kuzielekeza kutenga Asilimia 40 na Asilimia 60 ya mapato ya vyanzo vyake vya ndani, mtawalia kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Lengo la kuzitaka Halmashauri kuchangia katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo ni kuhakikisha Halmashauri zote zinawajibika katika kuharakisha maendeleo ya wananchi katika maeneo yao.

Kamati imepokea taarifa ya miradi mingi iliyosimama kutokana na fedha za mapato ya ndani kutopelekwa katika utekelezaji wa miradi hiyo kwa mujibu wa Sheria na taratibu na badala yake fedha hizo zimekuwa zikitumika katika matumizi ya kawaida ya

Halmashauri. Taarifa ya Halmashauri ambazo hazikuchangia kikamilifu katika miradi ya Maendeleo zimeelezwa katika Jedwali namba 22.

Jedwali Na. 22: Halmashauri ambazo hazikukamilisha michango ya fedha za miradi ya Maendeleo kutoka katika mapato ya ndani

Jina la Halmashauri	Asilimia 40 iliyotakiwa kuchangiwa	Michango iliyopelekwa katika miradi	Pungufu	Asilimia
H/W Bunda	373,495,840	60,000,000	313,495,840	84
H/W Chamwino	729,349,321	164,000,000	566,497,402	78
H/W Uvinza	827,192,000	383,340,000	443,852,000	54
H/W Rorya	431,529,378	216,730,000	214,799,378	49.8
H/W Itigi	538,126,065	278,840,192	259,285,873	48
H/W Korogwe	442,546,800	237,200,294	205,346,506	46
H/W Kilindi	697,708,932	416,398,818	281,310,114	40.3
H/W Sengerema	759,440,179	457,672,144	301,768,035	40
H/Mji Bunda	521,396,344	359,520,149	161,876,195	31

Mheshimiwa Spika, tumezielekeza Halmashauri zote ambazo zimekiuka Mwongozo wa OR – TAMISEMI wa kuchangia mapato ya ndani katika miradi ya maendeleo na badala yake kuzitumia katika matumizi ya kawaida kuhakikisha fedha husika zinapelekwa katika miradi ya maendeleo. Kwa Halmashauri 74 tulizokutana nazo, ambazo jumla ya **Shilingi 13,401,513,174** hazikupelekwa katika miradi ya maendeleo kutoka katika mapato ya ndani, tumewekeana mpango wa utekelezaji na zile ambazo

hatujakutana nazo tunatumia fursa hii kuziagiza Halmashauri zote zilizotajwa katika Ripoti ya CAG kukamilisha utekelezaji wa mapendekezo ya CAG.

2.9.3 kutokamilika kwa miradi ya maendeleo kwa wakati Shilingi Bilioni 112.24

Mheshimiwa Spika, dhamira ya kutekeleza miradi ya maendeleo ni pamoja na kufikisha huduma zitakazowanufaisha wananchi katika maeneo yao. Kuchelewa kukamilika kwa miradi hiyo kunasababisha kuchelewa kupatikana kwa manufaa yaliyokusudiwa licha ya kuwepo kwa kiasi kikubwa cha fedha ambacho kimeshatumika katika miradi hiyo.

Uchambuzi wa Kamati ulibaini miradi iliyotumia jumla ya **Shilingi 9,626,490,048** inayotekelezwa na H/Jiji Tanga ambayo ipo katika hatua mbalimbali, kutelekezwa kwa muda mrefu. Kuchelewa kukamilika kwa miradi hiyo kunawakosesha wananchi fursa ya kunufaika na miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, H/W Muleba ilipokea **Shilingi 2,066,717,792** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi 17 ambayo hadi kukamilika kwa ukaguzi wa mwaka 2021/2022, miradi hiyo ilikuwa haijakamilika. Aidha, uchambuzi wa Kamati umebaini kutokuwepo kwa tathmini ya gharama ya kukamilisha miradi hiyo hali itakayosababisha miradi hiyo kutelekezwa kwa muda mrefu na kukosekana kwa thamani ya fedha.

Tatizo la kutelekeza miradi kwa kiasi kikubwa limeonekana katika H/W Igunga kwa kuwepo kwa miradi 27 iliyopaswa kutekelezwa kwa gharama ya **Shilingi 1,075,200,000** kati ya mwaka wa fedha 2015/16 hadi 2020/21. Mengi ya miradi hiyo ni maboma ya zahanati yaliyojengwa kwa nguvu za wananchi kuanzia mwaka

2000 hadi 2015 ambayo yametelekezwa bila ya kukamilishwa. Hadi Kamati ilipofanya majadiliano na Mkurugenzi wa H/W Igunga, **Shilingi 325,741,250** zilishatumika. Hata hivyo, hakuna tathmini iliyofanyika ili kufahamu gharama halisi zinazotakiwa kwa ajili ya kukamilisha miradi hiyo kutokana na kutotekelezwa kwa muda mrefu.

2.9.4 Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizobadilishiwa matumizi Billioni 1.60

Mheshimiwa Spika, utumiaji wa fedha kinyume na bajeti kunaathiri utekelezaji wa shughuli za maendeleo zilizopangwa na ni kinyume na Kifungu cha 47 (1) (a) cha Sheria ya Bajeti Sura 439. Taarifa ya CAG imebainisha uwepo wa Asilimia 7.6 ya Halmashauri ambazo zimebadilisha matumizi ya fedha za miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, mfano wa hoja hii ni H/W Bariadi ambayo ilibadilisha matumizi ya **Shilingi 110,224,078** iliyopangwa kutumika kwa ajili ya ujenzi wa nyumba ya Mkurugenzi wa Halmashauri bila ya kupata kibali kutoka Wizara ya Fedha. Vile vile, H/W Rorya ilitumia kwa ajili ya matumizi mengineyo **Shilingi 59,802,030** zilizopangwa kutumika kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Ukaguzi uliofanyika katika H/W Ileje ulibainisha kuwa, Halmashauri ilipokea kiasi cha **Shilingi 800,000,000** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya ujenzi wa wodi ya wananawake na wanaume, chumba cha upasuaji na chumba cha kuhifadha maiti. Katika fedha hizo, Halmashauri ilitumia **Shilingi 214,939,843** kwa ajili ya ujenzi wa uzio, njia za kutembelea (walkways) na jengo la wagonjwa wa nje kinyume na kusudi la matumizi ya fedha hizo.

Mheshimiwa Spika, H/W Maswa imehusika pia katika tatizo la kubadilisha matumizi ya fedha za miradi ya maendeleo ambapo, Halmashauri ilipanga kujenga kiwanda cha chaki chenye thamani ya **Shilingi 21,387,183,700**. Kiwanda hiko kilipangwa kujengwa katika eneo la Kiwanda cha Ng'hami. Katika kipindi cha miaka minne mfululizo 2018/19 hadi 2021/22, Halmashauri ilitenga **Shilingi 8,200,000,000** kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huo. Aidha, katika kipindi hicho, kiasi cha **Shilingi 8,099,982,784.04** sawa na Asilimia 99 ya fedha zote kilipokelewa na kubakisha kiasi cha **Shilingi 132,000,000.70**. Mapitio ya ripoti ya utekelezaji ilibaini kwamba, **Shilingi 5,870,956,244.04** zilitumika kutekeleza shughuli iliyopangwa katika bajeti. Aidha, **Shilingi 2,097,026,539.30** zilitumika kwa shughuli ambazo hazikupangwa katika bajeti ya mradi huo kinyume na Agizo 23(1) la Memoranda ya Fedha za Halmashauri ya Mwaka 2009.

Mheshimiwa Spika, uamuzi wa H/W ya Maswa kutumia fedha za mradi kwa shughuli ambazo hazikuwa katika bajeti kunathiri mtiririko wa fedha za mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Utumiaji wa fedha kinyume na malengo ni ukiukwaji wa Sheria lakini pia kunachelewesha ukamilishaji wa miradi iliyoanzishwa hali inayopelekea miradi hiyo kuchelewa kutumika hivyo kukosa thamani ya fedha.

2.9.5 Kutotekelezwa kwa Mipango ya Miradi ya Wajibu kwa Jamii (CSR)

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Jamii inanufaika na uwekezaji unaofanywa katika maeneo yao hasa katika eneo la uchimbaji wa madini, Kifungu cha 105 (1), (2) na (4) cha Sheria ya Madini, Sura ya 123 inawataka wenye leseni za madini

kuandaa mpango wa miradi ya kurudisha kwa jamii (CSR) na kuuwasilisha kwa Halmashauri katika eneo linalohusika. Vile vile, wajibu wa Halmashauri kusimamia utekelezaji wa mpango uliowasilishwa umeelezwa katika kifungu cha 105(4) cha Sheria ya Madini, Sura ya 123.

Kamati imekutana na Halmashauri ya Wilaya ya Mbinga na kubaini kutotekelezwa kwa miradi ya CSR kutoka katika Makampuni 8 za uchimbaji wa madini kinyume na Kifungu cha Sheria kilichofafanuliwa hapo juu. Hadi Halmashauri ilipokutana na Kamati ni Mradi wa umaliziaji wa Zahanati iliyopo katika Kijiji cha Paradiso wenye thamani ya **Shilingi Milioni 15** ndio ulioteklezwa na kuacha kutekeleza miradi iliyobaki yenye thamani ya **Shilingi Milioni 98**.

Mheshimiwa Spika, dhamira ya Serikali ya kutekeleza mpango wa wajibu kwa jamii inashindwa kukamilika kutokana na Makampuni ya Madini kukiuka makubalino kama ambavyo mgodi wa kuchimba dhahabu wa Geita (GGML) kukataa kutoa fedha za CSR za jumla ya **Shilingi 3,911,650,602** kinyume na makubaliano iliyoingia na Halmashauri ya Wilaya ya Geita.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya jumla ya Kamati kuhusu utekelezaji wa mpango wa wajibu kwa jamii (CSR) kwa Halmashauri zote zenye miradi ya aina hiyo imebaini kuwa, makubaliano (MOU) kati ya Halmashauri na wawekezaji hayalindi maslahi ya Halmashauri ambapo MOU zinatoa nafasi kwa Halmashauri kushiriki kwenye uandaaji wa mpango wa wajibu kwa jamii (CSR) na kunyima nguvu kwenye utekelezaji wa miradi hiyo kwani kwa sehemu kubwa Halmashauri haishiriki wakati wa utekelezaji wa mradi bali wanakabidhiwa itakapokamilika.

Mheshimiwa Spika, Udhaifu wa Halmashauri katika kuingia makubaliano (MOU) inanyima fursa na kutolinda masilahi ya wananchi kiujumla.

2.9.6 Utekelezaji wa Miradi ambayo haina Tija kwa Serikali

Mheshimiwa Spika, Serikali imejenga vituo vya afya takriban 352 Nchi nzima, Kituo cha Afya cha Tlawi kilichopo katika Halmashauri ya Mji wa Mbulu ni miongoni mwa vituo hivyo vilivyojengwa na Serikali. Kamati imechambua kwa kina kuhusu mradi huu ambapo imebainika kuwa, kituo hiko hakikujengwa katika eneo linalomilikiwa na H/Mji Mbulu na badala yake kilijengwa katika eneo la Kanisa Katoliki Tlawi kwa gharama za **Shilingi 500,000,000**. Serikali ilipeleka vifaa tiba vyenye thamani ya **Shilingi 352,844,470** na katika mwaka wa fedha 2021/2022, Serikali pia ilichangia **Shilingi 127,415,000** kwa ajili ya dawa na vifaa tiba.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Serikali kuwekeza katika ujenzi wa majengo, vifaa tiba, ruzuku za MSD na wafanyakazi 10, H/Mji Mbulu haina mamlaka na rasilimali zote zilizowekwa. Aidha, mapato na matumizi ya Kituo hiko cha Afya hayatambuliki na hayakaguliwi na kuifanya Halmashauri kushindwa kukisimamia kituo hiko. Kamati inashindwa kufahamu sababu ya Serikali kufanya uwekezaji katika eneo ambalo halina mamlaka nayo na hakuna faida inayopatikana.

2.9.7 Pangea Mineral Limited kugoma kutoa fedha kwa ajili ya mradi wa Hospitali ya Manispaa ya Kahama

Mheshimiwa Spika, Tume ya Madini iliandika barua yenye Kumb: AB. 112/250/01C/16 ya tarehe 21 Machi, 2022 kwa Halmashauri ya Manispaa ya kahama ikieleza kuwa, Pangea

Mineral Limited ilitakiwa kutoa **Shilingi Bilioni 3.985** kwa ajili ya kusaidia ujenzi wa jengo la wagonjwa wa nje na wodi ya wazazi ikiwa ni fedha kwa ajili ya mpango wa kufunga mgodi wa Buzwagi. Hata hivyo, Pangea imekataa kutoa kiasi kilichoelekezwa hapo juu kwa barua yenye kumb: Na.PML/BGM/0049/2022 ya tarehe 2 Mei, 2022. Hadi Kamati ilipokutana na Mkurugenzi wa Kahama MC, **Shilingi 805,600,970** pekee ndizo zilizotolewa na Pangea na kubakiwa na deni la **Shilingi 3,179,399,030**.

Mheshimiwa Spika, Serikali ichukue juhudi za makusudi ili kuhakikisha deni hilo linalipwa kwa H/M Kahama ili mradi ulioainishwa uweze kutekelezwa kikamilifu.

2.10 Utendaji usioridhisha wa baadhi ya Halmashauri

Mheshimiwa Spika, usimamizi mzuri wa matumizi ya fedha za Umma kwa kiasi kikubwa unategemewa na ufanisi katika utendaji wa Wakurugenzi wa Halmashauri. Ufanisi huo ni pamoja na kuhakikisha kunakuwa na ongezeko la mapato ya ndani, uzingatiaji wa Sheria, Kanuni, taratibu na miongozo, matumizi sahihi ya fedha za umma na utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo.

Wakati wa mahojiano na Wakurugenzi wa Halmashauri mbalimbali, Kamati ilibaini baadhi yao kuwa na utendaji usioridhisha na kusababisha Serikali kushindwa kufikia malengo yake ya kutoa huduma bora kwa wananchi wake. Baadhi ya Halmashauri zilizokutwa na mapungufu makubwa ni pamoja na H/W Nkasi, H/W Kibaha na H/W Kigoma.

2.10.1 Halmashauri ya Wilaya ya Nkasi

Mheshimiwa Spika, H/W Nkasi ilifika katika Kikao tarehe 18 Oktoba, 2023 kwa ajili ya uchambuzi wa Taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa kwa mwaka wa fedha 2021/22. Uchambuzi uliofanywa na Kamati ulibaini kuwa, Mkurugenzi alishindwa kutekeleza mapendekezo yaliyotolewa na CAG kwa hesabu zinazoishia Mwezi Juni, 2022, ambapo, Hoja 12 pekee kati ya hoja 33 zilizotolewa na CAG ndizo zilizotekelezwa. Aidha, kwa hoja zilizotolewa kwa miaka iliyopita kuanzia 2017/18 hadi 2020/21, Halmashauri ilitekeleza kikamilifu hoja 11 pekee kati ya hoja 23 zilizotolewa na CAG. Kushindwa kutekeleza hoja na mapendekezo ya CAG kwa muda mrefu kunasababisha matatizo yaliyoibuliwa na CAG kujirudia kila mwaka.

Katika hesabu zinazoishia mwezi Juni, 2022, Halmashauri ya Wilaya ya Nkasi ilipata **Hati yenye Shaka**. Sababu za kutolewa kwa hati hiyo ni pamoja na:-

- a) Mapato ya ruzuku ya Serikali kuripotiwa zaidi kwa **Shilingi 133,440,565** kwa mwaka wa fedha unaoishia Juni, 2022 ambapo Halmashauri ilikuwa na mapato ya ruzuku ya Serikali ya **Shilingi 32,101,738,657** ambapo katika vitabu iliripotiwa **Shilingi 32,235,179,222**;
- b) Kupunguzwa kwa fedha taslimu zilizotumika kununua mali za kudumu **Shilingi 162,935,000** ambapo, mapitio ya taarifa ya mtiririko wa fedha ilionesha Halmashauri kutumia **Shilingi 7,648,550,098** kununua mali za kudumu. Hata hivyo baada ya mapitio, CAG alibaini Halmashauri kutumia **Shilingi 7,811,485,098** kwa ajili ya ununuzi wa mali za kudumu ikiwa ni zaidi ya kiasi kilichoripotiwa katika vitabu;
- c) Fedha za ruzuku ya miradi ya maendeleo zilizovuka mwaka kuripotiwa pungufu kwenye mizania ya Hesabu **Shilingi 162,772,356** kwa kuwa, uhalisia wa fedha za miradi ya

maendeleo ni **Shilingi 704,689,630** tofauti na kiasi kilichoripotiwa katika vitabu cha **Shilingi 541,917,282**;

- d) Kuzidishwa kwa madai na madeni yanayohusiana na mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kwa kuripoti bakaa ya fedha zilizobaki kwenye mfuko huo kwa ziada ya **Shilingi 11,151,947** kutokana na deni liliowekwa katika “Note 32” kuwa **Shilingi 3,259,042** tofauti na madeni yaliyoripotiwa katika “Note 47” ya **Shilingi 14,410,989**. Aidha, kutokana na uamuzi wa kutounganisha taarifa za fedha za mfuko wa WYDF, Halmashauri ilitakiwa kuondoa kwenye hesabu jumuiifu madai ya **Shilingi 144,269,000** yanayohusiana na mikopo isiyorejeshwa kwa mwaka wa fedha ulioishia Juni, 2021. Hata hivyo, kiasi hicho hakikuondolewa katika hesabu jumuiifu za Halmashauri hivyo kusababisha madai kuwa zaidi kwa mwaka wa fedha ulioishia Juni, 2022;
- e) Kiasi ambacho hakikuchangiwa katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kwa mujibu wa Kanuni kutotambuliwa kama deni katika vitabu vya Halmashauri kiasi cha **Shilingi 118,684,731** kinyume na Kanuni na Maelekezo yaliyotolewa na OR – TAMISEMI;
- f) Tofauti ya kiasi kilichooneshwa kwenye mtiririko wa fedha (*operating activities*) na kiasi kilichooneshwa kwenye usuluhishi wa mtiririko (*reconciliation*) wa fedha **Shilingi 43,980,146**; na
- g) Kutofautiana kwa kiasi linganifu kwa mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2021 bila ya kutolewa kwa taarifa juu ya sababu za marekebisho na maeneo yaliyoathiriwa.

Mheshimiwa Spika, H/W Nkasi imekosa ubunifu wa vyanzo vipya vya mapato na kukosa udhibiti wa vyanzo vilivyopo kwa kushindwa kufikia malengo ya ukusanyaji wa mapato ya ndani

kwa miaka mitatu mfululizo. Katika kipindi cha Miaka mitatu 2019/20 hadi 2021/22, Halmashauri ilikusanya mapato ya ndani pungufu kwa Asilimia 24, Asilimia 22 na Asilimia 11 mtawalia.

H/W Nkasi kwa kutofuata taratibu haikuwasilisha RUWASA fedha ya matazamiao **Shilingi 171,456,413** ambayo ilitakiwa kuhamishwa kutoka katika Akaunti ya Amana. Aidha, kumekuwa na ukiukwaji wa Sheria na Kanuni za Ununuzi wa Umma katika maeneo mengi ambapo, Halmashauri ilifanya ununuzi wa **Shilingi 153,332,283** bila ya idhini ya Bodi ya zabuni, kufanya ununuzi wa **Shilingi 126,507,937** bila ya taratibu za ushindanishi wa bei, kufanya ununuzi wa **Shilingi 144,915,320** bila ya uwepo wa mikataba, manunuzi ya bidhaa bila ya kupata idhini ya Mkurugenzi **Shilingi 255,177,689** na kufanya manunuzi ya **Shilingi 7,706,634,454** nje wa mpango wa ununuzi wa Halmashauri.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2021/22, H/W Nkasi ilipokea **Shilingi 12,358,658,980** kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo kutoka Serikali Kuu na wadau mbalimbali wa maendeleo. Fedha hizo ni sawa na **Asilimia 124** ikilinganishwa na bajeti iliyoidhinishwa na Bunge ya **Shilingi 9,996,701,980**. Licha ya Halmashauri kupokea ziada ya **Shilingi 2,361,388,409**, bado kuna miradi ya maendeleo ambayo utekelezaji wake haujakamilika.

Vile vile, Mwongozo unaitaka H/W Nkasi kutenga Asilimia 40 ya mapato yake ya ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Katika mwaka wa fedha unaoishia mwezi Juni, 2022, Halmashauri ilitakiwa kupeleka fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo **Shilingi 797,789,105**. Hata hivyo, Halmashauri ilipeleka **Shilingi 380,101,534** tu ambayo ni sawa na **Asilimia**

48 ya fedha zote zilizotakiwa kupelekwa na kuacha kupeleka **Shilingi 417,687,571** sawa na **Asilimia 52**.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na utendaji wa H/W Nkasi kutokana na uwepo wa dosari nyingi katika vitabu vya Halmashauri hali inayotia mashaka ya uwezo na weledi wa watendaji waliopewa dhamana ya kusimamia na kutumia fedha za umma kwa niaba ya wananchi wa eneo hilo.

2.10.2 Halmashauri ya Wilaya ya Kibaha

Mheshimiwa Spika, tarehe 11 Oktoba, 2023, Kamati ilifanya majadiliano na Mkurugenzi wa H/W Kibaha kuhusu hesabu zilizokaguliwa kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022. Katika uchambuzi wa taarifa hiyo, Mkurugenzi wa H/W Kibaha alizikataa taarifa zilizowasilishwa na CAG katika maeneo mbalimbali hasa kuhusu kiwango cha fedha kilichopelekwa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo kutoka katika mapato yake ya ndani.

Mheshimiwa Spika, ili kuthibitisha ufafanuzi uliotolewa na Mkaguzi wa Mkoa wa Pwani kutoka Ofisi ya Taifa ya ukaguzi **Ndg. Mary T. Dibobo** kuhusu kiasi cha fedha kilichopelekwa na H/W Kibaha katika miradi ya maendeleo kutoka katika mapato ya ndani.

Nukuu:-

*“Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante,
ninaomba nitoe maelezo hapo kwamba
sisi figure ambayo tunaitoa kama mapato
lindwa tunaichukua kwenye taarifa ya
mwisho ya CAG ambayo ni ya mwaka*

2021/2022 kilichokuwepo kwenye financial statement. Kwa hiyo, tuna-relay pale, contradiction hapa nimeona ni kwenye haya mapato lindwa kwa sababu wao wamesema mapato lindwa ni shilingi milioni 700. Sisi tumesema ni shilingi milioni 300. Hii milioni 300 yetu base yetu ni kitabu cha financial statement cha mwisho cha mwaka 2021/2022"

Mwisho wa Nukuu.

CAG alieleza Kamati kuwa, katika mwaka wa fedha 2021/22, Halmashauri ilipaswa kupeleka katika miradi ya maendeleo kiasi cha **Shilingi 1,714,909,856** sawa na 40% ya mapato yake ya ndani. Hata hivyo hadi Taarifa inawasilishwa mbele ya Kamati, H/W Kibaha ilipeleka kiasi cha **Shilingi 412,672,179** tu na kushindwa kupeleka **Shilingi 1,302,237,677** sawa na **Asilimia 75.93**. Hata hivyo Mkurugenzi alidai kupeleka kiwango kikubwa zaidi ya kilichowasilishwa na CAG bila ya kuwa na uthibitisho. Vile vile, Mkurugenzi alishindwa kutoa takwimu sahihi kuhusu hoja zilizoibuliwa na wajumbe.

Mheshimiwa Spika, ili kuthibitisha ukinzani uliotokea katika eneo la fedha za miradi ya maendeleo kutoka katika mapato ya ndani ya Halmashauri, naomba kunukuu majibu yaliyotolewa na Mkurugenzi wa H/W Kibaha Ndg. **BUTAMO NDALAHWA** kuhusu hoja hiyo.

Nukuu:-

"Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kukihakikishia kikao chako kwamba, tumepeleka fedha kwenye miradi ya

*maendeleo, jumla ya shilingi bilioni 2.1
ukijumlisha na ile bilioni 412 ambayo
CAG ameandika... "*

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitanzika na kushindwa kuendelea na majadiliano kutokana na kutokubaliana kati ya mkaguzi na mkaguliwa ambapo Mkaguzi mwingine kutoka Ofisi ya Taifa ya ukaguzi Ndg. **LUCAS N. PADARI** alieeleza Kamati kuwa,

Nukuu:-

*"Mheshimiwa Mwenyekiti, napata
kigugumizi kwa sababu ya hesabu
walizotupatia na CAG atatoa opinion.
Kama atatoa unqualified opinion, ina
maana hizi taarifa ambazo wanazotoa
alitakiwa apate qualification. Ndiyo
maana yake, kwa hiyo wanataka
ku~~dispute~~ opinion ya CAG, kitu
ambacho naona kwamba kitakuwa
ni kigumu sana."*

Mwisho wa Nukuu.

Mheshimiwa Spika, pamoja na tatizo hilo, mapungufu kadhaa yalibainika katika utendaji wa H/W Kibaha ikiwa ni pamoja na uwepo wa tofauti kubwa kati ya makisio ya mapato ya ndani na uhalisia wa makusanyo, kutopeleka fedha katika mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kwa kiasi cha **Shilingi 172,669,937** pamoja na kutoa fedha hizo bila ya kuzingatia uwiano uliowekwa.

Mapungufu mengine yaliyobainika katika H/W Kibaha ni kutokamilika kwa wakati kwa miradi ya maendeleo inayotekelezwa kwa fedha za ruzuku na fedha za mapato ya

ndani. Vile vile, Halmashauri imekuwa ikikiuka Sheria ya Ununuzi wa Umma na Kanuni zake kwa kufanya ununuzi ulioidhinishwa na wajumbe wawili tu wa Bodi ya zabuni wa **Shilingi 63,406,000** kinyume na Sheria, ununuzi wa samani za ofisi za **Shilingi 392,734,592.37** kwa kutumia zabuni ya chanzo kimoja badala ya kutumia ushindanishi wa bei.

Mheshimiwa Spika, Kamati haikuridhishwa na mwenendo wa ulipwaji wa madeni ya watumishi kutokana na uwepo wa madeni yasiyolipika kwa muda mrefu ya **Shilingi 978,314,070**, madeni kwa ajili ya kusafirisha watumishi wastaafu na waliofariki pamoja na mizigo yao **Shilingi 108,432,521**. Vile vile, Mkurugenzi ameruhusu watumishi wake kupokea mishahara chini ya kiwango kilichowekwa cha kutopungua moja ya tatu ya mishahara wa mwezi kabla ya makato (*basic salaries*).

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi uliofanya wa Nyongeza Na. 2 (Addendum No.2) kati ya H/W Kibaha na SUMA JKT kuhusu mradi wa kuboresha jengo la ofisi la Halmashauri awamu ya kwanza kupitia Mkataba No.LGA/010/2016-2017/W/BLD/01 wa **Shilingi 2,745,425,524** katika kipindi cha kuanzia 10/07/2017 hadi 10/07/2019 uliibua mapungufu kadhaa ikiwa ni pamoja na muda wa kumalizika kwa mkataba kutoainishwa katika mkataba, Nyongeza Na 2 kutolewa nje ya muda wa mkataba ambapo, mkataba ulimalizika tarehe 25/1/2022 bila ya uwepo wa muda wa nyongeza wakati nyongeza ilisainiwa tarehe 08/06/2022.

Mapungufu mengine yaliyobainika katika mradi huo ni mkataba huo wa nyongeza kutopata idhini ya Bodi ya zabuni, mkataba kutopitiwa na Mwanasheria wa Halmashauri, kutokuwepo kwa makadirio ya gharama za mkandarasi kwa kazi au bidhaa nunuliwa, na kutokamilika kwa mradi huo hadi kufikia tarehe 22/09/2022.

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina wa utendaji wa Halmashauri hii. Kamati inaona kuna haja ya Serikali kuongeza usimamizi katika Halmashauri hii ikiwa ni pamoja na kuchunguza iwapo kuna matumizi sahihi ya fedha za umma.

2.10.3 Halmashauri ya Wilaya ya Kigoma

Mheshimiwa Spika, tarehe 26 Oktoba, 2023, Kamati ilikutana na H/W Kigoma kwa ajili ya kujadili na kuchambua taarifa ya Hesabu zilizokaguliwa za Halmashauri hiyo kwa mwaka wa fedha 2021/2022. Katika kufanya majadiliano na Mkurugenzi wa Halmashauri hiyo, Kamati ilibaini utendaji usioridhisha wa Halmashauri hiyo ikiwa ni pamoja na kutotekelezwa kikamilifu na kwa muda mrefu kwa hoja na mapendekezo ya CAG pamoja na maagizo ya LAAC.

Mheshimiwa Spika, mtiririko wa mapato wa Halmashauri hii si wa kuridhisha kutokana na kukosekana kwa ubunifu wa kuibua vyanzo vipya vya mapato na kushindwa kuongeza usimamizi wa mapato ya ndani ambapo katika kipindi cha miaka mitatu mfululizo, makadirio ya bajeti ya makusanyo ya ndani hayajafika **Shilingi Bilioni Moja**.

Kwa upande wa uchangiaji wa fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika kipindi cha miaka mitatu mfululizo, H/W Kigoma ilishindwa kupeleka jumla ya kiasi cha **Shilingi 357,588,380** ambapo katika mwaka wa fedha 2021/2022 **Shilingi 129,935,244** hazikupelekwa katika miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, H/W Kigoma haikuwasilisha kwa CAG taarifa inayoonesha kiasi cha madeni ya watumishi kilicholipwa hadi sasa kati ya **Shilingi 2,388,222,000**.

Katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo, H/W Kigoma ilitekeleza miradi yenye jumla ya **Shilingi 3,260,000,000** bila kupata hati miliki za ardhi. Vile vile, Kamati imebaini uwepo wa miradi ya maendeleo ambayo haijakamilika ya **Shilingi 1,750,000,000**. Aidha, Halmashauri ilitekeleza miradi yenye thamani ya **Shilingi 125,540,000** ambayo mikataba yake iliisha muda kabla ya kazi kukamilika.

Mheshimiwa Spika, pamoja na changamoto zilizoainishwa hapo juu, H/W Kigoma ilifanya malipo ya **Shilingi 76,109,385** kwa wazabuni mbalimbali bila ya kupokea risiti za kielektroniki (EFD) hali iliyokosesha mapato ya Serikali pamoja na kupokea bidhaa nunuliwa za **Shilingi 38,346,800** bila ya kufanya ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, wakati wa majadiliano na Mkurugenzi na watendaji wa H/W Kigoma, Kamati haijaridhishwa na ufanisi wa watendaji hao kwa kutotoa taarifa sahihi kwa Kamati pamoja na kuwepo kwa mapungufu mengi ambayo, endapo watumishi hao wangewajibika ipasavyo, mapungufu hayo yasingekuwepo. Kamati imeilekeza OR – TAMISEMI kufanya usimamizi wa Karibu wa Halmashauri hii.

2.11 Changamoto za kiutendaji katika Sekta ya Afya

Mheshimiwa Spika, CAG amefanya ukaguzi katika Sekta ya Afya ili kutathmini mwenendo wa utoaji wa huduma za afya katika Halmashauri. Kamati inafahamu juhudi zinazochukuliwa na Serikali katika kuimarisha huduma za Afya Nchini. Hata hivyo, Serikali haifikii malengo yaliyokusudiwa kutokana na mapungufu mbalimbali ikiwa ni pamoja na upungufu wa miundombinu na uhaba wa dawa na vifaa tiba. Changamoto zilizojadiliwa na Kamati ni pamoja na:-

2.11.1 Bohari Kuu ya Dawa (MSD) kutopeleka Dawa na Vifaa Tiba Shilingi Bilioni 8.16

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Wizara ya Fedha imekuwa ikipeleka fedha MSD kwa ajili ya ununuzi wa dawa na vifaa tiba katika Hospitali na vituo vya Afya. Hata hivyo, Kamati imebaini kutopelekwa kwa dawa na vifaa tiba kama zinavyoagizwa na Halmashauri. Kutosambazwa kwa dawa na vifaa tiba vilivyoagizwa kunaathiri uwezo wa vituo vya afya katika utoaji wa huduma bora kwa jamii. Mfano wa Halmashauri ambazo hazijapokea dawa na vifaa tiba kutoka MSD imetajwa katika jedwali namba 23.

Jedwali Na. 23: Halmashauri ambazo hazikupokea dawa na vifaa tiba kutoka MSD

S/N	Jina la Halmashauri	Kiasi
1.	H/M Temeke	3,416,418,284
2.	H/Jiji Dar es Salaam	2,952,045,395
3.	H/W Sengerema	1,045,610,476
4.	H/W Maswa	658,652,000.54
5.	H/W Mbinga	577,711,402

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa na hali ya upatikanaji wa dawa na vifaa tiba katika Hospitali, zahanati na vituo vya afya mbalimbali nchini hali inayosababishwa na MSD kutowajibika ipasavyo na kuhatarisha maisha ya wananchi.

2.11.2 Ujenzi wa Hospitali, Vituo vya Afya na Zahanati kutokamilika kwa wakati vyenye thamani ya Shilingi Bilioni 85.59

Mheshimiwa Spika, ili kusogeza upatikanaji wa huduma ya afya kwa wananchi, Serikali iliamua kutenga fedha kwa ajili ya ujenzi wa Hospitali za Wilaya, Vituo vya afya pamoja na zahanati katika maeneo mbalimbali. Mpango huo umeshindwa kuleta manufaa yaliyokusudiwa kutokana na changamoto kadhaa zinazosababisha

kutokamilika kwa vituo vya afya. Changamoto kubwa zilizobainika ni Wizara ya Fedha kutopeleka fedha za miradi, kutofanyika kwa upembuzi yakinifu ili kubaini muda halisi wa utekelezaji wa mradi, ukosefu wa wataalamu pamoja na kuchelewa kupokea vifaa kutoka kwa wazabuni.

Mfano wa changamoto ya kutokamilika kwa vituo vya Afya ni H/Mji Kondo ambayo ilipokea **Shilingi Milioni 100** kutoka Serikali Kuu kwa ajili ya ujenzi wa Zahanati za Choka na Mulua pamoja na **Shilingi Milioni 100** kutoka katika mapato ya ndani kwa ajili ya ujenzi wa Zahanati za Ausia na Chandimo. Uhakiki wa utekelezaji wa miradi hiyo uliofanywa na CAG umebaini kutokamilika kwa Zahanati hizo licha ya fedha hizo kutumika kwa kiasi kikubwa.

Mheshimiwa Spika, H/W Ileje ilipokea **Shilingi 4,145,000,000** kutoka Serikali kuu kwa ajili ya uboreshaji wa miundombinu ya Hospitali ya Wilaya Itumba. Katika sehemu ya mradi huo, **Shilingi 500,000,000** ilitakiwa kutumika kwa ajili ya ujenzi wa wodi tatu za wanawake, wanaume na watoto. Hata hivyo, miradi hiyo haijakamilika licha ya fedha zote kutumika na kuisha.

H/W Muheza ilitumia **Shilingi 500,000,000** kwa ajili ya ujenzi wa majengo matatu ya wodi ya wanaume, wodi ya wanawake na wodi ya watoto katika Hospitali ya Wilaya Muheza. Hata hivyo, hadi kuwasilishwa kwa taarifa ya CAG mbele ya Kamati, majengo hayo yalikuwa hayajakamilika wakati fedha za mradi zilishatumika zote. Vile vile, Halmashauri ilitumia **Shilingi 40,146,202** kwa ajili kukamilisha jengo la watoto bila ya kupata kibali.

2.11.3 Madai kutoka Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF) Shilingi Bilioni 1.77

Mheshimiwa Spika, Halmashauri zinatakiwa kuwasilisha NHIF madai ya gharama za matibabu yaliyotolewa kwa wagonjwa wanaostahiki kupata huduma za afya kwa kutumia bima. Kwa

kipindi kirefu kumekuwa na tatizo la NHIF kukataa kufanya marejesho ya fedha hizo kutokana fomu za bima ya afya kujazwa kimakosa kwa kutozingatia vifungu vya utambuzi wa magonjwa, kutoonyesha vipimo vya utambuzi na kutokuwepo kwa idhini halali kwa kutaja baadhi.

Mheshimiwa Spika, licha ya kuwa ukubwa wa hoja hii umepungua kutoka **Shilingi Bilioni 2.34** mwaka wa fedha 2020/2021 hadi **Shilingi Bilioni 1.77**, tatizo hili limekuwa linajirudia mara kwa mara ikizingatiwa waliopewa jukumu la ujazaji wa fomu hizo ni watu wenye utaalamu na ni waajiriwa wa Serikali. Kamati haioni sababu ya makosa hayo kuendelea kutokea kwakuwa kunavikosesha vituo vya afya fedha ambayo ingetumika kununua dawa na vifaa tiba ili kuboresha afya za wanachi.

Mfano wa tatizo la kutorejeshewa fedha kutoka NHIF limetokea katika H/W Kwimba ambapo kiasi cha **Shilingi 42,551,680** kilichopaswa kurejeshwa na NHIF ambacho ni gharama ya huduma iliyotolewa kwa wanufaika wa mfuko huo, hakikurejeshwa kutokana na madai hayo kukataliwa na NHIF.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kuwasisitiza Wakurugenzi kuchukua hatua stahiki kwa watumishi wote wanaobainika kusababisha hasara hiyo.

2.11.4 Kutoteketezwa kwa dawa zilizokwisha muda wake Shilingi Milioni 976.58

Mheshimiwa Spika, sote tunafahamu madhara yatokanayo na matumizi ya dawa zilizokwisha muda wake kwa wananchi. Halmashauri zimeshindwa kuwa na mifumo thabiti ya upokeaji na utoaji wa dawa ambayo itahakikisha dawa iliyopokelewa kwanza ndio itakayotoka ili kuondoa tatizo la dawa kukaa kwa muda mrefu bila matumizi. Vile vile, Bunge lilishazielekeza Halmashauri zote

nchini kutopokea dawa kutoka kwa MSD ambazo muda wa matumizi unakaribia kuisha kwakuwa uteketezaji wa dawa hizo ni gharama na hasara kwa Halmashauri.

Halmashauri zinatakiwa kufuata utaratibu uliowekwa na Serikali wa uteketezaji wa dawa haraka iwezekanavyo ili kuepusha madhara kwa umma pindi dawa hizo zitakapofika katika mikono ya watu wasio na maadili. Hata hivyo, kuna baadhi ya Halmashauri ambazo zimeamua kutaka kuhatarisha afya za wananchi kwa kuhifadhi kwa muda mrefu dawa zilizokwisha muda wa matumizi yake.

Mheshimiwa Spika, H/W Kwimba haikufuata taratibu za kuteketeza dawa zilizokwisha muda wake wa matumizi zenye thamani ya **Shilingi 77,567,630** ambazo zipo kwa muda mrefu tangu mwaka 1989 hadi 2022. Aidha, H/Mji Mafinga inatunza dawa zilizokwisha muda wake wa matumizi kwa zaidi ya miaka mitano zenye thamani ya **Shilingi 94,718,208**.

Mheshimiwa Spika, Kamati imezielekeza Halmashauri hizo kuhakikisha zinafuatilia na kupata kibali cha kuteketeza dawa hizo kutoka Wizara ya Fedha kitengo cha Usimamizi wa Mali za Serikali ili zoezi hilo liweze kufanyika haraka iwezekanavyo.

2.11.5 Fedha Kwa Ajili ya Ununuzi wa Dawa na Vifaa Tiba Zilizobadilishwa Matumizi Shilingi Milioni 455.72

Mheshimiwa Spika, Mwaka 2017 Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto ilielekeza kuwa, Asilimia 50 ya mapato ya ada zilizokusanywa kama gharama za uchangiaji wa matibabu zitengwe kwa ajili ya ununuzi wa dawa na vifaa tiba katika vituo husika. Pamoja na maelekezo hayo, baadhi ya Halmashauri zilibadilisha matumizi ya fedha hizo kwa kulipa posho na matumizi mengine ya kawaida badala ya ununuzi wa dawa na

vifaa tiba. Kutonunuliwa kwa dawa na vifaa tiba kama ilivyopangwa kunakwamisha juhudi za Serikali za kuboresha afya za wananchi wake.

Ukaguzi uliofanywa katika Halmashauri ya Mji Mbinga ulibaini matumizi ya **Shilingi 21,713,308** fedha ambazo, zilipaswa kutumika kwa ajili ya ununuzi wa dawa na vifaa tiba na badala yake fedha hizo zilibadilishiwa matumizi.

2.11.6 Kutokufungwa kwa Mfumo wa ukusanyaji wa mapato wa Kielektroniki (GoT-HOMIS) katika Vituo vya Afya

Mheshimiwa Spika, Serikali iliidhinisha matumizi ya Mfumo wa ukusanyaji wa mapato wa kielektroniki (GoT-HOMIS) kwa ajili ya kusimamia mapato na matumizi ya vituo vya afya. Lengo likiwa ni kuhakikisha kunakuwa na usimamizi wa pamoja wa mali na taarifa za vituo vya afya nchini.

Uchambuzi wa Kamati kuhusu matumizi ya mfumo huo umegundua baadhi ya Halmashauri kutofunga mfumo huo katika vituo vya Afya hali inayosababisha upotevu wa mapato ambayo yangetumika kwa ajili ya shughuli za uendeshaji wa vituo hivyo pamoja na ununuzi wa dawa na vifaa tiba. Baadhi ya Halmashauri ambazo bado hazijakamilisha ufungaji wa mfumo huo katika vituo vyake vyote vya afya ni kama inavyoonekana katika jedwali namba 24.

Jedwali Na. 24: Halmashauri ambazo hazijafunga GOT-HOMIS

Na	Jina la Halmashauri	Idadi Ya Vituo
1.	H/W Chamwino	62
2.	H/W Nkasi	48
3.	H/W Mbinga	35
4.	H/W Uvinza	31
5.	H/W Babati	25
6.	H/W Buhigwe	21

2.12 Changamoto za Kiutendaji katika Sekta ya Elimu

Mheshimiwa Spika, pamoja na kukagua iwapo Hesabu za Halmashauri zimezingatia Sheria, Kanuni na taratibu za uandaaji wa hesabu, CAG pia amekugua ufanisi na ubora wa elimu ya awali, msingi, sekondari, watu wazima na elimu isiyo rasmi inayotolewa nchini. Katika ukaguzi wake, CAG ameangalia iwapo kuna rasilimali za kutosha kama walimu wenye uwezo, miundombinu mbalimbali kama madarasa na vifaa vya kufundishia.

Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa taarifa hiyo. Aidha, mapungufu kadhaa katika Sekta ya elimu yamebainika katika Halmashauri zilizofika mbele ya Kamati. Mapungufu hayo ni kama ukosefu wa miundombinu muhimu, upungufu wa walimu na vitendea kazi pamoja na kutopelekwa kwa ukamilifu ruzuku ya elimu bure (*capitation grant*). Ufafanuzi kuhusu hoja hizo ni kama ifuatavyo:-

2.12.1 Upungufu wa Walimu katika Shule za Msingi na Sekondari

Mheshimiwa Spika, tathimini ya taarifa ya CAG kuhusu uwiano wa mwalimu kwa mwanafunzi uliwezesha Kamati kufahamu ukubwa wa tatizo lililopo katika Sekta ya elimu nchini. Kwa mujibu wa mpango wa III wa Maendeleo wa Miaka Mitano 2021/22 hadi 2025/26, uwiano katika shule za msingi unatakiwa kuwa ni mwalimu mmoja kwa wanafunzi 50 (**1:50**). Aidha kwa shule za Sekondari, uwiano unatakiwa kuwa ni wa mwalimu mmoja kwa wanafunzi 20 (**1:20**). Kulingana na sampuli iliyochukuliwa na CAG katika baadhi ya shule nchini, changamoto ya upungufu wa walimu umebainika katika Halmashauri ya Wilaya ya Meru ambapo kuna upungufu wa **walimu 145** wa somo la sayansi.

Tatizo la upungufu wa walimu lipo katika Mamlaka zote za Serikali za Mitaa. Mfano katika H/W Bahi, walimu wa shule za msingi wanaohitajika ni **2241** na walimu waliopo ni walimu **768** hivyo kufanya upungufu wa **walimu 1473**. Aidha, katika Halmashauri hiyo hiyo, idadi ya walimu wa Sekondari waliopo ni 340 ikilinganishwa na mahitaji ya walimu 380, hivyo kufanya pungufu ya walimu 40.

Mheshimiwa Spika, OR – TAMISEMI iliileza Kamati kuwa, ongezeko la uandikishaji wa wanafunzi wa elimu ya msingi na sekondari, limesababisha pia ongezeko la mahitaji ya walimu katika ngazi hizo za elimu. Hadi kufikia tarehe 30 Septemba, 2023 kulikuwa na jumla ya walimu wa Serikali **273,021** sawa na **Asilimia 52.81** ya mahitaji ya walimu **536,821** na kufanya upungufu wa walimu katika shule za msingi na sekondari kuwa **263,800**.

Mheshimiwa Spika, Serikali ichukue jitihada za makusudi katika kuboresha ubora wa elimu nchini kwa kuhakikisha kunakuwa na walimu wa kutosha.

2.12.2 Wanafunzi kukatisha masomo kabla ya kuhitimu

Mheshimiwa Spika, maendeleo ya nchi yoyote duniani kwa kiasi fulani yanahitaji watu wenye elimu bora itakayowawezesha kuzitumia vizuri rasilimali za nchi kwa mujibu wa Sheria, kanuni na miongozo mbalimbali ya nchi husika hivyo, ni jukumu la Serikali kutafuta namna bora ya kuwafanya wananchi wake kupata elimu bora kwa wakati sahihi.

Taarifa ya CAG imechambua mwenendo wa wanafunzi katika shule za msingi na sekondari na kubaini changamoto ya wanafunzi kukatisha masomo kabla ya kuhitimu darasa la Saba na kidato cha

Nne. Katika sampuli ya Ukaguzi katika Halmashauri 11 iliyofanywa na CAG ilibainika kuwa, kati ya 2015 na 2021, wanafunzi **19,945** (25%) kati ya **78,786** waliosajiliwa mwaka 2015 hawakuhitimu darasa la saba.

Vile vile, ukaguzi katika Halmashauri 19 ulibaini kuwa, wanafunzi **22,039** sawa na **Asilimia 28** kati ya **82,236** waliojiunga na kidato cha kwanza mwaka 2018 hawakufanikiwa kufanya mtihani na kupata cheti cha kuhitimu kidato cha IV.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati Katika Halmashauri ya Wilaya ya Gairo ulionesha changamoto ya wanafunzi wa sekondari kukatisha masomo kabla ya kuhitimu. Katika kipindi cha mwaka 2018 – 2021 jumla ya **wanafunzi 3330** walisajiliwa katika shule mbalimbali ambapo waliohitimu ni **wanafunzi 2798** na kuwa na **wanafunzi 532** waliokatisha masomo.

Changamoto hiyo pia ilibainika katika H/W Kyerwa ambapo, katika mwaka 2021, wanafunzi wa shule ya msingi ambao walikatisha masoko kwa mwaka 2021 ni **1,887** na wanafunzi wa shule za sekondari waliokatisha masomo kwa mwaka 2021 ni **247**.

Mheshimiwa Spika, matarajio ya nchi ni kuwa na watu wenye elimu yenye manufaa kwa taifa. Kuongezeka kwa idadi ya wanafunzi wanaokatisha masomo yao kunarudisha nyuma juhudi zinazofanywa na Serikali za kuimarisha miundombinu ya shule mbalimbali ili nchi iwe na kizazi chenye elimu bora. Kamati inasisitiza Serikali kuwa na mbinu mbadala za kuhakikisha watoto wote waliosajiliwa katika shule mbalimbali wanahitimu masomo yao.

2.12.3 Upungufu wa Miundombinu katika Shule za Awali, Msingi na Sekondari

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua juhudi za Serikali katika kuimarisha miundombinu katika shule za awali, msingi na sekondari. Pamoja na ujenzi wa madarasa na miundombinu mingine muhimu kama ununuzi wa madawati na vitabu, kuboresha uwiano wa vyoo na kuboresha mazingira ya kazi kwa walimu katika ngazi zote katika Halmashauri nchini, bado kuna upungufu wa miundombinu hiyo katika baadhi ya Halmashauri nchini.

Katika hesabu zinazoishia mwezi Juni, 2022, CAG alifanya ukaguzi katika Mamlaka 45 za Serikali za Mitaa katika eneo la miundombinu ya madarasa ili kutathmini iwapo kuna uwiano sahihi wa idadi ya wananfunzi ikilinganishwa na idadi ya vyumba vya madarasa. Katika ukaguzi huo, mahitaji ya vyumba vya madarasa katika shule za msingi yalikuwa ni **57,866**, madarasa yaliyopo hadi kipindi cha ukaguzi yalikuwa ni **30,550** hivyo kuwa na pungufu ya vyumba vya madarasa **27,316**.

Vile vile, Katika elimu ya Sekondari, mahitaji yalikuwa ni vyumba vya madarasa **7,132**, wakati idadi halisi ya madarasa hadi kipindi cha ukaguzi ilikuwa ni **6,349** na kuwa na pungufu ya vyumba vya madarasa **783**. Takwimu hizi ni kwa ajili ya Halmashauri 45 tu kati ya Halmashauri zote 184.

Mheshimiwa Spika, ili kufahamu ukubwa wa tatizo la miundombinu katika shule za awali, msingi na sekondari, Kamati ilikutana na OR – TAMISEMI ili kujadili kwa kina kuhusu hoja iliyoibuliwa na CAG. Taarifa ya OR – TAMISEMI ilieleza kuwa, hadi kufikia mwezi Septemba, 2023, idadi ya wanafunzi wa elimu ya awali ilikuwa ni wanafunzi 1,562,285 ambapo, mahitaji ya

miundombinu ya kutosheleza idadi hii ni vyumba vya madarasa 51,825 (**uwiano 1:30**). Hata hivyo, vyumba vya madarasa vilivyopo ni 5,049 sawa na **Asilimia 9.7** na kufanya upungufu wa vyumba vya madarasa 46,776 sawa na **Asilimia 90.3**.

Kwa upande wa elimu msingi, idadi ya wanafunzi wa darasa la I hadi la VII ilikuwa ni 10,824,374 na uwiano unaotakiwa wa idadi ya wanafunzi kwa madarasa ni **1:45**. Kwa mujibu wa Taarifa ya OR – TAMISEMI, mahitaji ya vyumba vya madarasa kwa shule za msingi ni vyumba vya madarasa takriban **274,880** wakati vyumba vya madarasa vilivyopo ni **144,810** sawa ya **Asilimia 52.7** ya mahitaji. Kwa muktadha huo, upungufu wa vyumba vya madarasa kwa shule za msingi ni madarasa **130,070**.

Taarifa ya OR – TAMISEMI ilifafanua kuhusu changamoto ya upungufu katika shule za sekondari ambapo, hadi kufikia mwezi Septemba, 2023, idadi ya wanafunzi wa kidato cha I hadi IV ni 2,619,207 ambapo, mahitaji ya vyumba vya madarasa ni **76,102** na vyumba vilivyopo ni **75,380** sawa na **Asilimia 99** na kuwa na upungufu wa vyumba vya madarasa **722**.

Mheshimiwa Spika, H/W Iramba ina upungufu mkubwa wa nyumba za walimu wa shule za msingi na sekondari ambapo, mahitaji ya nyumba za walimu wa shule za msingi ni **1,500** wakati nyumba zilizopo ni **306** hivyo kufanya kuwa na upungufu wa nyumba **1,200** sawa na **Asilimia 80**. Kwa upande wa nyumba za walimu wa sekondari, mahitaji ni nyumba **322** na nyumba zilizopo ni **281**.

2.13 Utekelezaji wa Bajeti ya Ruzuku ya Matumizi ya kawaida (OC)

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya mapitio ya utekelezaji wa bajeti katika Halmashauri ili kujiridhisha iwapo bajeti zilizoidhinishwa na Bunge zinakidhi matakwa ya kifungu cha 46 (1) cha Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, [Sura ya 290 Iliyorekebishwa 2019].

Mapitio hayo yalifanyika ili kutathimini iwapo kuna udhibiti wa ndani na usimamizi wa bajeti za Halmashauri. Vile vile, Kamati ilitaka kufahamu endapo fedha zinazotolewa katika mfuko mkuu zinalingana na bajeti zilizoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, Katika eneo la utekelezaji wa bajeti, uchambuzi wa taarifa za hesabu zilizokaguliwa kwa mwaka wa fedha 2021/22 zimeonesha tofauti katika mapokezi ya fedha za ruzuku ya matumizi ya kawaida ambapo, baadhi ya Halmashauri zimepokea kiwango zaidi ya Bajeti na baadhi zimepokea kiwango chini ya bajeti.

Matarajio ya Kamati ni kuona Mamlaka za Serikali za Mitaa zinakusanya mapato ya kutosha ya kuziwezesha kutekeleza shughuli zake za kawaida na kupunguza utegemezi wa ruzuku ya Serikali katika eneo hilo ili kazi kubwa ya Serikali iwe ni katika kutekeleza na kukamilisha miradi ya maendeleo katika maeneo yao. Hata hivyo, Ruzuku ya Serikali kwa matumizi ya kawaida ya Halmashauri iliongezeka kwa **Shilingi 46,151,796,462** kutoka **Shilingi 4,760,974,162,598** mwaka 2020/2021 hadi **Shilingi 4,807,125,959,060** mwaka wa fedha 2021/2022. Mfano wa Halmashauri zilizopokea fedha zaidi au pungufu ya bajeti ni kama inavyoonekana katika Jedwali namba 25.

Jedwali Na. 25: Halmashauri zilizopokea fedha za ruzuku ya matumizi ya kawaida zaidi/pungufu ya bajeti iliyoidhinishwa

Jina la Halmashauri	Bajeti ya matumizi ya kawaida	Kiasi kilichopo kelewa kutoka Serikali Kuu	Ziada	Asili mia
H/W Ileje	7,691,432,123	21,690,850,758	3,999,418,635	23
H/W Hanang'	27,516,208,000	33,326,811,838	5,810,603,838	21
H/Jiji Dar es Salaam	103,966,197,650	123,097,503,935	19,131,306,285	19
H/W Kyerwa	17,667,613,000	20,183,037,819	2,515,424,819	14
H/W Kilindi	18,912,316,162	14,544,261,565	(4,368,054,597)	(23)
H/W Mbarali	35,369,420,835	28,152,146,048	(7,217,274,787)	(20)
H/Mji Kondoa	12,150,155,488	9,975,831,137	(2,174,324,351)	(18)
H/W Itigi	11,161,831,550	9,152,986,146	(2,008,845,404)	(18)
H/W Korogwe	31,028,301,290	25,797,342,656	(5,230,958,634)	(17)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya kikao na Wizara ya fedha ili kupata ufafanuzi wa kina kuhusu taratibu za utoaji wa fedha kwa Halmashauri pamoja na sababu za kutoa fedha zaidi au pungufu ya bajeti iliyoidhinishwa na Bunge. Hata hivyo, kwa bahati mbaya Wizara ya Fedha haikutoa majibu ya kina kuhusu hoja hiyo hali inayoshiria uwepo wa bajeti mbili kwa maana ile inayopitishwa na bajeti na ile inayotekelezwa na Wizara ya Fedha. Kamati inaitaka Wizara ya Fedha kutathmini taratibu za utoaji wa fedha za ruzuku kwa Halmashauri bila ya kukiuka Sheria zilizopo.

2.14 Mapungufu katika shughuli za ufuatiliaji katika Sekretarieti za Mikoa

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Tawala za Mikoa Na. 19 ya Mwaka 1997, inatoa jukumu la kuratibu na kusimamia utendaji wa

Halmashauri kwa Sekretarieti za Mikoa chini ya usimamizi wa Katibu Tawala wa Mkoa.

Katika kuhakikisha kuwa Sekretarieti za Mikoa zinatekeleza kwa ufanisi zaidi majukumu yake, mwezi Januari, 2022 Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, aliidhinisha muundo mpya wa Sekretarieti za Mikoa ambapo pamoja na mambo mengine, muundo huo umeanzisha Seksheni ya Usimamizi, Ufuatiliaji na Ukaguzi (*Management, Monitoring & Inspection – MMI*). Seksheni hii inaongozwa na Katibu Tawala Msaidizi wa Mkoa ambaye chini yake anapaswa kuwa na wataalam sita (6) wenye taaluma za fedha, ukaguzi na utawala.

Majukumu ya Seksheni hii kuhusiana na usimamizi wa Halmashauri ndani ya Mkoa husika ni pamoja na:

- a) Kufanya ukaguzi kwa lengo la kuhakiki na kushauri kuhusu uzingatiaji wa Sera, Sheria, Kanuni na thamani ya fedha katika utendaji wa Halmashauri;
- b) Kuwezesha kuandaliwa kwa mipango ya kukuza mapato ya ndani ya Halmashauri na kufuatilia utekelezaji wake;
- c) Kushauri na kuwezesha matumizi sahihi na usimamizi wa fedha za umma katika Halmashauri; na
- d) Kufanya ufuatiliaji kuhusu utekelezaji wa mapendekezo ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

Mheshimiwa Spika, Ili maboresho haya ya muundo wa Sekretarieti za Mikoa yaweze kuleta tija iliyokusudiwa, ni muhimu Serikali ikahakikisha Sekretarieti za Mikoa zinawezeshwa ipasavyo kutekeleza majukumu yake ikiwa ni pamoja na kuzipatia Wataalam wa kutosha, magari na bajeti ya kutosha kwa ajili ya ufuatiliaji kwenye Halmashauri zote ndani ya Mkoa.

Mheshimiwa Spika, Katika kuhakikisha kunakuwa na usimamizi thabiti wa Halmashauri, Makatibu Tawala Mkoa wanatakiwa kutekeleza majukumu yao kikamilifu kwa kuhakikisha utendaji wa Wakurugenzi unazingatia matakwa ya Sheria, Kanuni na miongozi ya nchi, Hoja na Mapendekezo yanayotolewa na CAG zinatekelezwa kikamilifu, miradi ya maendeleo katika mikoa yao inatekelezwa kwa mujibu wa bajeti iliyotengwa na kuhakikisha kunakuwa na usimamizi wa ukusanyaji wa mapato.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mambo mengine, Kamati haijaridhishwa na namna baadhi ya Makatibu tawala wanavyozisimamia Halmashauri zao kutokana na Halmashauri hizo kuwa na utendaji usioridhisha na hakuna hatua zozote za haraka zinazochukuliwa na Ofisi hiyo ya Mkuu wa Mkoa juu ya watumishi wanaobainika kuenenda kinyume na Sheria na taratibu za utumishi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inawapongeza Makatibu Tawala wa Mkoa ya Kagera na Mwanza kwa utendaji wao mzuri na kuwa na usimamizi bora wa Halmashauri zilizopo katika Mkoa yao. Kutokana na usimamizi wao, Halmashauri wanazozisimamia zimekuwa zikifanya vizuri hususani katika utekelezaji wa hoja na mapendekezo yanayotolewa na CAG.

Aidha, RAS wa Mkoa wa Kagera aliifahamisha Kamati kuwa, amekuwa na utaratibu wa kukutana na Wakurugenzi wote wa Halmashauri zake katika kila robo mwaka kwa ajili ya kutathimini utekelezaji wa hoja na mapendekezo ya CAG pamoja na uendeshaji wa Halmashauri hizo. Ni matarajio ya Kamati kuwa, Makatibu Tawala wa mikoa yote wataiga mfano huo mzuri ili kuimarisha utendaji wa Halmashauri zilizopo katika mikoa yao.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Melezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa hesabu za Halmashauri kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2022, Kamati ina maoni na mapendekezo kama ifuatavyo: -

3.2 Maoni

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia kuwa jukumu la bunge ni kuishauri na kuisimamia Serikali katika eneo la matumizi ya fedha za Umma. Kamati ina maoni ya Jumla yafuatayo:-

Mheshimiwa Spika, Halmashauri nyingi nchini hazina mtiririko mzuri wa mapato ya ndani kutokana na kushindwa kufikia malengo yake ya ukusanyaji wa mapato ya ndani. Kamati ina maoni ya jumla kuwa, Halmashauri zote nchini ziongeze ufanisi katika ukusanyaji wa mapato ya ndani na kudhibiti mianya yote ya upotevu wa mapato ili Halmashauri ziwe na uwezo wa kutekeleza shughuli zake za msingi na kupunguza utegemezi wa ruzuku ya Serikali. Aidha, Kamati inawashauri Wakurugenzi wote kutafakari kwa mapana juu ya vyanzo vipya vya mapato na fursa zinazoweza kupatikana katika maeneo yao ya usimamizi.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia ina maoni kwamba, OR – TAMISEMI pamoja na Makatibu Tawala Mikoa waongeze usimamizi katika Halmashauri zote na kuhakikisha kunakuwa na uzingatiaji wa Sheria na Kanuni za utengaji wa fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo kutoka katika mapato ya ndani ya Halmashauri ili miradi

inayotakiwa kutekelezwa katika maeneo yao ikamilike kwa wakati na kuleta tija kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, kumekuwa na ukiukwaji wa Sheria mbalimbali kama Sheria ya ununuzi wa Umma, Sheria ya fedha za Serikali za Mitaa na Kanuni na miongozo mbalimbali. Ukiukwaji wa Sheria hizo unasababisha matumizi mabaya ya fedha za umma na kuingiza Serikali katika hasara. Kamati ina maoni kwamba, Serikali isimamie uzingatiaji wa Sheria za nchi na kuchukua hatua stahiki kwa watumishi wote waliobainika kukiuka Sheria hizo ili kuongeza uwajibikaji katika matumizi ya rasilimali za umma.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, utoaji wa mapendekezo ya Kamati ni kwa mujibu wa athari ya hoja pamoja na hatua zinazopaswa kuchukuliwa ili kuondoa hoja hizo. Mapendekezo ya Kamati ni kama ifuatavyo:-

3.3.1 Mifumo dhaifu ya ukusanyaji wa Mapato pamoja na kushindwa kukusanya Madai (Receivables)

KWA KUWA, Halmashauri nyingi zimekuwa na mifumo dhaifu ya ukusanyaji wa mapato yatokanayo na vyanzo vya ndani pamoja na kukosa uthabiti katika ukusanyaji wa madai kutoka kwa wadaiwa mbalimbali (Receivables);

NA KWA KUWA, mifumo dhaifu inatoa mianya ya uvujaji na upotevu wa fedha za umma na kuzifanya Halmashauri kutofikia malengo yake ya kibajeti hivyo kuongeza utegemezi wa ruzuku ya Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali iandae mikataba ya utendaji kazi na ukusanyaji wa mapato ya ndani itakayokuwa na vigezo (key performance indicators) kwa Wakurugenzi wote. Aidha katika kila robo mwaka, kila Katibu Tawala Mkoa afanye tathimini iwapo Wakurugenzi hao wamefikia malengo ya ukusanyaji wa mapato na kuwasilisha taarifa hiyo OR – TAMISEMI kwa hatua stahiki;
- b) Serikali (OR – TAMISEMI na Makatibu Tawala Mikoa) ihakikishe fedha zote zilizokusanywa kupitia Mashine za kukusanya mapato (POS) **Shilingi Bilioni 11.07** zinawasilishwa Benki kabla ya mwezi Aprili, 2024 na watendaji wote waliohusiwa wachukuliwe hatua za kisheria;
- c) Kila Halmashauri ifanye upya tathimini ya kina juu ya uwezo wa mawakala wa ukusanyaji wa mapato na kuhakikisha mikataba yote kati ya Halmashauri na Mawakala hao inapitiwa na Mwanasheria wa Halmashauri na hatua za kisheria kwa Mawakala watakaokiuka matakwa ya kimkataba zichukuliwe;
- d) Serikali ihakikishe kiasi cha Shilingi **Bilioni 37.34** kutoka katika vyanzo muhimu vya mapato ya ndani ya Halmashauri kinakusanya;
- e) Kila Mkurugenzi wa Halmashauri kwa kushirikiana na Mamlaka ya Mapato Tanzania, wahakikishe wanakuwa na taarifa sahihi kuhusu mauzo ghafi ya wafanyabiashara wote waliosajiliwa katika maeneo yao na kukusanya ushuru wa huduma kwa mujibu wa Sheria;

3.3.2 **Matumizi yasiyofaa ya Fedha za umma**

KWA KUWA, Taarifa ya CAG imebainisha uwepo wa matumizi mabaya ya fedha za umma katika Halmashauri ambapo rasilimali za

Umma zimekuwa zikitumika kinyume na Sheria, kanuni, Miongozo na Taratibu;

NA KWA KUWA, matumizi yasioyofaa ya fedha za umma yamekuwa yakisababisha hasara mbalimbali kwa Halmashauri;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali iwachukulie hatua za kinidhamu watumishi wote waliofanya malipo kwa fedha taslimu kwa kiasi kilichohojiwa cha **Shilingi Bilioni 1.51** kinyume na Aya ya 6.8.3 ya Mwongozo wa Uhasibu wa Halmashauri wa Mwaka 2021;
- b) Serikali ichukue hatua za kinidhamu na kisheria kwa watu wote waliofanya matumizi ya **Shilingi Bilioni 11.78** bila ya nyaraka halali za matumizi hayo;
- c) Serikali ichukue hatua kwa watumishi wa Halmashauri waliotumia kiasi cha **Shilingi Bilioni 7.7** kutoka katika akaunti ya amana kwa matumizi yasiyopangwa na kuhakikisha fedha hizo zinarejeshwa;
- d) Serikali kupitia OR – TAMISEMI iwaelekeze Makatibu Tawala Mikoa kufuatilia na kuhakikisha watumishi wa Halmashauri zao waliofanya matumizi yasiyo na tija ya **Shilingi Milioni 898.85** wanachukuliwa hatua za kinidhamu.

3.3.3 **Ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma Sura 410 na Mapungufu katika usimamizi wa Mikataba**

KWA KUWA, Halmashauri nyingi zimebainika kutozingatia Sheria ya Ununuzi wa umma Sura 410 na kanuni zake pamoja na uwepo wa dosari katika usimamizi wa mikataba;

NA KWA KUWA, ukiukwaji wa Sheria hiyo kwa kipindi kirefu umekuwa ukiingiza Serikali katika hasara na fedha nyingi za umma

zimekuwa zikipotea katika eneo hili hadi kufikia **Shilingi 106,799,578,781**;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Mamlaka ya Usimamizi wa Ununuzi wa Umma (PPRA) ifanye ukaguzi wa kina katika maeneo yote yaliyobainishwa katika ripoti ya CAG ambayo yameonesha kuwepo kwa ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma ikiwa ni pamoja na matumizi ya *force account* na kuchukua hatua stahiki kwa watumishi waliohusika na dosari hizo kwa mujibu wa Sheria;
- b) Serikali kupitia OR - TAMISEMI ihakikishe wanasheria wanapitia mikataba yote iliyohojiwa na CAG ya **Shilingi Bilioni 6.68** ambayo haikuhakikiwa na Mwanasheria na kuainisha dosari zilizomo katika mikataba hiyo na hatua stahiki zichukuliwe kwa waliohusika. Vile vile, Kwa Mkurugenzi atakayeingia mkataba mpya bila ya kuhakikiwa na mwanasheria, hatua za kisheria zichukuliwe dhidi yake;
- c) Serikali ihakikishe inalipa madeni ya wakandarasi na wazabuni yenye jumla ya **Shilingi Bilioni 7.8** kwa mujibu wa mikataba ya kazi waliyoingia;
- d) Serikali ihakikishe waliosababisha hasara kwa kufanya ununuzi wa vifaa vya ujenzi zaidi ya mahitaji kama ilivyoainishwa katika Ripoti Kuu ya CAG wanachukuliwa hatua za Kisheria na kuhakikisha hasara hiyo inafidiwa;
- e) Serikali ihakikishe bidhaa zilizolipiwa kabla ya kupokelewa za **Shilingi Bilioni 3.29** zinapokelewa na kuhakikiwa kwa mujibu wa mikataba; na
- f) Serikali ichukue hatua stahiki kwa Wakurugenzi waliofanya ununuzi wa **Shilingi Bilioni 7.45** bila ya kutumia njia ya

ushindanishi wa bei na kusababisha dosari kadhaa katika ununuzi uliofanyika.

3.3.4 **Kushindwa kulipa Madeni (Payables) ya Halmashauri**

KWA KUWA, imekuwa ni desturi ya Serikali na Halmashauri kutolipa madeni mbalimbali ya watumishi na wazabuni kwa wakati,

NA KWA KUWA, kutolipwa kwa madeni hayo kunawakosesha watumishi haki zao za msingi na kuwaondolea morali ya kazi, kunaua mitaji ya wazabuni na kunaziweka Halmashauri katika hatari ya kufunguliwa mashtaka,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali Kuu na Halmashauri zilipe malimbikizo ya Mishahara na Madai ya Wafanyakazi ya **Shilingi Bilioni 119.94**;
- b) Serikali ifanye uchambuzi wa madeni ya Wastaafu wote nchini waliohudumu katika Mamlaka za Serikali za Mitaa na kuwalipa madeni yao haraka iwezekanavyo;
- c) Halmashauri zote ambazo zilikata marejesho ya mikopo ya wah. Madiwani na kutowasilisha fedha hizo Benki au Taasisi yoyote ya fedha ziwasilishe fedha hizo kulingana na mikataba waliyoingia;
- d) Wakurugenzi wote wa Halmashauri wahakikishe wanawasilisha makato ya Watumishi kwenye Mifuko ya Hifadhi ya Jamii na Mfuko wa Bima ya Afya kwa mujibu wa Sheria na kuhakikisha deni la **Shilingi Bilioni 260.07** linalotokana na kutowasilishwa kwa michango hiyo linalipwa; na
- e) Serikali Kuu na Halmashauri zilipe madeni ya wazabuni kwa kuzingatia umri wa madeni hayo. Madeni yaliyoripotiwa katika

Taarifa za Hesabu za Halmashauri zote nchini yalipwe kwa mujibu wa mikataba.

3.3.5 **Uendeshaji usiofaa wa Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye Ulemavu**

KWA KUWA, kumekuwepo kwa kutozingatiwa kwa kanuni za usimamizi na utoaji wa mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu;

NA KWA KUWA, ukiukwaji wa Kanuni hiyo umesababisha lengo la utoaji wa mikopo hiyo kwa jamii lisifikiwe;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Kila Halmashauri ichangie Asilimia 10 ya mapato yake ya ndani kwenye Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye ulemavu na kuhakikisha kiasi kilichohojiwa cha **Shilingi Bilioni 5.06** kinapelekwa katika mfuko huo;
- b) Wakurugenzi wahakikishe kiasi cha **Shilingi Bilioni 88.42** kilichokopeshwa katika vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kinakusanywa kabla ya mwezi Juni, 2024;
- c) Pindi utaratibu wa utoaji wa mikopo hiyo utakapoanza tena, Serikali ihakikishe mikopo hiyo inatolewa kwa kuzingatia uwiano uliowekwa kisheru wa 4:4:2; na
- d) Serikali ihakikishe Halmashauri ambazo zilitoa mikopo kwa Vikundi vilivyositisha shughuli za Biashara na kushindwa kurejesha **Shilingi Bilioni 2.25** pamoja na Halmashauri zilizotoa mikopo kwa vikundi ambavyo havikupatikana kwa ajili ya uhakiki (Vikundi hewa) vyenye **Shilingi Milioni 895.94** zinafanya ufuatiliaji wa kina na kuhakikisha fedha hizo zinakusanywa.

3.3.6 **Mapungufu katika utekelezaji wa miradi ya Maendeleo**

KWA KUWA, utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika Halmashauri kunaimarisha lengo la Serikali kutoa huduma bora kwa jamii;

NA KWA KUWA, kutokamilika kwa miradi ya maendeleo kunakwamisha wajibu wa Serikali ya kuihudumia jamii na kunaondoa thamani ya fedha zilizotumika katika miradi mbalimbali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Wizara ya Fedha ipeleke katika Halmashauri fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo kama ilivyoidhinishwa na Bunge pamoja na kukamilisha utoaji wa fedha za miradi yote ambayo haijakamilika;
- b) Halmashauri zote ambazo hazijakamilisha utoaji wa fedha za utekelezaji wa miradi ya maendeleo kutoka katika mapato yake ya ndani zipeleke fedha hizo kwa ajili ya kukamilisha utekelezaji wa miradi iliyosimama;
- c) Halmashauri zifanye tathimini ya miradi yote ya maendeleo ambayo haijakamilika na imetekelezwa kwa muda mrefu ili kujua thamani halisi ya kiasi cha fedha kinachotakiwa kukamilisha miradi hiyo ikiwa ni pamoja na miradi iliyoanza kujengwa kwa nguvu za wananchi na kuingiza katika bajeti kwa ajili ya ukamilishaji;
- d) OR – TAMISEMI kwa kushirikiana na Makatibu Tawala Mkoa wahakikishe fedha zote za miradi ya maendeleo zilizobadilishiwa matumizi bila ya kupata kibali cha Wizara ya Fedha zinarejeshwa ili ziweze kutumika katika kutekeleza miradi iliyopangiwa;

- e) Serikali kupitia OR – TAMISEMI ihakikishe utata juu ya uendeshaji wa Kituo cha Afya cha Tlawi katika Halmashauri ya Mji wa Mbulu unaondolewa na kila upande unapata haki yake;
- f) Serikali isimamie na kuhakikisha deni la Pangea Mineral Limited **Shilingi 3,179,399,030** linalipwa kwa Halmashauri ya Manispaa ya kahama; na
- g) Serikali iangalie upya uamuzi uliofanywa wa kupunguza kiwango cha Halmashauri cha kuchangia katika miradi ya maendeleo kutoka Asilimia 40 kwenda Asilimia 20 ya makusanyo ya mapato ya ndani kwani uamuzi huu unasababisha uzembe na kutowajibika kwa Wakurugenzi na kupunguza kasi ya maendeleo.

3.3.7 **Kutotekelezwa kwa Mipango ya Miradi ya kurudisha kwa jamii (CSR)**

KWA KUWA, Halmashauri hususani kwenye vitengo vya Sheria vimekuwa dhaifu katika kutengeneza makubaliano (MOU) ya utekelezaji wa mipango ya wajibu kwa jamii (CSR)

NA KWA KUWA, kutengeneza makubaliano (MOU) dhaifu kunapelekea Halmashauri husika kushindwa kushiriki katika utekelezaji wa miradi inayotekelezwa kutokana na Mpango wa wajibu kwa jamii (CSR), jambo linalopelekea miradi hiyo kutokuwa na uwazi katika utekelezaji na kushindwa kulinda maslahi ya Halmashauri;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali isimamie mipango yote ya wajibu kwa jamii inayotekelezwa kwenye Halmashauri kwa kuhakikisha kwamba, MOU zinazotengenezwa zinaipa Halmashauri nafasi ya kushiriki na kuwa na maamuzi katika hatua zote za utekelezaji wa miradi ya CSR ili kulinda Maslahi mapana ya wananchi.

3.3.8 **Utendaji usioridhisha wa baadhi ya Halmashauri**

KWA KUWA, kumekuwa na changamoto ya kukosekana kwa ufanisi katika usimamizi wa rasilimali za umma kwa baadhi ya Wakurugenzi;

NA KWA KUWA, changamoto hiyo imechangia kwa kiasi kikubwa mapato ya ndani kushindwa kukusanywa, kuwepo kwa matumizi mabaya ya fedha za umma na kutotekelezwa kwa miradi ya maendeleo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Kuiomba Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kufanya Ukaguzi Maalumu kwa Halmashauri ya Wilaya ya Nkasi kuanzia mwaka wa fedha 2019/2020 hadi 2021/22 kwa kuzingatia maeneo yafuatayo;
 - i. Kufanya ukaguzi na kujiridhisha kuhusu taratibu za ukusanyaji wa mapato ya ndani ya Halmashauri kwa ujumla, ikijumuisha mapitio ya mikataba ya ukusanyaji mapato, Utaratibu wa uwasilishaji wa fedha za makusanyo ya mapato pamoja na matumizi ya mifumo ya ukusanyaji mapato,
 - ii. Kukagua mapato ya fedha za miradi ya maendeleo zilizopokelewa kutoka katika vyanzo mbalimbali vikijumuisha Hazina, Wahisani mbalimbali, mikopo, michango ya Halmashauri katika miradi ya Maendeleo kutoka kwenye vyanzo halisi vya mapato ya ndani, pamoja na michango ya wananchi,
 - iii. Kufanya ukaguzi wa kina kuhusu mapato na matumizi ya mfuko wa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu,

- iv. Kufanya ukaguzi wa kina ili kubaini kama kulikuwa na ukiukwaji wa Sheria ya Manunuzi ya Mwaka 2011 na Kanuni zake za Mwaka 2013 katika upatikanaji wa Wakandarasi wa Ujenzi, Washauri elekezi na wauzaji wa vifaa vya ujenzi kwa miradi iliyotekelezwa katika Halmashauri,
 - v. Kupitia na kujiridhisha kama Miradi ya maendeleo iliyotekelezwa inakidhi viwango na kwa mujibu wa Memoranda ya Makubaliano, mikataba na pia kama ilizingatia thamani ya fedha,
 - vi. Kukagua na kujiridhisha juu ya madeni ambayo Halmashauri inadaiwa na taasisi mbalimbali, na
 - vii. Kufanya ukaguzi wa eneo lolote lile ambalo Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ataona linafaa kufanyiwa ukaguzi wa Kina.
- b) Kuiomba Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kufanya Ukaguzi Maalumu kwa Halmashauri ya Wilaya ya Kibaha kuanzia mwaka wa fedha 2019/2020 hadi 2021/22 kwa kuzingatia maeneo yafuatayo;
- i. Kufanya ukaguzi wa kina wa fedha za miradi ya maendeleo kwa fedha za Serikali kuu na fedha za mapato ya ndani ikiwa ni pamoja na utekelezaji wa miradi hiyo pamoja na kuhakiki iwapo Sheria ya Ununuzi wa Umma ya mwaka 2011 na Kanuni zake za mwaka 2013 ilizingatiwa katika kuwapata wakandarasi/mafundi/washauri elekezi;
 - ii. Kufanya ukaguzi wa kina kwenye mauzo ya viwanja (*sale of plots*) vya Halmashauri ikiwemo viwanja vipya kwenye eneo la kimkakati la kwala (Kwala Industrial Area) na Kuhakiki fedha za mauzo ya viwanja kama zimekusanywa

zote na kuingizwa kwenye mfumo wa mapato na kwenye akaunti ya benki ya Halmashauri,

- iii. Kuhakiki kama mfumo wa mapato wa Halmashauri unafanya kazi sawasawa na pia kuhakiki kama vyanzo vyote vya mapato vinavyotumia PoS vina PoS kwa ajili ya kukusanyia mapato,
- iv. Kuhakiki matumizi ya mapato yaliyotokana na kiwanja cha SinoTan kilichopo katika Plot Na I Block B Kwala chenye thamani ya Sh. 2,500,000,000 Ambazo fedha hizi zinasemekana kutumika kulipia fidia ya Sh. 1,552,976,324 ya eneo lililonunuliwa na Halmashauri kwa ajili ya ujenzi wa soko la kisasa Mlandizi,
- v. Kufanya uhakiki wa kina wa uhalali na usahihi wa madeni (payables) yanayotokana na wazabuni na madeni ya watumishi waliyopo kazini, waliostaafu, waliofariki na wengine waliohama,
- vi. Kufanya ukaguzi wa kina wa Mfuko wa Wanawake, Vijana na Watu wenye ulemavu ili kujiridhisha kama Sheria, Kanuni na taratibu za fedha zimezingatiwa na mikopo ilitolewa kwa vikundi halali na marejesho yanafanyika,
- vii. Kufanya ukaguzi wa kina wa ujenzi wa jengo la Ofisi lililopo katika Plot Na 178 Block B Kisabi kujengwa katika eneo ambalo halikufanyiwa tathimini ya athari za kimazingira (*Environmental impact assessment*) na athari zitakazopatikana kutokana na kutofanyika kwa tathimini hiyo, na
- viii. Kukagua maeneo mengine yenye viashiria vya ubadhirifu ambayo Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

ataona yanafaa kufanyiwa ukaguzi wa kina ikiwemo kiwanda cha uzalishaji tofali.

c) Kuiomba Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kufanya Ukaguzi Maalumu kwa Halmashauri ya Wilaya ya Kigoma kuanzia mwaka wa fedha 2019/2020 hadi 2021/22 kwa kuzingatia maeneo yafuatayo;

- i. Kufanya ukaguzi wa kina wa taratibu za ukusanyaji wa mapato ya ndani ya Halmashauri kwa miaka mitatu kuanzia mwaka wa fedha 2019/20 hadi 2021/22 ikijumuisha mapitio ya mikataba ya ukusanyaji mapato, taratibu za uwasilishaji wa fedha za makusanyo ya mapato pamoja na matumizi ya mifumo ya ukusanyaji wa mapato,
- ii. Kufanya ukaguzi wa kina wa fedha za miradi ya maendeleo zilizopokelewa kutoka katika vyanzo mbalimbali iwapo zimetumika kama ilivyokusudiwa na kwa mujibu wa Sheria na taratibu za fedha na kwamba kuna thamani ya fedha (value for money) imepatikana,
- iii. Kufanya ukaguzi wa kina wa utekelezaji wa mradi wa ujenzi wa soko la kimataifa la Kagunga,
- iv. Kuchunguza na kubaini kama kulikuwa na ukiukwaji wa Sheria ya Ununuzi wa umma ya Mwaka 2011 na Kanuni zake za Mwaka 2013 ikiwemo upatikanaji wa Wakandarasi wa Ujenzi, Washauri Waelekezi na wauzaji wa vifaa vya ujenzi, na
- v. Kukagua maeneo mengine yenye viashiria vya ubadhirifu ambayo Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ataona yanafaa kufanyiwa ukaguzi wa kina.

3.3.9 Changamoto za kiutendaji katika Sekta ya Afya

KWA KUWA, kumekuwa na upungufu wa miundombinu na uhaba wa dawa na vifaa tiba katika Hospitali za Wilaya, Kituo cha Afya na zahanati nchini;

NA KWA KUWA, kukosekana kwa miundombinu muhimu katika maeneo hayo ya kutolea huduma za afya kunazorotesha juhudi za Serikali katika kuwapatia wananchi wake huduma bora;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia Kwamba:

- a) Bohari Kuu ya Dawa (MSD) ipeleke dawa na vifaa tiba vyenye thamani ya **Shilingi Bilioni 8.16** ambavyo vimeshalipiwa kwa kuzingatia maombi ya Halmashauri. Vile vile, MSD ipeleke kwa wakati dawa na vifaa tiba kila inapokuwa imelipwa;
- b) Serikali kukamilisha ujenzi wa Hospitali, Vituo vya Afya na Zahanati vyenye thamani ya **Shilingi Bilioni 85.59** kama ilivyoainishwa na CAG,
- c) Serikali ifanye tathimini ya kina juu ya uwezo wa watumishi wanaopewa jukumu la kujaza fomu za bima ya afya na kuwachukulia hatua stahiki watumishi wote watakaobainika kusababisha hasara ya **Shilingi Bilioni 1.77** iliyotokana na Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF) kukataa kufanya marejesho ya fedha hizo,
- d) Halmashauri zote nchi kutopokea dawa kutoka MSD ambazo muda wake wa matumizi ni chini ya Miezi Sita, na
- e) OR – TAMISEMI kuchukua hatua stahiki kwa watu waliohusika na kubadili matumizi ya fedha kwa ajili ya Ununuzi wa Dawa na Vifaa Tiba ya **Shilingi Milioni 455.72**.

3.3.10 **Changamoto za Kiutendaji katika Sekta ya Elimu**

KWA KUWA, rasilimali muhimu katika sekta ya elimu ni pungufu ikilinganishwa na mahitaji yaliyopo;

NA KWA KUWA, upungufu wa miundombinu muhimu, walimu na vitendea kazi unapunguza ufanisi na ubora wa elimu inayotolewa katika shule za Serikali;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali iajiri na kupeleka walimu katika shule za msingi na sekondari ili kupunguza tatizo la uhaba wa walimu hasa katika maeneo ya vijijini,
- b) Serikali izingatie waraka kuhusu utoaji wa Ruzuku ya elimu bila malipo kwa Shule za Serikali uliotolewa tarehe 28 Disemba, 2015,
- c) Serikali ifanye tathmini na kufahamu sababu zinazopelekea wanafunzi kukatisha masomo yao kabla ya kuhitimu na kuwachukulia hatua wote waohusika kusababisha tatizo hilo, na
- d) Serikali iboreshe na kujenga miundombinu muhimu kama nyumba za walimu, vyumba vya madarasa, matundu ya vyoo na maabara katika shule za msingi na sekondari.

3.3.11 **Utekelezaji wa Bajeti ya Ruzuku ya Matumizi ya kawaida (OC)**

KWA KUWA, kumekosekana usimamizi wa bajeti za Halmashauri kwa mapato yanayotokana na ruzuku ya matumizi ya kawaida;

NA KWA KUWA, hali hiyo imesababisha Wizara ya Fedha kutoa fedha kwa kutozingatia bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa kutoa fedha pungufu au zaidi;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Wizara ya Fedha izingatie bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa kutoa fedha kwa Halmashauri zote kwa usawa.

3.3.12 Mapungufu katika shughuli za ufuatiliaji katika Sekretarieti za Mikoa

KWA KUWA, kumekuwa na mapungufu kwa Sekretarieti za Mikoa katika kuzisimamia Halmashauri;

NA KWA KUWA, kutokuwepo na uthabiti katika shughuli za usimamizi na ufuatiliaji wa Halmashauri nchini kumesababisha utendaji usioridhisha wa Halmashauri;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba:

- a) Serikali ihakikishe inaziwezesha ipasavyo Sekretarieti za Mikoa kwa kuzipatia Wataalamu wa kutosha na vitendea kazi kwa ajili ya ufuatiliaji kwenye Halmashauri zote ndani ya Mkoa; na
- b) Kila Katibu Tawala Mkoa (RAS) awe na utaratibu wa kukutana na Wakurugenzi wote mara kwa mara ili kufanya tathimini ya utendaji wa Halmashauri, utekelezaji wa hoja na mapendekezo ya CAG pamoja na utekelezaji wa mapendekezo ya LAAC na kuwasilisha taarifa OR –TAMISEMI.

3.3.13 Utekelezaji wa mapendekezo yote yaliyotolewa katika taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Serikali za Mitaa

KWA KUWA, bado kuna changamoto kubwa ya utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa na CAG kwa Halmashauri zote nchini

NA KWA KUWA, changamoto hiyo inaashiria uendelevu wa matatizo ya matumizi mabaya ya fedha za umma katika Halmashauri zote

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali itekeleze kikamilifu mapendekezo yote yaliyotolewa katika Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Hesabu za Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2022.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Hitimisho

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kukupongeza kwa kuchaguliwa kwa kishindo kuwa Raisi wa Umoja wa Mabunge Duniani (IPU), Umahiri wako katika kutekeleza majukumu yako umeonekana Duniani. Vile vile, napenda kukushukuru wewe binafsi kwa uongozi wako thabiti ambao umeiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake kikamilifu na bila ya vikwazo kwa kutoa maelekezo na miongozo muhimu kwa Kamati.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali za Mitaa kwa kuwa wavumilivu na kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa ufanisi na weledi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo: -

1) Mhe. Halima James Mdee, Mb.	–	Mwenyekiti
2) Mhe. Stanslaus Shing'oma Mabula, Mb.	-	M/Mwenyekiti
3) Mhe. Ally Mpembenwe Twaha, Mb.	–	Mjumbe
4) Mhe. Conchesta Leonce Rwamlaza, Mb.	–	Mjumbe
5) Mhe. Ester Amos Bulaya, Mb.	–	Mjumbe
6) Mhe. Issa Ally Mchungahela, Mb.	–	Mjumbe
7) Mhe. Jeremiah Mrimi Amsabi, Mb.	–	Mjumbe
8) Mhe. Jesca J. Msambatavangu, Mb.	–	Mjumbe
9) Mhe. Munde Tambwe Abdallah, Mb.	–	Mjumbe
10) Mhe. Lemburis Saputu Mollel, Mb.	–	Mjumbe
11) Mhe. Suma Ikenda Fyandomo, Mb.	–	Mjumbe
12) Mhe. Daimu Iddi Mpakate, Mb.	–	Mjumbe
13) Mhe. Ally Juma Makoa, Mb.	–	Mjumbe

14)	Mhe. Hawa Mchafu Chakoma, Mb.	–	Mjumbe
15)	Mhe. Michael C. Mwakamo, Mb.	–	Mjumbe
16)	) Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb.	–	Mjumbe
17)	Mhe. Amina Iddi Mabrouk, Mb.	–	Mjumbe
18)	Mhe. Idrissa Juma Abdul-Hafar, Mb.	–	Mjumbe
19)	Mhe. Abdul Yusuf Maalim, Mb.	–	Mjumbe
20)	Mhe. Mussa Omar Salim, Mb.	-	Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Bi. Nenelwa Mwihambi, ndc. kwa ushauri wake kwa Kamati pamoja na wasaidizi wake wote kwa kuratibu shughuli za Kamati na kufanikisha kusomwa kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, mwisho japo siyo kwa umuhimu, Kamati inatambua na kuthamini ushirikiano mkubwa ilioupata kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) na kwa namna ya kipekee kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG), Ndugu Charles Kichere. Aidha, napenda kuishikuru OR – TAMISEMI pamoja na Wizara ya Fedha kwa ushirikiano walioutoa katika Kamati kwa kutoa ufafanuzi kila ilipohitajika kufanya hivyo.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja

Halima James Mdee, Mb.

**MWENYEKITI KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA (LAAC)**

02 Novemba, 2023

VIAMBATISHO VYA TAARIFA YA KAMATI YA HESABU ZA SERIKALI ZA MITAA (LAAC)

A. Kiambatisho Na 1: Mwenendo wa Hati za Ukaguzi zilizotolewa

Na	Jina La Halmashauri	Aina Ya Hati
1.	H/ Jiji Arusha	Yenye Shaka
2.	H/W Arusha	Inayoridhisha
3.	H/W Babati	Inayoridhisha
4.	H/ Mji Babati	Yenye Shaka
5.	H/W Bagamoyo	Inayoridhisha
6.	H/W Bahi	Yenye Shaka
7.	H/W Bariadi	Inayoridhisha
8.	H/Mji Bariadi	Inayoridhisha
9.	W/W Biharamulo	Inayoridhisha
10.	H/W Buchosa	Inayoridhisha
11.	H/W Buhigwe	Inayoridhisha
12.	H/W Bukoba	Inayoridhisha
13.	H/M Bukoba	Inayoridhisha
14.	H/W Bukombe	Inayoridhisha
15.	H/W Bumbuli	Inayoridhisha
16.	H/W Bunda	Inayoridhisha
17.	H/Mji Bunda	Inayoridhisha
18.	H/W Busega	Inayoridhisha
19.	H/W Busokelo	Inayoridhisha
20.	H/W Butiama	Inayoridhisha
21.	H/W Chalinze	Inayoridhisha
22.	H/W Chamwino	Inayoridhisha
23.	H/W Chato	Inayoridhisha
24.	H/W Chemba	Inayoridhisha
25.	H/Chunya	Inayoridhisha
26.	H/Jiji Dar Es Salaam	Inayoridhisha
27.	H/Jiji Dodoma	Inayoridhisha
28.	H/W Gairo	Inayoridhisha
29.	H/W Geita	Yenye Shaka
30.	H/Mji Geita	Yenye Shaka
31.	H/W Hai	Inayoridhisha
32.	H/W Hanang'	Inayoridhisha
33.	H/W Handeni	Inayoridhisha
34.	H/Mji Handeni	Inayoridhisha
35.	H/Mji Ifakara	Inayoridhisha
36.	H/W Igunga	Inayoridhisha

37.	H/W Ikungi	Inayoridhisha
38.	H/W Ileje	Inayoridhisha
39.	H/M Ilemela	Inayoridhisha
40.	H/W Iramba	Inayoridhisha
41.	H/W Iringa	Inayoridhisha
42.	H/M Iringa	Inayoridhisha
43.	H/W Itigi	Inayoridhisha
44.	H/W Itilima	Inayoridhisha
45.	H/M Kahama	Inayoridhisha
46.	H/W Kakonko	Inayoridhisha
47.	H/W Kalambo	Inayoridhisha
48.	H/W Kaliua	Inayoridhisha
49.	H/W Karagwe	Inayoridhisha
50.	H/W Karatu	Inayoridhisha
51.	H/W Kasulu	Inayoridhisha
52.	H/Mji Kasulu	Inayoridhisha
53.	H/W Kibaha	Inayoridhisha
54.	H/Mji Kibaha	Inayoridhisha
55.	H/W Kibiti	Inayoridhisha
56.	H/W Kibondo	Inayoridhisha
57.	H/M Kigamboni	Inayoridhisha
58.	H/W Kigoma	Inayoridhisha
59.	H/M Kigoma/Ujiji	Inayoridhisha
60.	H/W Kilindi	Yenye Shaka
61.	H/W Kilolo	Inayoridhisha
62.	H/W Kilosa	Inayoridhisha

63.	H/W Kilwa	Inayoridhisha
64.	H/M Kinondoni	Inayoridhisha
65.	H/W Kisarawe	Inayoridhisha
66.	H/W Kishapu	Inayoridhisha
67.	H/W Kiteto	Inayoridhisha
68.	H/W Kondo	Inayoridhisha
69.	H/Mji Kondo	Inayoridhisha
70.	H/W Kongwa	Inayoridhisha
71.	H/W Korogwe	Inayoridhisha
72.	H/Mji Korogwe	Inayoridhisha
73.	H/W Kwimba	Inayoridhisha
74.	H/W Kyela	Inayoridhisha
75.	H/W Kyerwa	Inayoridhisha
76.	H/M Lindi	Inayoridhisha
77.	H/W Liwale	Inayoridhisha
78.	H/W Longido	Inayoridhisha
79.	H/W Ludewa	Inayoridhisha
80.	H/W Lushoto	Inayoridhisha
81.	H/W Madaba	Inayoridhisha
82.	H/W Mafia	Inayoridhisha
83.	H/Mji Mafinga	Inayoridhisha
84.	H/W Magu	Inayoridhisha
85.	H/Mji Makambako	Inayoridhisha

86.	H/W Makete	Inayoridhisha
87.	H/W Malinyi	Inayoridhisha
88.	H/W Manyoni	Inayoridhisha
89.	H/W Masasi	Inayoridhisha
90.	H/Mji Masasi	Inayoridhisha
91.	H/W Maswa	Inayoridhisha
92.	H/W Mbarali	Inayoridhisha
93.	H/Jiji Mbeya	Inayoridhisha
94.	H/W Mbeya	Inayoridhisha
95.	H/W Mbinga	Inayoridhisha
96.	H/Mji Mbinga	Yenye Shaka
97.	H/W Mbogwe	Inayoridhisha
98.	H/W Mbozi	Inayoridhisha
99.	H/W Mbulu	Inayoridhisha
100.	H/Mji Mbulu	Inayoridhisha
101.	H/W Meatu	Inayoridhisha
102.	H/W Meru	Inayoridhisha
103.	H/W Missenyi	Inayoridhisha
104.	H/W Misungwi	Inayoridhisha
105.	H/W Mkalama	Inayoridhisha
106.	H/W Mkinga	Inayoridhisha
107.	H/W Mkuranga	Inayoridhisha
108.	H/W Mlele	Inayoridhisha

109.	H/W Mlimba	Inayoridhisha
110.	H/W Momba	Inayoridhisha
111.	H/W Monduli	Inayoridhisha
112.	H/W Morogoro	Inayoridhisha
113.	H/M Morogoro	Inayoridhisha
114.	H/W Moshi	Inayoridhisha
115.	H/M Moshi	Inayoridhisha
116.	H/W Mpanda	Inayoridhisha
117.	H/M Mpanda	Inayoridhisha
118.	H/W Mpimbwe	Inayoridhisha
119.	H/W Mpwapwa	Inayoridhisha
120.	H/W Msalala	Inayoridhisha
121.	H/W Mtama	Inayoridhisha
122.	H/W Mtwara	Inayoridhisha
123.	H/M Mtwara	Inayoridhisha
124.	H/W Mufindi	Inayoridhisha
125.	H/W Muheza	Inayoridhisha
126.	H/W Muleba	Inayoridhisha
127.	H/W Musoma	Yenye Shaka
128.	H/M Musoma	Inayoridhisha
129.	H/W Mvomero	Inayoridhisha
130.	H/W Mwanga	Inayoridhisha
131.	H/Jiji Mwanza	Inayoridhisha

132.	H/W Nachingwea	Inayoridhisha
133.	H/W Namtumbo	Inayoridhisha
134.	H/Mji Nanyamba	Inayoridhisha
135.	H/W Nanyumbu	Inayoridhisha
136.	H/W Newala	Inayoridhisha
137.	H/Mji Newala	Inayoridhisha
138.	H/W Ngara	Inayoridhisha
139.	H/W Ngorongoro	Inayoridhisha
140.	H/W Njombe	Inayoridhisha
141.	H/Mji Njimbe	Inayoridhisha
142.	H/W Nkasi	Yenye Shaka
143.	H/W Nsimbo	Inayoridhisha
144.	H/W Nyanghw'ale	Inayoridhisha
145.	H/W Nyasa	Yenye Shaka
146.	H/W Nzega	Inayoridhisha
147.	H/Mji Nzega	Inayoridhisha
148.	H/W Pangani	Inayoridhisha
149.	H/W Rombo	Inayoridhisha
150.	H/W Rorya	Inayoridhisha
151.	H/W Ruangwa	Inayoridhisha
152.	H/W Rufiji	Inayoridhisha
153.	H/W Rungwe	Inayoridhisha
154.	H/W Same	Inayoridhisha

155.	H/W Sengerema	Inayoridhisha
156.	H/W Serengeti	Inayoridhisha
157.	H/W Shinyanga	Inayoridhisha
158.	H/M Shinyanga	Inayoridhisha
159.	H/W Siha	Inayoridhisha
160.	H/W Sikonge	Inayoridhisha
161.	H/W Simanjiro	Yenye Shaka
162.	H/W Singida	Inayoridhisha
163.	H/M Singida	Inayoridhisha
164.	H/W Songea	Inayoridhisha
165.	H/M Songea	Inayoridhisha
166.	H/W Songwe	Yenye Shaka
167.	H/W Sumbawanga	Inayoridhisha
168.	H/M Sumbawanga	Yenye Shaka
169.	H/M Tabora	Inayoridhisha
170.	H/W Tandahimba	Inayoridhisha
171.	H/Jiji Tanga	Inayoridhisha
172.	H/W Tarime	Inayoridhisha
173.	H/Mji Tarime	Inayoridhisha
174.	H/M Temeke	Inayoridhisha
175.	H/Mji Tunduma	Inayoridhisha
176.	H/W Tunduru	Inayoridhisha
177.	H/M Ubungo	Inayoridhisha

178.	H/W Ukerewe	Inayoridhisha
179.	H/W Ulanga	Inayoridhisha
180.	H/W Urambo	Inayoridhisha
181.	H/W Ushetu	Mbaya
182.	H/W Uvinza	Inayoridhisha
183.	H/W Uyui	Inayoridhisha
184.	H/W Wanging'ombe	Inayoridhisha

Chanzo: Uk: 196-200 wa Ripoti Kuu ya Ukaguzi wa Serikali za Mitaa Mwaka 2021-22

B. Kiambatisho Na 2: Halmashauri zilizofanya Malipo ya awali kwa mkandarasi yenye mapungufu zenye hoja zaidi ya Shilingi Milioni 100

Na.	Jina la Halmashauri	Kiasi(Sh.)	Mapungufu
1.	H/Jiji Dar es Salaam	439,416,615	Malipo ya awali yaliyofanyika kwa mkandarasi bila kuanishwa kwenye mkataba
2.	H/W Butiama	867,441,350	Malipo kwa Wakandarasi Zaidi ya Kiasi Kilichotakiwa
3.	H/W Iramba	283,356,469	Malipo ya awali kwa kiasi kinachozidi asilimia 15 kama ilivyoainishwa kwenye rasimu ya nyaraka ya zabuni iliyotolewa na Mamlaka ya udhibiti wa ununuzi wa umma (PPRA)
4.	H/W Butiama	180,994,077	Malipo ya awali kwa mkandarasi ambayo hayajarejeshwa
5.	H/Mji Tarime	258,872,579	

6.	H/M Kahama	500,000,000	Malipo ya awali yalifanyika kwa mjenzi bila mkataba
7.	H/Jiji Dar es Salaam	139,114,942	Uwasilishaji wa dhamana ya malipo ya awali isiyofaa
8.	H/M Ubungo	578,530,557	Wakandarasi hawakuwasilisha vielelezo na nyraraka za uthibitisho wa matumizi ya malipo ya awali
9.	H/Mji Geita	314,729,469	
10.	H/W Hanang'	894,012,314	

Chanzo: Uk: 43-44 wa Ripoti Kuu ya Ukaguzi wa Serikali za Mitaa Mwaka 2021-22